

מדרש שוחר טוב

על

תהלים

שמואל. משלי.

נדפס בעת בתכלית השלימות מונה בעזון רב כיד ה'
המובה עלינו מפי ספרים וסופרים

עם פירוש

מדר"י כהן

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il

מדרש שוחר טוב

על

תהלים

נדפס בעת בתכלית השלמות מונה בעיון רב כיד ה' הטובה
עלינו מפי ספרים וסופרים.

ועוד זאת שהוספנו

פירוש יקר

מלא כל טוב מדברים מחודשים להבין אמרי בינה משל ומליצת דברי רבותינו
בעלי המדרש ז"ל, מאת הנאון הגדול רב רבנן מופלא בדורו הנודע בכל קצו
ארץ, כמפורסם יצחק ב"ר שמשון ז"ל ב"ץ, חתן רבינו מהר"ל מפראג ז"ל
וחתנו של רבינו מהר"ם לובלין ז"ל, אשר שמש בכתר הרבנות בק' ניקלשבורג
בסדינת סעהרין ובק' ווינא במדינת אוסטרייך, ובסוף ימיו שמש בכתר הרבנות
בק' פראג מקום חותנו ז"ל, הוא הגבר אשר חתום בסוף הקדמת תשובות
מדרים ראמינבערג, בראשי חרוזות, אנכי תולעת ולא איש הרפת אדם ובזוי
עם יצחק ב"ר שמשון כהן ז"ל חתן הנאון הגדול מוה' לייב נר"י חוק ואמץ אמן.

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

דעת - אתר לימודי יהדות ורוח

www.daat.ac.il

אֲשֶׁר־יֵאָמֵר לֹא הָלַךְ זֶשֶׁה (תַּסְלִי יא) שׁוֹחֵד טוֹב יִבְקֹשׁ רִצּוֹן . מִי הוּא זֶה וְהָיָה דוֹר מֶלֶךְ
 יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא שׁוֹחֵד בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְהַעֲמִיד מֶהֱנֵן כִּי מִשְׁמֵרוֹת כְּהוֹנָה וְעֹשִׁים וְאַרְבַּע
 מִשְׁמֵרוֹת לוֹיֵה . יִבְקֹשׁ רִצּוֹן שֶׁהוּא מִבְּקֹשׁ רַחֲמִים שֶׁתִּשְׁרַח עָלָיו שְׂכִינָה כִּי לְבָרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל .
 וְהִיכֵן בִּרְכֵּן בְּאֲשֶׁר־יֵאָמֵר . (סס) וְדוֹרֵשׁ רַעַה תְּבוֹאֲנוּ . זֶה רוֹאֵג וְאַחִיתוֹפֶל . דִּי־אֵל אֲשֶׁר־יֵאָמֵר
 זֶשֶׁה (סְמוּאֵל ז') וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה' . וְכֵן תָּנִי רַבִּי חִיָּיא אֵין יוֹשִׁיבָה בַּעֲזָרָה . אֵלֶּא
 לְמַלְכֵי בֵית דָּוִד בְּלִבְר . רַבִּי אֲמִי בִשְׁם רִישׁ לְקִישׁ אָמַר אֵין יוֹשִׁיבָה בַּעֲזָרָה אֵלֶּא מְקוֹם מַלְכֵי בֵית
 דָּוִד בְּלִבְר . וְכֵן הוּא אוֹמֵר וַיֵּשֶׁב דָּוִד , וְלֹא כֵן אָמַר רַב הוֹנָא בִשְׁם רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אֵין יוֹשִׁיבָה
 לְמַעַלָּה שְׁנֵאמַר (דְּנִיזָל ז') קִרְבַּת עַל חֹד מִן קֶאֱמִיא שְׁאֵין לֵהֶם קִפְצִית הַרְגֵּל שְׁנֵא' (יִחְזַקְאֵל ח')
 וְהַגְלִיהֶם רַגְלֵי יִשְׂרָאֵל . וְכַתִּיב (יִשְׁעִי ו') שְׂרָפִים עוֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ . וְכַתִּיב (זְכַרְיָה ג') וְנִהְיִיתִי לְךָ
 מִהַלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה . לְמַעַלָּה אֵין יוֹשִׁיבָה וְדָוִד יוֹשֵׁב . אָמַר רַבִּי אֲמִי אֵף לְמַלְכֵי בֵית דָּוִד
 אֵין לֵהֶם יוֹשִׁיבָה וְמֵהוּ וַיֵּשֶׁב שְׁסֹמֶךְ עֲצָמוֹ . וְלָמִי הִיְתָה יוֹשִׁיבָה הוּא אוֹמֵר לְכָּג שְׁנֵא' (ס"ח ח') וְעָלִי
 הַכֶּהֱן יוֹשֵׁב עַל הַכֶּסֶּא . אִם כֵּן מֵהוּ וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה' שׁוֹשֵׁב עֲצָמוֹ בְּתַפְלָה . תַּמָּן תִּנְיֵן עֲמוּנִי וְמוֹאבִי
 אִיסוֹרֵן אִיסוֹר עוֹלָם אֲבָל נִקְבוּתִיהֶן מוֹתֵרוֹת מִיֹּד (סְמוּאֵל ז') וַיֹּאמֶר מִי אֲנִי וּמִי בֵיתִי כִי
 הִבִּיאוּהֶנִּי עַד הַלּוֹם . מֵה הוּא עַד הַלּוֹם לֹא דִי שְׂכַאֲתִי בְּקֹהֶל אֵלֶּא שְׁעִשִׂיתִי מֶלֶךְ . וְאֵין הַלּוֹם
 אֵלֶּא מֶלֶךְ שְׁנֵאמַר (סְמוּאֵל ח') הִבֵּא עוֹד הַלּוֹם אִישׁ . (סְמוּאֵל ז') וְהַקָּשָׁן עוֹד . וְאֵת . בַּעֲיִנֶיךָ
 בְּאִינֵשׁ רֹאמֵר לְחִבְדִּיהָ וְעִירָא הִרָא בֶּאֱפָךְ . (סס) וְהַרְבֵּר גַּם אֵל בֵּית עֲבָדְךָ לְמַדְחֹק שֶׁהִיְתִי דְחוֹק
 וְנִתְקַרְבְּתִי . (סס) וְזֹאת הוֹרֵת הָאֲרָם וְאֵת שְׂכַתְבַּת בְּהוֹרֵתְךָ (דְּנִרִים כג) לֹא יִבֵּא עֲמוּנִי וְמוֹאבִי
 לֹא כְתִיב אֵלֶּא עַל הָאֲרָם אֲבָל נִקְבוּתִיהֶן מוֹתֵרוֹת מִיֹּד . וְזֹאת הוֹרֵת הָאֲרָם אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב
 אֵין כְּתִיב כֹּאן אֵלֶּא הוֹרֵת הָאֲרָם . וְכִי הוּא מְשׁוּבָח שְׁבַנְבִּיאִים . וּמְשׁוּבָח שְׁבַמְלָכִים . מְשׁוּבָח
 שְׁבַנְבִּיאִים זֶה מֹשֶׁה . מְשׁוּבָח שְׁבַמְלָכִים זֶה דָּוִד . אֵת מוֹצֵא שְׂכַל מֵה שְׁעִשִׂיתִי מֹשֶׁה עֲשֵׂה דָּוִד .
 מֹשֶׁה הוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם . וְדָוִד הוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִשְׁעַבְדֵּי מַלְכוּת . מֹשֶׁה עֲשֵׂה
 מַלְחָמוֹת בְּסִיחֹן וְעוֹג . וְדָוִד עֲשֵׂה מַלְחָמוֹתָיו שֶׁל דָּקְבָה שְׁנֵאמַר (סְמוּאֵל ח' כ"ה) כִּי מַלְחָמוֹת ה'־
 אֲרוּנִי גִלְחָם . מֹשֶׁה מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל . וְהוֹדָה שְׁנֵא' (דְּנִרִים ל"ג) וַיְהִי בִישׁוּרוֹן מֶלֶךְ . וְדָוִד מֶלֶךְ
 עַל יִשְׂרָאֵל וְהוֹדָה . מֹשֶׁה קָרַע לֵהֶם אֶת הַיָּם וְדָוִד קָרַע לֵהֶם אֶת הַנֶּהְרֹת , שְׁנֵאמַר (תְּכִלִּים ס')
 בְּהִצּוֹתוֹ אֶת אֲרָם נְהָרִים . מֹשֶׁה בָּנָה מוֹבָח . וְדָוִד בָּנָה מוֹבָח . זֶה הַקָּרִיב וְזֶה הַקָּרִיב . מֹשֶׁה נָתַן
 לֵהֶם חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי הוֹרָה . וְכַנְגֵּדָם נָתַן לֵהֶם דָּוִד סֵפֶר תְּהִלָּים שִׁישׁ כּו' חֲמִשָּׁה סְפָרִים . אֲשֶׁר־
 הָאִישׁ . לְמַנְצַח מִשְׁכִּיל . מוֹמָר לְאֶסֶף . תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה . יֹאמְרוּ גֵּאוּלִי . מֹשֶׁה בִּירַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל
 בְּאֲשֶׁר־יֵרֶךְ . וְדָוִד בִּירַךְ בְּאֲשֶׁר־יֵרֶךְ (תַּסְלִי ח') בְּצֹרֶךְ כָּל אֲמָרֵי פִי אֵין בֵּהֶם נִפְתָּל וְעַקֵּשׁ אֵין בֵּהֶם לֹא
 קִפְרָנוֹת וְלֹא עֲקָמָנוֹת . מְצִינֵנוּ שְׁעָקָם הַכְּתוּב שֶׁתִּים וְשִׁלֵּשׁ אוֹתִינוּ וְלֹא הוֹצִיא דְבַר מְנוּנָה מִפִּינוּ
 שְׁנֵאמַר (כְּרִאֲשִׁית ז') מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה . אָמַר רַבִּי יוֹדֵן בְּר'־
 מְנַשִּׂיא אֵף כְּשֶׁבֵּא לְפָהֳחַ בְּסִימְנֵי טְהוֹרָה . (וִיקְרָא יא) אֵת הַגִּמְלָה כִּי לֹא מִפְּרִים פִּרְסָה אֵין כְּתִיב
 כֹּאן אֵלֶּא כִּי מַעַלָּה גֵּרָה . (סס) וְאֵת הַחֲזוֹר כִּי לֹא מַעַלָּה גֵּרָה אֵין כְּתִיב כֹּאן אֵלֶּא כִּי מִפְּרִים
 פִּרְסָה . אָמַר דָּוִד אֵף הַקָּב"ה הַעִיד עָלַי וְאָמַר (סְמוּאֵל ח' י"ג) בִּקֵּשׁ ה' לוֹ אִישׁ כְּלָבָו . וְכִינָה
 שְׁמוֹ לְבוֹרָאוֹ מֵה בּוֹרָאוֹ לֹא מוֹצִיא דְבַר מְנוּנָה מִפִּינוּ אֵף דָּוִד כֵּן . הִיְהִי לוֹ לֹמֵר אֲרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר
 הָלַךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים *) אוֹ אֲשֶׁר־יֵאָמֵר אֲשֶׁר הָלַךְ בְּעֵצַת צְרִיקִים וְלֹא אָמַר אֵלֶּא לֹא הָלַךְ . כִּיּוֹצֵא
 בְּדָבָר אֵתֵה אוֹמֵר (יִרְמִיָּה ט"ו) אִם יַעֲמֹד מֹשֶׁה וְשְׁמוּאֵל אֵתֵה מוֹצֵא שְׂכַל מֵה שְׂכַתוֹב בּוֹה כְּתוּב
 בּוֹה . וְהָ לֹי וְהָ לֹי . וְהָ בְּנָה מוֹבָח . וְהָ בְּנָה מוֹבָח . וְהָ הַקָּרִיב וְהָ הַקָּרִיב . זֶה מֶלֶךְ וְזֶה מֶלֶךְ .
 וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דְּנִרִים י"ח) נִבִּיא מִקְרֶכְךָ מֵאֲחִיךָ כְּמוֹנֵי יָקִים . וְכֵן תִּמְצֵא בִירְמִיָּה . מֵה שְׂכַתוֹב
 בּוֹה כְּתוּב בּוֹה . כִּיּוֹצֵא בְּדָבָר דָּוִד וְשְׁלֹמֹה מֵה שְׂכַתוֹב בּוֹה כְּתוּב בּוֹה . רַבִּי יוֹדֵן אוֹמֵר הַמוֹמָר
 הוּא מְשׁוּבָח מְכַל הַמוֹמָרִים . דִּי־אֵל אֲשֶׁר־יֵאָמֵר זֶשֶׁה (תְּכִלִּים פ"ד) כִּי שֶׁמֶשׁ וּמִנֵּן ה' אֱלֹהִים .
 חֻקִּיהָ בְּר' חִיָּיא אָמַר אֲשֶׁר־יֵאָמֵר הַנְּכִיָּאִים שֶׁהֶם מְרִמִּים הַצּוֹרָה לְיוֹצֵרָה . וְאֵת הַנְּטִיעָה
 לְנוֹטְעָה . כִּי־אֵל כִּי שֶׁמֶשׁ וּמִנֵּן ה' אֱלֹהִים . וְאָמַר (יִחְזַקְאֵל מ"ג) וְהִנֵּה כְבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בֹּא מִדֶּרֶךְ
 הַקָּדִים

פִּירוּשׁ מִהַר"י בֵּהֵן

זֶשֶׁה שׁוֹחֵד טוֹב וְגו' . פִּסּוֹק זֶה נִדְרֵשׁ רִאשִׁיתוֹ עַל כְּדִיקוּם שְׂכַל דָּוִד שֶׁסֶם שׁוֹחֲרִים וּמִנְקָשִׁים טוֹבָתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל וּמִפְּרִים
 לָנוֹן מֵאֵת ד' ע"ז , וּפְסוֹק נִדְרֵשׁ עַל כְּרִשְׁתִּים שְׂכַל דָּוִד שֶׁהֶם דוֹרְשִׁים רַעַתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל : דִּי־אֵל אֲשֶׁר־יֵאָמֵר כו' .
 מִמֶּךְ אֲכִסְיָה דְּקָרָא וְכַמּוֹשׁ לָאִים לֹא יֵשֶׁב כִּי־אֵל בַּעֲזָרָה : מְקוֹם מַלְכֵי בִי־ד . פִּי־ שְׂכַכָּא כִי־כֹה מוֹכֵן חוֹק לְעוֹרָה לְמַלְכֵי בִי־ד וְכֵס
 כָּל מוֹהֲרִין לִישָׁב : קִפְצִית כְּרַגְלֵי . אֵין לֵהֶם פְּרָקִי כְּרַגְלֵי : לְמַעַלָּה אֵין יוֹשִׁיבָה כו' . סִימָא דְּקוֹשִׁיא כִי־אֵל : שְׁסֹמֶךְ עֲצָמוֹ . רַל־שְׁמַד
 עַל רַגְלָיו נִכְמָךְ עַל כְּפֹתָל וְכֵס נִחְשָׁב כִּי־שִׁיבָה וְעִידָה בִּיחָד וְכֵס לֹא כוֹסֵר דֶּק לְמַלְכֵי בִי־ד אֲבָל לֹא לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל שְׂרָפִים
 לְעוֹדֵר בְּאִימָה לֹא מוֹסַמְכִים עַל שׁוֹם דְּנֵר : אִי־כֵס מֵהוּ וַיֵּשֶׁב כו' . דְּכַתִּיב כְּדוֹד : וְקִשָּׁה לְכ' אֲמִי , וּמִתְרַן שִׁשָּׁל עֲלָמוֹ בְּתַפְלָה . פִּי־
 שְׁהִיֵּן עֲלָמוֹ לְהַפְלֵל : כְּאִינֵשׁ דִּלְאֵר כו' . ע' כְּנִירְכָא כְּמַדְרֵשׁ שְׁמוּאֵל : כְּכַוְנוֹתוֹ . כְּמוֹ בְּחִזּוֹתוֹ שֶׁח' וְכ' מִתְחַלְשִׁים : אֲחֻמּוֹת . ז"ל
 תִּיבּוֹת : לְפָתוֹחַ כְּסִימְנֵי סָהֳרָה . ז"ל לְפָתוֹחַ סָהֳרָה וְכ"ס בִּילְקוֹס : אִוֹ אֲשֶׁר־יֵאָמֵר כו' . ז"ל אִוֹ אֲשֶׁר־יֵאָמֵר לֹא כֵלֵךְ נִפְתָּל וְעַקֵּשׁ
 וְלֹא

משה ודוד -
המלכיםמשה ודוד -
המלכים

הקדים וקולו כקול מים רבים והארץ האירה מכבודו. אלא אין משמיעים לאון אלא מה שהיא יכולה לשמוע ואין מראין לעין אלא מה שהיא יכולה לראות. ד"א כי שמש ומגן ה' אלהים אי מה השמש הוא קופחת אף הקב"ה כן ת"ל ומגן. מה המגן הוא מגן את האדם כך הקב"ה מגן על עולמו. ר' חייא בר אבין אמר מאיר כשמש ומסך כמגן. ד"א מגן זה תריס טארג"א פרסאה שהוא מקיף את האדם משלש רוחותיו ומגן לרבות רוח הרביעי תלמוד לומר (תהלים כ) ה' כצנה רצון העזרנו. ד"א שמש ומגן מדבר באברהם אבינו כי שמש זה אברהם שנאמר (יטע"ט) מי העיר ממזרח. ומגן זה אברהם שנאמר (נרמט"ו) אנכי מגן לך. אלהים זה אברהם שנאמר (ס"ג) נשיא אלהים אתה בתוכנו. חן וכבוד יתן ה'. זה אברהם דכתיב (ס"ג) ויג' ואברהם כבר מאד במקנה בכסף וכוהב. לא ימנע טוב להולכים בתמים זה אברהם שנאמר (נרמט"ו) הנהלך לפני וגו' המים. ואם באברהם הכתוב מדבר היה לו שיאמר לא ימנע טוב להולך בתמים. ומהו להולכים בתמים אלא מה אברהם שהלך לפני הקב"ה בתמימות נעשה לו מגן אף כל מי שמהלך לפניו בתמימות נעשה לו מגן. ואחריו מה כתיב (תל"ט) אשרי אדם בושח בך. אברהם אין כתיב כאן אלא אדם כל אדם. אמר דוד אשרי האיש נתת שלוח לרשעים ואין נאין בשלוחן אלא עומדין. ר' יוחנן פתח ואמר (מסלי"ב) אל התהדר לפני מלך ובמקום גדולים אל תעמוד ר' יוחנן גרס לה במקום שפתח זה סתם זה. וממקום שסתם זה פתח זה. ור' פינחס עבר לה אריבא. פתח (תהלים קי"ט) מוקנים אתבונן. את מוצא בתחלה היה הקב"ה מדבר את עולמו שנאמר (נרמט"ו) ויברך אותם אלהים. כיון שעמד נח ברכו שנאמר (ס"ט) מהו (ס"ט) והיה ברכה. אמר רב נחמן שמסר לו את הברכות ואמר לו ער באן הייתי וקוק לברך את עולמי מכאן ואילך הרי הברכות מסורות לך ולמאן דאת ידוב ליה ברכה בריך. כיון שעמד יצחק בירכו מה כתיב (ס"ג) ויהן אברהם את כל אשר לו ליצחק. מה נתן לו ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן (אמרי). רבי יהודה אומר זו בכורה ור' נחמיה אומר זו ברכה ורבנן אמרי זו קבורה וריאיתקי (ס"ט ירושה). אמר ר' לוי בשם רבי חמא לא ברכו אלא מתנות נתן לו. ולמה לא ברכו משל למלך שהיה לו פרס ומסרו לארץ והיה בו כל מיני אילנות כרובין זה בזה. אחר של סם חיים ואחר של סם המות. אמר הארץ אם אני משקה של סם חיים של סם המות יחיה עמו. ואם אין אני משקהו היאך זה של סם חיים חי, חור ואמר אותו ארץ לשנה זו אני משלים את אריותי והולך לי ומה דאחנייה למריה דפרדיסא עביר. כך אמר אברהם אני אני מברך את יצחק לפי שעבשיו בני ישמעאל ובני קטורה מהברכים, אמר אנא בשר ודם היום כאן ומחר בקבר ומאי דבעי למיעבר בעולמו יעשה. כיון שמת אברהם נגלה הקב"ה על יצחק ובירכו שנאמר (ס"ג) ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו. וכן עשה ליעקב שנא' (ס"ג) וירא אלהים אל יעקב עור בבואו מפרן ארם ויברך אותו. ועמד יצחק ויברך את יעקב בנתינה שנאמר (ס"ג) ויתן לך האלהים מטל השמים. וחתם בקריאה (ס"ג) ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו. עמד יעקב לברך את השבטים ופתח במה שחתם יצחק. הה"ד (ס"ט) ויקרא יעקב אל בניו, וחתם בואת שנאמר (ס"ט) וזאת אשר דבר להם אביהם. עמד משה לברך את ישראל אמר יעקב בכורו של מקום פתח בקריאה וחתם בואת הריני פותח במה שחתם וקני ופתח (הנריס ל"ג) בואת הברכה וחתם באשריך. כיון שעמד דוד פתח במה שחתם משה ואמר אף אני אברך את ישראל באשרי. ד"א אשרי האיש רבי נחמיה פתח (קס"ג) והחכמה העו לחכם מעשרה שלישים אלו עשרה בני אדם שנאמר ספר תלום על ידם ואלו הן אדם ומלכי צדק אברהם משה ודוד ושלמה ואסף ושלשה בני קרח על אילין לא איתפלגות ועל מה איתפלגות רב ורבי יוחנן אמר ליחזקאל על הריגון שעברו עליו ועל ישראל. ד"א הונא בשם ר' אבא אמר אפי"פ שנאמר על ידי עשרה וקנים לא נתקן אלא ע"י דוד מלך ישראל. משל להבורה של זמרי שהיה מבקשת לומר שבחו של מלך, היסגון למלך. אמר להם המלך כולכם וכאין כולכם זמרין כולכם משובחין וראויין לומר היסגון אלא איש פלוגי ואמר ע"י כולכם שקולו ערב יותר מן הכל. הה"ד (שמואל ב' כ"ג) ונעים ומירות ישראל של כולם ערבים אבל של דוד בן ישי יותר מן הכל. מנעים ומירותיהן של ישראל גדול בן גדול אבינוס בן אבינוס. מהו

אומר

פירוש מדר"י הכהן

ולא אמר אלא אשרי האיש וכו' : קופחת. פי' מכה : טארג"א. הוא ג"כ מין תריס : תעטרנו. פי' מכל פנינותיו : אין נאין בשלוחן אלא כשרין כלל ומלך עומדין ט"ס : אריבא. פי' כחלת הדחש : מכו וסוף נרמט. פי' הא כבר כתיב ואנרמך : זו נרמט. פי' שיבך למי' שינרמט : מהנרמט. פי' שירנו מאנרמט שינרמך גס חותם : על אילין כו'. ע' כנרמט נשיר וקבלת רמט : לא נקמן. פי' לא נקרא ס' תהלים רק על שם דוד : זמרין. משוררים : היסגון. שיר של שנה : אבינוס בן אבינוס, פי' מלך בן מלך : ככלל

אומר בסוף תלים (תהלים ע"ז) כלו הפלות דוד בן ישי. וכשם שנאמר ע"ז עשרה בני אדם כך נאמר בעשרה מיני זמר. בניצוח. בנינון. במוזמר. בשיר. בתפלה. בהלל. בברכה. בתורה. באשרי. בהללויה. וגדול מכולם הללויה שכולל שם ושבת בבת אחת. רב קרא כל ספוא הללו יהי אשר לא הלך בעצת רשעים. א"ר שמעון בן פוי וכי מאחר שלא הלך היכן עמד. ומאחר שלא עמד היכן ישב. ומאחר שלא ישב היכן לעץ. ואם לא לעץ עליו הכתוב אומר (משלי ט') ולצת לדרך תשא. ללמדך שמצות גוררת מצוה ועבירה וכו'. וכי מאחר שלא הלך ולא עמד ולא ישב יכול לא יעשה לא טובה ולא רעה אלא ישים יד לפה ת"ל כי אם בתורת ה' חפצו. א"ר ברכיה מה בא הכתוב לומר (קהלת ז') אל תרשע הרבה הא ציבחר לירשע אלא אם הרשעת אל תוסף. ר"ש בן יוחאי אומר ישב אדם ולא עשה עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה. רבי ועירא אמר והוא שבא לידו וניצל ממנה שנאמר. (תהלים נ"ז) סור מרע ועשה טוב. סור מרע על מנת לעשות טוב וכן הוא אומר. (תהלים קי"ט) אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו. הני דבי רבי יהושע בן קרח עשרים אשרי כתיב בספר תלים כנגד עשרים היו שבספר ישעיה. אמר רבי תמה אני האריך למרנו ר' יהושע עשרים אשרי כתיב. ואני אומר עשרים ושתים ולמה כנגד עשרים ושתים אותיות ועליהם הוא אומר. (תהלים י"ט) יהיו לרצון אמרי פי יעשו לדורות ויכתבו לדורות אמרי פי ויחוקקו לדורות. ולא יהיו קורין בהם בקורין בספרים אלא יהיו קורין בהן ונוטלין שכר עליהם כנגעים ואהלות. (ס"ט י"ט) יהיו לרצון אמרי פי אמר ר' ירמיה בר' שלום בשם ר' יוחנן מאי דכתיב (ס"ט ס"ט) אנורה באהלך עולמים וכי תעלה על דעתך שיהיה מבקש דוד דירה שני עולמים אלא כך אמר דוד יהיו מוכירים אותי בבתי כנסיות ובתי מדרשות ובאלו חי וקיים אני בשני עולמים: דבר אחר אשרי האיש מדבר באדם הראשון. אמר אדם הראשון אשרי אני אם לא עמדת בדרכיו של נחש ואשרי אם לא ישבתי באושבו של ליצנות. רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר אמר הנחש לשון הרע על בוראו. אמר לחוה מפני מה אין אתם אוכלין מן העץ הזה. אמרה לו כן צוה לנו הקב"ה שלא לאכול ממנו ושל לא ליגע בו ושל לא ליקרב אצלו, מה עשה הנחש נמל את חוה דחפה עליו ולא מתה; והקב"ה לא צוה אלא שלא לאכול והוספה על הרבוי. אמר לה הנחש מן העץ הזה אכל המקום וברא את העולם ואם אתם אוכלין ממנו אתם יכולים לבראות עולם כמותו שנאמר (בראשית ג') והייתם כאלהים. אלא כל אומן שונא בר אומנותיה. מכאן שהיה לויצן:

כי אם בתורת ה'. אמר ר' לוי שש מצות שנתן הקב"ה לאדם הראשון שנאמר (ס"ט י"ט) ויצו ה' אלהים על האדם. ובתורתו ירגה. אלו שש מצות שנתן לו. והיה כעץ שהול. שנמלו הקב"ה ושתלו בג'ע. אשר פריה יתן בעתו זה קין. ועלה לא יכול זה הבל. וכל אשר יעשה יצליח זה שת. לא כן הרשעים זה נחש. על כן לא יקומו רשעים במשפט הכל מתרפאין לעתיד לבוא חוץ מן הגחש וגבעוני שנא' (ישעיה ס"ה) ואב וטלה ירעו באחר. גבעוני שנא' (יחזקאל מ"ח) והעובר העור יעברוהו מכל שבמי ישראל. יאברוהו. שלש מדות טובות נתן דקב"ה לישראל רחמים ביושנים ונומלי חסדים שנא' (דברים י"ג) ונתן לך רחמים וכתוב (זמות כ') ובעבור תהיה וראתו על פניכם לבלתי תחטאו. מכאן אמרו כל מי שאין לו בשת פנים ברי לנו שלא עמדו אבותיו על הר סיני. וכתוב (דברים ו') ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד וגו'. ראה דוד בגבעונים שאין בהן א' מבל אלה עמד ורחקם שנאמר (זמאל ז' כ"א) והגבעונים לא מבני ישראל המה. ואף עזרא רחקם שנא' (נחמיה י"א) והנהיגו יושבים בעופל, ואף הקב"ה מרחק לעתיד לבא שנא' (יחזקאל מ"ח) והעובר העור יעברוהו יאברוהו כתוב. שחעובדים הם הגבעונים יעברוהו לעתיד לבא שנא' (ישעיה ט') ויתגס יהושע חושבי עצים וגו'. כי יורע ה' דרך צדיקים. זו אדם וחוה. ודרך רשעים תאבד. זה נחש שאין לו רפואה לעתיד לבא. ד"א כעץ שתול נטוע אינו אומר אלא שתול ללמדך שאפילו כל הרוחות שבעולם נושבות בו אין מונוות אותו ממקומו. לא ימוש ספר התורה הזה מפניך אם עשית כן (ס"ט) או תצליח את דרכך בעולם הזה. ואו תשביל לעה"ב. אמר שלמה (משלי ו') בהתהלךך הנחה איתך בעה"ו (ס"ט) בשכבך תשמור עליך בקבר מן הרמה (ס"ט) והקיצות היא השיחך לעולם הבא. ד"א אשרי האיש מרבד בנח איש צדיק שלא הלך בעצת שלשה דורות דוד אנוש ודוד המבול ודוד תשלגה. על דעתיה דר' יהודה דאמר בעצת רשעים זה דוד.

פירוש מהר"י הכהן

בהלל. אלו י"ז בהלל. כמו משכיל לדוד משכיל לאסף: עשרים אשרי כו'. התשנון אינו מכון וי"ט: בקורין נספחים. נדפוס יצן הגירסא ספרי מירוס וע' במס' ידים ס"ד: ואז ועלה ס'. קאי על סופא דקרא ונחש עמר לחמו: יעבדיה. ואכדו, כי האלף והע"ן מחלסין: נסוע כו'. נסיעס נקרא אינן חדש ושחול הוא שיד כאלין זקן הנשרס היטב:

דור אנוש . וברך חטאים דור המבול . ובמושב לצים זה דור הפלגה שהיו כולם ליצנים . כי אם בתורת ה' חפצו . . . אלו שבע מצות שנצטוו בני נח . ובתורתו יהגה יומם שהגה דבר מתוך דבר ואמר מה טעם ריבה המקום בטהורין יותר מן הטמאין אלא שהיה רוצה להקריב לו מהן מיד (בראשית ח) ויקח מכל הבהמה הטהורה . והיה כעץ שתול ששתלו בתובה . דאמר ר' יהושע בן לוי ארבעה חרשים היתה התובה עומדת במים כספינה הצפה על פני המים . אשר פרו יהן בעתו . אמר ר' יודן כל בני גילו היו מולידין בני חמשים שנה בני שבעים ושמונים והוא בן חמש מאות שנה שנאמר (ס"ה') והיו נח בן חמש מאות שנה . רבי חייא בשם ר' אבא אמר כבש המקום מעינו שלא יוליד בן שהוא בן ק' בדור המבול ויאבר עמהן לפי שאין ב"ד של מעלה עונשין אלא לבן ק' שנה ואם היה לו באותו זמן בן של ק' שנה היה מת עמה . א"ר שמעון בן לקיש עתידה לחזור לעיקרה לימות המשיח שנאמר (ישעיה ס"ה) כי הנער בן מאה שנה ימות . אם תאמר שהיו בדור המבול פחות ממאה שנה ואברו . אני אומר בעון אבותם נענשו שנאמר (בראשית ו) כי השחית כל בשר . ר"א למה כבש מעינו שלא יוליד וירבה ורעו ויאברו בדור המבול ומתעצב בהן . ואם תאמר צדיקים יהיו . היה צריך לעשות תיבות הרבה לכך כבש הקב"ה מעינו עד חמש מאות שנה . הוי אומר אשר פרו יהן בעתו . זה שם . ועלה לא יכול . זה חס . וכל אשר יעשה יצליח . זה יפת . לא כן הרשעים . זה דור המבול כההיא דהניגן דור המבול אין להם חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין . כי יורע ה' דרך צדיקים . זה נח ובניו . ודרך רשעים האבר . זה דור המבול . ר"א אשרי האיש זה אברהם שנאמר (ס"ב') ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא . אשר לא הלך בעצת רשעים . זה דור הפלגה . שנאמר (ס"ג') הבה נבנה לנו עיר . ואין הבה אלא עצה שנאמר (זופטים כ') הבו לכם דבר ועצה הלום . ואין עיר אלא אלוה . דכתיב (דניאל ר') עיר וקריש . נחלקו לג' כתות , אחת אומרת נעלה ונשב שם , ואחת אומרת נעשה עמו מלחמה , ואחת אומרת נעלה ונעבוד שם ע"ו , ושלשתן לקו , אחת נעשו קופץ רוחין ושרין . נאחת בלע"ה' פלג לשונם . נאחת נפץ ה' אותם , הה"ר (מזלי י') מגורת רשע היא תבואנו . וברך חטאים לא עמר . אלו סדומיים שנאמר (בראשית י"ג) ואנשי סדום רעים וחטאים . ובמושב לצים . זה אבימלך שנא' (ס"ד') הנה ארצי לפניך ולא קבל :

כי אם בתורת ה' חפצו זה אברהם . שנאמר (ס"ה') כי ידעתיו למען אשר יצוה . ובתורתו יהנה א"ר שמואל בר נחמני אברהם לא היה לו אב שילמדו תורה מאין למד . תני רבי שמעון בן יוחאי מלמד שוימן לו הקב"ה שהיו כליותיו כשני רבנן והיו נובעות ומלמדות אותו חכמה כל הלילה הה"ר (תהלים ע"ו) אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי . ור' שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן אמר קיים אברהם אבינו אפילו עירובי הבשילין ועירובי חצירות . שנאמר (בראשית כו) עקב אשר שמע אברהם בקולי . והיה כעץ שתול על פלגי מים . שנמלו הקב"ה ושתלו בארץ ישראל . ר"א שנמלו הקב"ה ושתלו בנן ערן . אשר פרו יהן בעתו זה יצחק . ועלה לא יכול זה ישמעאל . וכל אשר יעשה יצליח . אלו בני קטורה . על כן לא יקומו רשעים במשפט . זה נמרוד וחכריו :

דבר אחר אשרי האיש זה שבטו של לוי . שלא הלך בעצת מעשה העגל . שנאמר (דברים ל"ג) תומיך ואוריך לאיש חסידך . וברך חטאים לא עמר שכן כתיב (שמות י"ג) אנא חטא העם הזה חטאה גדולה . ובמושב לצים שנאמר (ס"ה') וישב העם לאכל ושהו ויקומו לצחק . ובני לוי כתיב בהן (ס"ה') ויאספו אליו כל בני לוי . ר' גרביה בשם ר' שמואל בר נחמני אמר מאן לא בעי למיהוי בר ביתא רמלכא , אלא משה אמר מי שלא נהן נום לעגל יבא אצלי . מיד ויאספו אליו כל בני לוי . כי אם בתורת ה' חפצו . זה שבטו של לוי שנאמר (מלאכי ב') תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו . והיה כעץ שתול ששתלו הקב"ה בארץ ישראל . שכולם נכנסו לארץ . ר' ועירא אמר בשם ר' יהושע מכל שבטו של לוי לא מהו אלא אהרן ומרים . ר"א אשרי האיש אלו בניו של קרח שלא הלכו בעצת אביהם שנא' (נמדר ע"ו) סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה . וברך חטאים . את מחתות החטאים . ובמושב לצים זה קרה שהיה מתלוצץ על משה ועל אהרן . מה עשה כינס כל הקהל שנאמר (ס"ה') ויקהל עליהם קרח את כל העדה . התחיל לומר ליצנות ואומר להן אלמנה אחת היתה בשכונתי ועמה שתי נערות יתומות והיתה לה שדה אחת . באתה לחרוש אמר לה משה (דברים כ"ב) לא תחרוש בשור וחמור יחדו , באתה לזרוע אמר לה משה (ויקרא יט) שרך לא תזרע כלאים . באתה לקצור ולעשות ערימה . אמר לה הניחי לקט שכחה ופאה . באתה לעשות גורן אמר לה הני תרומה ותרומת

פירוש מהר"י כהן

מכאן . הנין : אריך כדן כו' . סי' ופי' כשר לעשות כן לעשוק העלונים :

ולנכון

ותרומה מעשר ומעשר ראשון ומעשר שני. הצדיקה עליה את הרין ונתנה לו. מה עשתה מכה את השרה ולקחה שני כבשות ללבוש מנוותיהן וליחנות מפירותיהן, כיון שילדו בא אהרן ואמר לה תני לי את הכבורות שכך אמר לי הקב"ה (דברים ט') כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך הזכר. הצדיקה עליה את הרין ונתנה לו הגיע זמן גיוה וגזזה אותה אמר לה תני לי ראשית הגו שכן אמר לי הקב"ה (סס יח) וראשית גו צאנך התן לו. אמרה אין לי כח לעמוד באיש הוה הרי אני שוחט אותה ואוכלתן כיון ששחטן אמר לה תני לי תורע והלחיים והקיבה. אמרה לו אפילו ששחטתי אותה לא נצלתי מירו. הן עליו חרם. א"ל תנה לי שכך אמר הכ' (כמדבר י"ח) כל חרם בישראל לך יהיה. נטלה והלך לו. הניחה בוכה היא ושהי בנותיה. אריך כרין וא ביותא עלובתא. כ"כ הם עושים ותולין בהקב"ה מכאן שהיה ליוצן. כי אם כהורת ה' חפצו אלו בניו שאמרו שירה ואמרו חייבין אנו בכבוד אבינו נחלוק כבוד למשה רבינו, עמרו והפריעו עצמן בשכיל כבודו של משה, ובתורתו יהנה אלו בניו של קרח כיון שנבלעו עדת של קרח נמצאו בניו כהורן של ספינה שנאמר (סס כ"ו) ויהיו לנס. רבי אומר נקרעו כל סביבותיהן ואורו מקום שהיה התהיה לא נקרע. רבי שמאל בר נחמני אמר לא היו שלשה עמרין על מקום אחר אלא כל אחר ואחר היה עומד בפני עצמו ודומין כג' עמודים, והיו דאמרי ברויתא על מאן קאים. עלמא על תלתא עמודי. איבא דאמרי שלשה אבות, ואית דאמרי חנניה מישאל ועזריה. ואית דאמרי תלתא בני קרח. לא בן הרשעים. זה קרח ועדתו. כי יודע ה' דרך צדיקים אלו בניו של קרח. ודרך רשעים תאבד זה קרח ועדתו.

כ"י אם בתורת י' חפצו. וש"ה (תהלים מ"ה) והדרך צלת רכב החר הוא המלמד בשעה שמקבץ את החכמים ולא להחניפם אלא על דבר אמת. הדורות הן ומשובחות שמיעתן של רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש שהן יושבין ומפלפלין בהן. והדרך נוראות ימינך. רבי חייא אמר אם חפצת בתורה שנכתבה בנוראות ושנתנה בימין שנאמר (דברים ל"ג) מימינו אש דת לסו. את עהיד שההא יושב ודורש ומורה הנוראות. ר' אבא אמר אם חפצת בתורה סופה נקראת על שמך כגון משנתו של רבי הושעיא ובר קפרא וכיוצא בהן. ולמה נקראת על שניהם לפי שיגעו בה. תדע לך שכן התורה של הקב"ה היא שנאמר (תהלים י"ט) תורת ה' תמימה ומשה עלה למרום ועשה שם מ' יום ונתן נפשו עליה לפיכך נקראת על שמו שנאמר (מלאכי ג') וברו תורת משה עבדי. ד"א כי אם בתורת ה' חפצו שכל מי שעוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפצו. ר' אליעזר אומר אסרו ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם רוצין אנו ליגע בתורה יום ולילה אבל אין לנו פנאי, אמר להם הקב"ה קיימו מצות תפילין ומעלה אני עליכם כאילו אתם יגיעים בתורה יומם ולילה. ר' יוחנן אמר מהרא מלה (עמית י"ג) והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך. ר' יהושע אמר מה שאומר ר' אליעזר אינו אלא פרט ללילות שאין מצות תפילין מתקיימת אלא ביום, שנאמר ושמרת את החוקה הזאת למערה מימים ימימה. אמר לו ר' אליעזר ומה את מקיימת ובתורתו יהנה יומם ולילה. אמר לו רבי יהושע זו קריית שמע שאם אדם קורא אותה שחרית וערבית מעלה עליו הקב"ה כאלו יגע בתורה יומם ולילה. בר קפרא אמר כל מי שהוא קורא שני פרקים שחרית וערבית קיים ובתורתו יהנה יומם ולילה. אמר רבי ברכיה אף אבות הראשונים קבעו את המשנה שהיו יושבים ביום שהוא נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום. שאלו את ר' יהושע מהו שילמוד אדם חכמה יזנית אמר להן צאו וראו שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ומותרין אתם. משום שנאמר (יהושע ח') והגית בו יומם ולילה חור ואמר להם לא ילמד אדם את בנו חכמה יזנית ואפי' אומנות שלא יבטל מרבית תורה אפילו שעה אחת. שנאמר (דברים ל') ובחרת בחיים. הנין בשחר מברך ב' לפניו ואחת לאחריו ובערב מברך ב' לפניו וב' לאחריו שהיא הגיית יומם ולילה שוין על שם והגית בו יומם ולילה. רבי יוסי אומר על שם (תהלים קי"ט) שבע ביום הללתיך. ר' יוסי בר אבין בשם רבי יהושע אמר כל המקיים שבע ביום הללתיך כאילו קיים והגית בו יומם ולילה.

דבר אחר כי אם בתורת ה' חפצו. וש"ה (ישעיה נ"ה) הוי כל צמא לכו למים מה המים מן השמים שנאמר (ירמיה י') לקול תתן המון מים בשמים כך דברי תורה נתנו מן השמים. שנאמר (עמוס כ') אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם. מה המים חנם לעולם. כך דברי תורה חנם לעולם. שנאמר (ישעיה נ"ה) לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב. מה המים יורדין בעולם בקולות וברקים שנאמר (תהלים כ"ט) קול ה' על המים. כך דברי

פירוש מהר"י כהן

ולזכרון בין עיניך. וסיפא דקרא למען תהיה חורף ה' נסיון. שיהיו יושבים. סי' קצמו את עממן ללמוד. ביום שבו נטל מן הלילה. סי' קצין: ובלילה שבו נטל מן היום. נחורף: שנאמר ובחרת בחיים. ע' בירושלמי פירא ומלאכי כי ערכו דברים

דברי תורה (שמות י"ט) ויהי וגו' בהיות הבקר ויהי קולות וברקים . מה המים חיים לעולם כך דברי תורה חיים לעולם שנא' (משלי ד') כי חיים הם למוצאיהם . ובתיב (דברים ל"ג) לא דבר רק הוא מבם . מה המים יורדין טיפין ונעשו נחלים כך דברי תורה אדם לומר הלכה אחת היום והלכה אחת למחר עד שנעשה כמעין נובע . א"ר אבניא מן המים עשוין לגנות ופרדסים יכול אף דברי תורה כן ת"ל (הושע י"ד) כי ישרים דרכי ה' . א"ר מה המים מכסין ערותו של ים כך דברי תורה מכסין ערותו של ישראל . שנאמר (משלי י') ועל כל פשעים הבסה אהבה . מה המים אין הגדול מתבייש לומר לקטן השקני מים . כך דברי תורה אין הגדול מתבייש לומר לקטן לסדני פרק אחד או הלכה אחת . מה המים אם אדם צמא להם אין אדם מתעצל לשתייתן כך דברי תורה אין התלמיד מתעצל לילך . אצל הרב ללמוד הימנו . מעשה היה בר' יוסי שהלך אצל רבו ללמוד וכו' . הה"ד (דברים ל"ג) מורשה קהלת יעקב לכל מי שמתקהל ביעקב ואפי' הגרים שעובקים בתורה שקולים ככהן גדול שנא' (ויקרא י"ח) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים לויים ישראלים לא נאמר אלא האדם . חזי מה כתיב ביהו (דכ"א ז') ומשפחות סופרים יושבי יעבץ וגו' . ושמעיה ואבטליון מבני בניו של סיסרא היו ולמדו תורה ברבים כאנשי כנסת הגדולה . לכך כתיב (דברים ה') את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם :

והיה כעץ שהול . וש"ה (משלי ג') עץ חיים הוא למחזיקים בה . א"ר יצחק בר' חייה למה נקרא תורה עץ חיים שחביבה על כל החיים . א"ר יוחנן למה נמשלה בעץ החיים זה עץ החיים פרוש לכל באי עולם (בבן עולם) בג"ע כך התורה פרושה לכל החיים ומביאתה לחיי העולם הבא . הנא עץ חיים מהלך חמש מאות שנה וכל מימי בראשית מתפלגין תחתיו . ר' שמואל בר רב יצחק היה שותל עצמו סחבורה להבורה כדי לקיים (תהלים קי"ט) מכל מלמדי השכלה . מהו על פלגי מים כמו טבריה וחברותיה . ציפורי וחברותיה . אשר פרוי יתן בעתו אלו תלמידיו של אדם שיגעין בתורה ועושין את היום . עתה עת לתורה עת למקרא עת למשנה עת לתלמוד . ועלהו . לא יכול שהכל צריכין לשיחתו ולתלמודו . וכל אשר יעשה יצליח . שהכל צריכים לעצתו . כגון ר' אלעזר בן ערך שהיה יועץ עצות ומהקיימות ומצליחות . א"ל נביא אתה אמר להן לא נביא אנכי ולא בן נביא אלא כך אני מקובל מרבותי כל עצה שהיא לשם שמים סופה להתקיים . א"ר מנשיא מקרא מלא הוא שנאמר (משלי י"ט) ועצת ה' היא תקום . עצה שיש בה דבר ה' היא תקום . לא כן הרשעים וש"ה (סיר סירים ג') אני חבצלה השיון אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה חביבה אני שחבבת אותי מכל האומות . חבצלה שעשיתי לך צל על ידי בצלאל . השרון שאמרתי לפניו שירה על ידי משה . ד"א השרון חביבה אני שדויתי חבויה בצלן של מצרים ולשעה קלה כנסני הקב"ה לרעמסס והרטבתי במעשים טובים כשושנה ואמרתי לפניו שירה , שנאמר (יסעיה ל') השיר יהיה לכם כליל ההקדש חג . א"ר יוחנן בשם ר' שמעון בן יהוצרק פסוק הזה בא ללמד על פרעה ועל סנחריב . ד"א אני חבצלה השרון אני הוא וחביבה אני שדויתי חבויה בפינו שכמה עלי הדר כניגית שנא' (שמות יט) ויתיצבו בהחית החר . ובשעה קלה הרטבתי במעשים טובים כשושנה ואמרתי (סס כ"ד) כל אשר דבר ה' נעשה וגשמע . ד"א אני חבצלה השרון חביבה אני שהייתי חבויה בצלה של מלכיות וכשינאל אותי הקב"ה אני מרטבת במעשים טובים ואומרת לפניו שירה שנאמר (תהלים נ"ח) שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה . א"ר ברכיה אמרו דור המדבר אני הוא וחביב אני שכל הטובות שבעולם חבוין בי היא הוא דכתיב (יסעיה מ"א) אהן במדבר ארו שטה והרס ועץ שמן . וכשיבקש הקב"ה ממני אני מחזיר לו את פקדוני ואני מרטיב כשושנה ואומרת לפניו שירה שנאמר (סס ל"ד) ישושם מדבר וציה והגל ערבה והפרח כחבצלה פרוח והגל אף גילת ורנן . ורבנן אמרי ארץ אומרת חביבה אני שכל מתי עולם חבוין בי וכשיבקש הקב"ה אני מחזיר לו פקדוני ומרטבת כשושנה ואומרת לפניו שירה שנאמר (סס כ"ד) מבנף הארץ ומירות שמענו צבי לצריק . רבי יודן ור' אלעזר אמר משל את הצדיקים במשובח שבמינין ובמשובח שבאותו המין . משובח שבמינין שושנה ובמשובח שבאותו המין שושנת העמקים . ולא כשושנת הר שהיא נוחה לבמוש אלא כשושנת העמקים שמרטבת והולכת . ומשל את הרשעים במגונה שבמינין ובמגונה שבאותו המין . והוה המוץ שנאמר (תהלים ל"ה) יהיו כמוץ לפני רוח . ואומר לא כן הרשעים כי אם כמוץ ואם האמר כמוץ סבבקה שיש בו לחלוחית , לא אלא כמוץ הרים לפני רוח . א"ר אבא בר כהנא אמרה כנס' לפני הקב"ה אני שושנת העמקים הנתונה בעסקי הצרות וכשירלני המקום ממעמקי

פירוש מהר"י הכהן

דברים י"ט כחן : לא דבר רק כו' . עד סוף הפסוק : מה המים . עיון בשיר דכ"ה הגרסא ופנין כאן : אל כל קהנכם . כל מי שמתקהל אלס אפי' הגרים : היה שותל כו' . סי' היה לומר נכמה מקומות : טבריה וחברותיה כו' . מהם יושבים על הים : חכוין . עמונין : אף

מדרש : מזמור א : תהלים : ד ד

ממעמקי הצרות אני מרטבת במעשים טובים כשושנה ואומרת לפני שירה שגא' (סס מ') ויהן
בפי שיר חדש. אחיה רבנן כהרא דר' אלעזר המורעי לעהור לבוא באין אומות העכו'ם לקפרג
את ישראל לפני הקב"ה ואומרים לפני רבש"ע אלו שופכי דמים ואלו שופכי דמים אלו עובדים
ע"ו ואלו עובדים ע"ו אלו מגלים עריות ואלו מגלים עריות מה הללו יורדן לגיהנם והללו
יורדן לנן ערן. אומר להן אם כן הדרך כל אומה ואומה ואלהיה עמה שגא' (מיכה ד') כי כל
העמים ילכו איש בשם אלהיו. רבי ראובן בשם ר' חנינא אמר אלמלא מקרא כתוב אי אפשר
לאומרו שנאמר (ישעיה ס') כי באש ה' נשפט שופט אין כתיב כאן אלא נשפט. והוא שדור
אמר (תהלים כ"ג) גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע שבטך אלו היסודין שנאמר (סס פ"ט)
ופקדתי בשבט פשעם. ומשענהך וו. התורה שנאמר (נחמיה כ"ז) במחוקק במשענותם. המה
ינחמוני. יכול בלא יסודין ת"ל אך. יכול בעולם הזה ת"ל (תהלים כ"ג) אך טוב וחסד ירפוני
כל ימי חיי ולמה ושבת בבית ה'. אבא הנחומא אמר למה הצריקים דומין בעולם הזה למבלא
המקבעה באבנים טובות ומרגליות ונקובות ידים כתוכה נופלה ונשפך כל מה שבהוכה ונראה
שבח המבלא. כך הרשעים נבלעים מן העולם כחציר שנאמר (ישעיה מ') יבש חציר נבל ציץ.
וצריקים נראין לעולם שנאמר (סס) ודבר אלהינו יקום לעולם אלו הצריקים שקיומו דבר אלהינו:
על כן לא יקומו רשעים במשפט. וש"ה (משלי ט"ו) שפתי חכמים יורו דעה אלו ישראל שעשו
ור' לארון. שנאמר (שמות כ"ה) ועשית עליו ור' זהב. ולב כסילים לא כן אלו אומות עכו"ם
שנעשו זרים למקום. ר"א שפתי חכמים יורו דעה אלו ישראל שממליכין למקום תמיד בכל יום
ומיחדים שמו ערב ובקר. ולב כסילים לא כן אלו המינין שאומרים טומטום הוא העולם. ר"א
ולב כסילים לא כן ר' יורן ור' פנחס אמרי הקב"ה לרשעים אני בראתי את העולם שנאמר
(נחמיה ח') ויהי כן. ואתם אומרים לא כן. חייכם על כן לא יקומו רשעים במשפט והא טב לחן
אם אינם עומדין ונוהנין דין אלא כאיניש דאמר קס. פלניא ברינא ולא הוה ליה דקמת רגל.
רבי אבא בר כהנא אמר רשעים שנים וחמאיב שנים אלו ארבע מלכיות שאין להם הקמת רגל
ליום הדין. ר' שמואל בר נחמני אמר פורעניות אחת מכלה אותן ואית לה דין קרייא. על כן
לא יקומו רשעים במשפט. במשפטים אין כתיב אלא במשפט. הה"ה (ידמ' י') ובאחת יבערו
ויבסלו. המותה רשע דעה. (משלי כ"ד) כי שבע יפול צדיק וקם ורשעים יכשלו ברעה, אחת ולא
בשתים. כי יודע ה' דרך צדיקים. וש"ה (משלי ט"ז) בכל מקום עיני ה' צופות רעים ומצבים. מנין
(נחמיה כ"ט) וירא ה' כי שנואה לאה. ודרך רשעים תאבד. אמר רבי אליקים איבר הקב"ה
דרכן של רשעים מפני הצדיקים שלא יטעו בה. אמר ר' אלעזר אף בהחלה אבר מן הרשעים
וכיון שהטריחו בה נתנה להם שנאמר (משלי ג') אם ללצים הוא יליץ. תדע לך שכן הוא. צא
ולמר מבלעם הרשע בשעה ששלח לו בלק לקלל את ישראל מה הוא אומר לו (נחמיה כ"ג) אם
יתן לו בלק מלא ביתו כסף וזהב. ישן ונראה לו בחלום הקב"ה שנאמר (סס) ויבא אלהים אל
בלעם. אמר לו אל תלך עמהם מיד אמר בלעם כשביל שאני צדיק אינו מבקש להטריחני אמר
לו ואקלל אותו מבאן. אמר לו לא תאור את העם. אמר לו תאמר שאברכם. אמר לו אינן
צריכין לברכתך כי ברוך הוא. אמר ר' הנח סא אומריין לויבורא לא מחבשך ולא מעוקצך. אמר
רבי ברכיה כשרצה הקב"ה וברוך שמו לבראת האדם ראה צדיקים ורשעים עומדין. מסע אמר
אם אני בורא אותו הרי הרשעים עומדין ממנו. ואם איני בורא אותו הרי צדיקים עומדים, מה
עשה הקב"ה פילג דרכן של רשעים מננר פניו ושיהף מרת רחמים ובראו. הה"ה כי יודע ה' דרך
צדיקים ודרך רשעים גו' איברה ממנו. ר"א ודרך רשעים תאבד. את מוצא איבר למרוד מפני
אברהם. ואבימלך מפני יצחק. עשו מפני יעקב. הוי אומר כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך גו'.
דבר אחר ודרך רשעים תאבד. שכן הוא אומר (ישעיה כו) וגורעה יר' את עבריו. אימתי (סס) ויועץ
וועם את אויביו. אמר רבי יוחנן עמר הקב"ה לישיב בדין עם הצדיקים והרשעים והוא דין את
הצדיקים ומזכין לג"ע. ודין את הרשעים ומחייבין לגיהנם. הרשעים אומרים לא דין אותנו כראוי
למי שביקש זכה ולמי שביקש חייב. והקב"ה אומר אני לא בקשתי לפרסם אתכם. מה עושה
הקב"ה קורא לאגלין שבהם. והם יורדין לגיהנם. אמר ר' פנחס כל מי שהוא מוחלט בעבירות אינו
יכול לחזור בו ואין לו מחילה עולמית. אומר הקב"ה לרשעים אתם הציתם אש של גיהנם (משלי
כו) פחם לגחלים ועצים לאש. ואני נוקם מכם דיני דינין. רבי הונא בשם רבי שמעון בן לקיש אמר
ויצאו

פירוש מהר"י כהן

אך טוב. לעוה"כ שכולו טוב. ונקובות ידים. ע' ילקוט ישעיה מ'. וסס כגרכא נכונס: אלו ישראל. ודרש חזו לשון מר
ופסרה: טומטום כו'. לבון כפס כמו בטומטום כפס זכר כפס נקבה כן בעולם כפסא חללס מי גרלו: וסא טב כו'. קושיא
כיא: ונחמתי ינעמו. נעבירה חתם כיינו כע"ו: עמד סקב"ס. אולו ל"ל עמיד סקב"ס: לאגלין שבהם, פסק דין שלהם: אינו יסל
לחזור בו. פי' לאחר מותו. חלל נחמתי כחשונה מועלת:

(יסעי' סו) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים כי תולעתם לא תמות, שפשעו לא נאמר אלא הפושעים שעדיין הולכין ופושעין.

מזמור ב

למה רגשו גוים. ושה' (יסעי' נ"ו) והרשעים כים נגרש מה הים הזה כל סירותיו על פיו. כך סירותיהן של רשעים על פיהם. פרעה אמר (שמות ה') מי ה'. סיסרא (סופטים ד') לחץ את בני ישראל בחוקה מאי בחוקה בחירופין וגרופין כמה דכתיב (מלכים ג') חזקו עלי דברכם. סנחריב אמר (מלכים כ') מי בכל-אלהי הארצות, נבוכדנצר אמר (דניאל ג') ומאן הוא אלהי ישיבניכון מן ירי, ר"א למה רגשו גוים ושה' (יסעי' מ') היושב על חוג הארץ. למה הרשעים רומין לחגבים שהם נתונים בקלפי מפרכסין לעלות והן גופלין כך הרשעים. ר' יהודה בר נחמני אמר אחר דור המבול כתיב (בראשית י"ז) ויהי כל הארץ שפה אחת ולא היה להם לאחרונים ללמוד מן הראשונים וגו' ומגוג אחו לעלמא דאתי ונפלי ודוד רואה ואמר למה רגשו גוים. ר"א מה הים הזה הגל שלו עולה ומתגבר כאילו מציף את העולם. וכיון שמגיע לשפת הים הוא משהמח לפני החול, כך אומות העכו"ם כל מי שמדרוג לישראל לעשות להם רעה נופל לפנייהם. למה שישראל משולין כחול. שנאמר (כושע ז') והיה מספר בני ישראל כחול הים. ואומות העכו"ם משולים כים. וכן הוא אומר (יסעי' נ"ו) והרשעים כים נגרש. את מוצא נמרוד וחביריו נדרוגו לאברהם ונפלו לפניו שנאמר (בראשית י"ז) ויחלק עליהם לילה. אבימלך לפני יצחק. עשו לפני יעקב. פרעה ומצרים לפני ישראל, וכן רבים בתורה. ואף לעתיד לבא גוג ומגוג עתידים ליפול לפני ישראל ודוד רואה וצווח למה רגשו גוים. אמר רבי יצחק אפילו אומר אדם לחבירו למה את עושה כך הוא כועס עליו והצריקים אומרים להקב"ה למה אתה עושה כך ואינם נענשין. ולמה אינם נענשין לפי שלא בקשו טובה לעצמן אלא על ישראל. אמר ר' איבו כל ריגושן של רשעים וכל יגיען לדיק שנאמר (ירמיה נ"ח) ויגעו עמים ברי דיק. אבל ישראל לא יוגעו לדיק ולא ילדו לבהלה.

יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד, שבאים על הקב"ה ואומר להם הקב"ה אני מנגינתם מתברר אנא להון כר"א (בראשית י"ד) אשר מנן צריך בידך. לעתיד לבא אומר למלך המשיח מדינה פלניא מדרה כך והוא אומר יבוא גובאי ויחריב אותה שנאמר (יסעי' י"א) והכה ארץ בשבט פיו וכרוח שפתיו ימית רשע. כיון שרואין צרתן רבה הן באים ומשהחיים למלך המשיח שנאמר (סס מ"ט) אפים ארץ ישתחו לך.

על ה' ועל משיחו. משל לגבור שהיה במדינה וכשהיו הניסות באות לאותה מדינה היו יראים מאותו גבור ואומרים מה נעשה בואו ונהרג אותו גבור ואחר כך נדרוג למדינה, כך אלו. א"ר ברכיה בשם ר' לוי ארורים הם הרשעים שהם מקיימים עצה על ישראל וכל אחד ואחד אומר עצתי יפה מעצתך. עשו אמר שומה היה קין שהרג הבל בחיי אביו ולא היה יודע שאביו פרה ורבה. אני איני עושה כן אלא (בראשית כ"ז) יקרבו ימי אבל אבי. פרעה אמר שומה היה עשו שאמר כן ולא היה יודע שאחיו פרה ורבה בחיי אביו אני איני עושה כן אלא עד דיהן דיקין החות כורסיא ראימהון אנא מחינא להון, הה"ד (שמות ה') כל הבן הילוד היאודה השליכוהו. המן הרשע אמר פרעה היה שומה שאמר כן ולא היה יודע שהבנות נישאות לאנשים והן פרות ורבות אני איני עושה כן אלא (אסתר ג') להשמיד להרוג ולאבד וכו'. גוג ומגוג עתידין לוטר כן שומים היו הראשונים שמעקיפין עצה על ישראל ולא היו יודעים שיש להם פטרון בשמים אני איני עושה כן אלא בתחלה אני מדרוג לפטרונן ואח"כ אני חוזר על ישראל הה"ד על ה' ועל משיחו. והקב"ה אומר להם גוג ומגוג לי אהם באים להודווג כמה גדורים יש לפני וכמה רשפים וברקים ולפידים ואני יוצא עמך במלחמה שנא' (יסעי' מ"ב) ה' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה. מה כתיב שם (זכרי' י"ג) והיה ה' למלך על כל הארץ.

ננתקה את מוסדותימו. אלו הפילין של יד ונשליכה ממנו עבותימו. אלו הפילין של ראעי. ר"א ננתקה את מוסדותימו אלו שבע מצות שנצטוו בני נח. ונשליכה ממנו עבותי אלו הם מצות שהן קולעין בהם כגון סיכה ולולב שנקראו עבות שנאמר (יסעי' נ') לכו וגו' אל הר ה' ונלכה בארחותיו אלו שבע מצות שהם בתופין בהם:

יושב

פירוש מהר"י בהן

סירותיו. פי' אשפות, כי כים אינו מחזיק בחוכו דכר מאוס ופולט הכל על שפתו: חזקו עלי דברכם. וסיפא דקרא שוא ג' אלמים וכו': על חוג הארץ, סיפא דקרא ויושבים כחגבים: מה הים, עיין הגרסא בלוקט יסעי: נמרוד הוא אמרפל ש"ק: כ' שומה כמלקוט הכרשט: גובאי. הוא מין ארבע: קולעים, מלשון גדיל כמו קלעס הקב"ה לחוס וכו': כפופין. מלשון כמף כנו' שס

- יֹשֵׁב בַשָּׁמַיִם יִשְׁחַק** אמר ר' יצחק כל עסקיו של הקב"ה בקדושה. דיבורו בקדושה שנאמר (תהלים ס') אלהים דבר בקדשו. קילוסו בקדושה שנאמר (ישעי' ו') קדוש קדוש קדוש. הילובו בקדושה שנאמר (תהלים ס"ח) הליכות אלו מלכי בקדש. נאדר בקדושה שנאמר (שמות ט"ו) מי כמוכה. נאדר בקדש. ד"א יושב בשמים ישחק אמר הקב"ה שוחקין אלו באלו. ר' אחא בשם רבי שמואל בר נחמני אמר ארבע שחיקות הן. א' יושב בשמים ישחק. ב' (תהלים ל"ט) ואתה ה' השחק למו. ג' (סס ל"ו) ה' ישחק לו. ד' (מסלי ח') גם אני באידכם אשחק. **אֵן יִדְבַּר אֱלִימוּ בְּאִפּוֹ וּכְתִיב (תהלים כ"ו) אֵל רַחוּם וְחַנוּן** אלא חנון לישראל אבל לאומות עכ"ם באף ובחמה. שנאמר (ישעי' יג) הנה יום ה' בא אכזרי ועברה לכן נאמר או ידבר אלימו באפו: **וְאֲנִי נִסְכְּתִי מִלְכֵי** מהו נסכתי משחתיה. כמה דאמר (דניאל י') וסוך לא סכתי. ר"א אתיכתייה כמה דאמר (שמות כ"ג) עגל מסכה. ד"א גידלהו כסה דאמר (מכס ה') ושמונה נסיכו אדם. וכתוב (יחזקאל כ"ג) שמה נסיכו צפון, והיכן גרלתיו על ציון. ה' קרשי: **אִסְפָּרָה אֵל חַק מִסּוּפָהּ** הם בחוקה של הורה ובחוקן של נביאים וכתובים. בחוקה של הורה (שמות ל') בני בכורי ישראל. בחוקה של נביאים (ישעי' כ"ג) הנה ישכיל עבדי ירום ונשא מה כתיב בתריה (סס מ"ג) הן עבדי אתמך בו. בכתובים (תהלים ק"י) נאם ה' לאדוני. ה' אמר אלי בני אתה וכתוב אחר אומר (דניאל ו') וארו עם ענני שמיא. ה' אמר אלי בני אתה. א"ר יודן כל הנקמות הללו בחוקן של מלך מלכי המלכים הקב"ה. כל כך למח שהוא עוסק בהורה. ד"א בני אתה מכאן השוכה לאומרים יש לו בן ואת מותיב להון, בן לי אתה אינו אומר אלא בני אתה. כעבר שעושה לו רבו. קורת רוח ואומר לו אנא מחבב לך כברי. (ר' הונא אמר לשלשה חלקים נחלקו היכורין. אחת נטלו אבות העולם וכל הדורות. ואחת דורו של שמד. ואחת דורו של משיח). וכד היתה שעתיה אומר הקב"ה עלי לבראתו בריה חרשה וכן הוא אומר אני היום ולדתיך. הא שעתא בריית ליה וכן הוא אומר (מלכים ה' ח') ואותו ילדה אחרי אבשלום וכי. אמו של אבשלום ילדה לאדונייה. והלא זה בן מעכה וזה בן חגית, אלא מה זה עשה רכב ופרשים אף זה עשה כן. ומה זה היה בעל מחלוקת אף זה כן. ומה זה חמשים איש רצים לפניו אף זה כן. **שָׁאֵל מִמֶּנִּי וְאַתָּנָה גּוֹיִם** אם גוים כבר הם נחלתך שנאמר (תהלים ע"ג) ויירד מים עררים. ואם אפסי ארץ כבר הם אחוהך. שנאמר (סס) ומנהר עד אפסי ארץ. א"ר יוחנן ג' בני אדם אמר להם הקב"ה שאל ואלו הן. שלמה ואחו ואלך המשיח. שלמה שנאמר (מלכים א' ג') בנבעון נראה ה' אל שלמה וכו'. אחו שנאמר (ישעי' ו') שאל לך אות. ולמה נקרא שמו אחו שאחו. אותו מלהביא טובה לעולם. ד"א שאחו. בתי מדרשות מלמסוק בהורה. מלך המשיח שנאמר שאל ממיני ואתנה. א"ר שמואל בר נחמני למדנו שנים מן אברהם ויעקב. אברהם שנאמר (בראשית טו) ה' אלהים מה ההן לי. מכלל שאמר לו שאל. יעקב שנאמר (סס כ"ח) אם יהיה אלהים עמדי ישמרני. מכלל שאמר לו שאל. וכן הוא אומר (תהלים כ"ח) חיים שאל מסך נתתה לו. ומה שאלה שאל ממנו שאל שיהיו ישראל חיים וקיימים לעולם: **תְּרוּעָם בַּשֶּׁבַט בְּרוּל** מעשה היה באחר מנחלי צפורי שמה בנו. ואית דאמר מינאי הוה סליק ר"י למיחמי ליה. חמא יתיה ושחיק. א"ל מה את שחיק אמר ליה הדין אנן רחיצין במאריה רשמיא דאת חמי ליה לעלמא דאתי. אמר ליה לא מסתיא להווא גברא עקתיה אלא אף את אתי לאעקא ליה. אמר ליה אית חספין מדבקין לא כן כתיב ככלי יוצר הנפצם אמר ליה רבי יוסי כב י יוצר זה ער שלא הוסק אין קיומו ברור ואם נשבר יש לו תקנה שיכול לעשוהו אחר ומשהוסק קיומו ברור ואם נשבר אין לו תקנה. אבל כלי וכובית מזהוסק קיומו ברור ואם נשבר יש לו רפואה. א"ל השמיע לאוניך כה שאתה מוציא מעיק ומה כלי וכובית על ידי שנעשה בנפיתח מרוח בשר ודם ואם נשבר יש לו רפואה אדם שהוא עשוי בנפיתח של הקב"ה שנאמר (בראשית כ') ויפת באפיו נשמת חיים על אחת כמה וכמה א"ר יצחק כלי יוצר אין כתיב כאן אלא ככלי יוצר ער שלא הוסק יכולין הן לחווה: **נִשְׁקוּ**

פירוש מהר"י בהן

זה עמוקים בהם: נאדר בקדש וכו'. סי' ולכן נקט אללי שיכתו שמים הנקראים מעון קדושה וגו' לומר שגם ישיבתו בקדושה: רחום ומנון, וכתוב אחריו ארך אפים: אכזרי ועכרה. וכתוב אחריו מחרון אף: אתיכתיים. סי' לשון מחכת: ככתובים וכו'. סי' ג' מקראות אלו מכתובים נאום ה' אמר אללי וגו' ואלו וגו' במכושרים שם כספר דניאל גדולות רבות למשיח בן דוד כזה אשר עליו אמר כאן בני אתה: כל הנקמות הללו. סי' ואתה גוים נהלתך וגו' שכחוב כאן: כריס חדש, שמד כהחדשות כהגותיו כזה כאלו ילדו לו וכן וכו' שמד שבהגות אדוניה בן חגית היו דומין לכל אבשלום בן מעכה נקרא כאלו מעכה ילדה גם את אדוניס אחרי אבשלום: אית חספין וכו', סי' שלא כאמין נתיים ונתי' אמר וכי שברי חרס יכולין לחזור ולסדק ועל הרשעים כתיב ככלי יוצר תנפסם שמונפים לעולם: ואם נשבר וכו', סי' ואין אתה נמשלים לכלי יוצר אלא לכלי וכוים

נשקו בר, וי"ה (ז"ה ו') שרדך אנן הסהר למה נמשלו ישראל בחטין רבתיב במנך ערמת חטים א"ר אירי מה חטה זו סיוקה מאמצעיתה ומתווימת מכל הפירות שהבל טפילין לה כן ישראל מצוינין באונות כנ"ם במילה ובציציה והבל טפל להם. א"ר שמעון בן לקיש מה חטין הללו כשרן יוצאין לזריעה אין יוצאין אלא במנין וכשנכנסין אין נכנסין אלא בכנין. כך ישראל כשירדו לכצרים ירדו בכנין. שנאמר (דברים י') בשבעים נפש ירדו אבותיך. וכשעלו לא עלו אלא בכנין שנאמר (שמות יג') כשש מאות אלף רגלי. ר' חנינא אמר על דא דר' שמעון בן לקיש למה נמשלו ישראל בחטין לומר לך בעל הבית שיש לו בן בית אם בא לחשב עמו אין אומר לו כמה משפלות של הבן אתה מכניס לאוצר או כמה חבילות של הבן אתה מכניס לאוצר או כמה חבילות של קש. אלא נותן את הקוצים לאש וזרה את הבן לרוח ומזהו אומר הן רעהך כמה חטים אתה מכניס לאוצר לפי שהב חטים לעולם. בעל הבית הזה הוא הקב"ה שכל העולם שלו שנה (מכנים כ"ד) לה' הארץ ומלואה. בן בית זה כשה' שנה' (כמדבר י"ג) בכל בתי נאמן הוא. ומה אמר לו דקב"ה הן רעהך על הכנ"ס. לא כן למה שנמשלו בקש יאכלו כקש. ומה עושין לקש כציפין אותו בכיס שנאמר (מכנים קט"ו) ונער פרעה וחילו בים כוף, ונמשלו בקוצים שנאמר (יחזקאל יג') והיו עמים משרפות סוד קציים כסוחים. אבל ישראל נמשלו בחטין שנאמר (סיר סט"ו) בסנך ערמת חטים. לכך אמר לו דקב"ה הן רעהך למנות את ישראל לידע כמה יש בהן שנאמר (שמות י') כי השא את ראש בני ישראל. ד"א בסנך ערמת חטים שבולת של חטים מרמזה ועולה והקנה שלה ארוך ועליה רחבין וארוכין ורשכולת בראש הקנה ודקנה שלם מהגאה ואומרת בשבילי נורעה השרה. והללן מהגאין ואמרין כן, אומר להן השבולת דרי הגורן בא ורבל מהפייסין ויודעין בשביל מי נורעה השרה, לא עשה זמן הרבה דרי הגורן בא, הקש מכניסין לאש והמוץ זורין לרוח ומקיטין את רחטין בגורן וכל מי שהוא רואה אותן נוטלן ונושקן, כך אומות העכו"ם הן א מרים בשבילנו נברא העולם וישראל אימרים להן והלא בהיב והיו עמים משרפות סוד, אבל ישראל לעתיד לבוא משהירין לבד שנאמר (דברים ל"ג) ה' בדר ינחנו ואין עמו אל נכר. ד"א בבגן ערמת חטים. ר' יודן אמר ערימת חטים זו תורת כהנים שכל חמאיה ואשמות כהובין בו, שנאמר (ויקרא ו') ואת תורת העולה (סכ) ואת תורת החטאת (סכ ו') ואת תורת ראשם. כונת בשושנים. אלו רבני תורה שהן רכין כשושנים כמה מצות ודקרוקים יש בו כמה פגולין ונותרין יש בו. אמר ר"ל לוי בנוהג שבכולם אדם נושא אשה בת כ' או בת שלשים משיוציא יצ אותה הוא בא להורקק לה והיא אומרת לו בעושנה ארומה ראיתי והוא פורש ממנה ביד ומו גרם לו שלא קרב אליה אי זה בותל יש ביניהם ואי זה כייג ואי זה נחש נשבו ואי זה עקרב עקצו. אלא מי עקצו רבני תורה שהן רכין כשושנה שכתוב בה (ויקרא י"ה) ואל אשה בנדה טמאתה לא תקרב. וכן הוא מי שהביאו לו הכחוי של בשר והוא רעב לאכול אמרו חלב נפל בהובו מור מושך ירו הימנו ולא טעמו ומי גרם לו שלא לטעום אלא רבני תורה שהן רכין כשושנה, כד"א בהן (ויקרא ג') כל חלב וכל דם לא האכלו. ד"א בבגן ערימת חטים רבי הונא בשם ר' אירי אמר והלא ערימת של אצטרובלין ושל פלפלין יפין כהן ולמה נמשלו בחטין, אלא יכול אדם לחיות בלא פלפלין ובלא אצטרובלין. ואי אפשר לעולם לחיות בלא חטים וכשם שאי אפשר לעולם בלא חטין כך אי אפשר לעולם בלא ישראל:

נשקו בר. רב ורב אחא אמר נשקו בר של תורה שנאמר (מסלי ט') לכו לחמו בלחמי ער שלא הוקף עלירט מדה הדין והאברו ררכה של תורה, והאברו דרך לא היו סוכרין שמא אהליות ובצורצוריות אני צריך אלא ניצוץ אחר אני מסיק ומאכר עלמא דבראי: כי יבער כמעט אפו מעל למלך אחר שכנס על בני המדינה והלכו בני המדינה ופייכו את בן המלך שופינס את המלך הלך הבן ופייס את אביו כיון שנתפייס לו לבנו הלכו בני המדינה לומר הימננו לכלך אמר להם אלי אתם אומרים הימננו לכו ואכרו לבני שאלמלא הוא הייתי מאכר המדינה. כך אומות העכו"ם מבקשים לומר להקב"ה הימננו שנאמר (תהלים מ') כל העמים הקעו כף, אומר להם דקב"ה לי אתם אומרים הימננו לכו ואמרו לישראל שאלמלא הם לא נהקיימהם אפילו שעה אחת שנאמר (דברים לג') הרנינו גוים עמו. ד"א כי יבער כמעט אפו, מלך בשר ודם כשהוא בכעס אינו ברצון

פירוש בחר"י כהן

נשקו בר. כלן כפיכ ככלי יוצר ולא ככלי יוצר. אלא ככלי כל' וכו' רמז של כ"ף סדמיון של ככלי: שהכל טפילין לה, וזכר כיא נגרת מכל כסירות וכסיה מטולה מכולן וכולן טפילין לה כך כס נכדקים מהמטותיהן כההן כטרלה ונכרין כזה ונצית וי' על כלומות. סי' נהמיה לא כן אמר לו: משיולא וכו'. סי' אהר שכוליא כרנה כנבואין ובמח ומלפס לכיוקק לה: לטעובלין, מין כרי הכוב: ונאמרות, מיני נוכס כהקטירו לו כהשוכהם אכליות לכן מור ואכלים ונאמרות. לכן לרי ונאמרות: סימנן. נאמנות כלומר חזק. עונס וכנספס: כרנינו וכו', סי' שלמר קב"ה שירנונו כגוים לבנו ישראל:

ברצון אבל הקב"ה אינו בן אלא כשהוא בעצם הוא ברצון, שנאמר כי יבער כמעט אפי על אוסות העכו"ם, אבל ישראל אשרו כל חוסי בו אלו ישראל שהן חוסין בו בכל עת שלא יבער בהן :

מומור ב

מומור לרוד בברחו מפני אבשלום בנו. ושיה (תלוי כ"ה) שמחה לצדיק עשות משפט שמחה לצדיקו של עולם כשהוא עושה את הרין לפי שהוא מרושם בעולם שנאמר (יזכ"ה כ"ה) ויגבה ה' צבאות במשפט. ד"א שמחה לצדיקו ש"ע שעשה מרת הרין בביתו והחייבו, שכן הוא אומר (תהלים ס"ו) נורא אלהים מקדשיך. א"ר יוחנן סאה שעשה במקדשו למקדשו לא נשא פנים לאחרים על אהת כמה וכמה. ד"א שמחה לצדיקו של עולם מה שמרת הרין עושה בהן שהוא מנקה אותן מעונות, תדע לך שכן הוא שהרי דוד פגע בו מרת הרין התחיל שמח ומומר ואמר מומור. ד"א מומור לרוד ושיה (זיוג כ"ה). לא ידע אנוש עדינה א"ר אליהו לא נהנו פרשיותיה של תורה על הסדר שאלמלא נתנו על הסדר כל מי שהוא קורא בהן סיד היה יכול לבראות עולם ולהחיות מתים ולעשות מפתים לפיכך נתעלם סיורה של הורה. ונלוי לפני הקב"ה שנאמר (יזכ"ה מ"ה) מי כשני יקרא ויגידה ויערבה לי. ר' יעקב בר אבא אמר למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת נג ומומר. לתוריע שקשה הבה הרע לאביו יותר ממלחמת נג ומומר. רבי יוחנן בן לוי ביקש לישב על הספר הזה ולגדלו יצאה בת קול ואמרה לו אל תפחית את הדין. ר' שמאל בר יוסי ביקש לישב הספר הזה לפני רבי. א"ל (תהלים קי"ז) סמוכים לעד לעולם עשויים באמת וישר. מומור לרוד אימתי אמר דוד המומור הזה כשהיה עולה במעלה היתה בו כוח, אם בוכה למה מומור ואם מומור למה בוכה. א"ר אבא בר כהנא משל למה הרבה דומה למלך שכנס על בנו וסדרו ושלח המלך לפירגנו שלו הלך הפירגנו אחריו וסצאו בוכה ומומר. א"ל הפירגנו אם אתה בוכה למה את מומור. א"ל בוכה אני שהקנשתי את אבא ומומר אני על שאין דוני להריגה ולא די לי שלא יהרגני אלא שטרדני אצל חוכסין ואפרכין. א"ר יוחנן אמר דוד יעקב אביו ברח שנאמר (זכ"ה י"ג) ויברח יעקב שדה אדם. משה ברח שנאמר (זמית כ') ויברח משה מפני פרעה ואני בורח כמותם התחיל. אימר (תהלים ק"ט) זכרתי משפטך מעולם ה', וזכרתי מדת הרין שבח נהנת את הראשונים ונתנחמהו, ואימתי אמר דוד הפסק הוח' בשעה שאמר דוד (זכ"ה ט"ו) יאמר דוד לכל עבריו אשר אתו בירושלים קומו ונברחת. רב ור' יוחנן רב' אמר שלא ירדנו אורנו כיניר הגדחת. ה' יורן אמר נאל בעל הכוס להרחיח את כוסו ואינו ח' משם עד שימרקנו, כך כיו שראה דוד שמרק הקב"ה עונותיו התחיל לומר מומור לרוד (ואימתי אמר בן דכתיב) (ט"ו) וכל עבריו עוברים על ידו וכל חברתי וכל הפלתי. ה' איבו אומר ברחי כדתיבות ואפלאי ב' ד'. ורבנן אמרי שהם אומרים דבר ואין מי שפליא אחרתן (זכ"ה) ויאמרו ככל אשר יבחר ארני המלך הנח עברך, הרין הזה בשעה שארכי שלו מקולקלת אין עומדין לפניו בטכסים שלהן אלא משונין ומטולטלין. הצדיקין לעמוד דרך ימין עומדין דרך שמאל הצדיקים לעמוד דרך שמאל עומדין דרך ימין. ובין שרואין שטכסים שלו מתוקנת עומדין בטכסים שלהן. התחיל אומר אלו היתה ארכי שלי מקולקלת לא היה כל אחד ואחד עומד בטכסיו התחיל מומר. (ואימתי היה בן) (ט"ו) ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחות שם. ה' יהורה ור' נחמיה ורבנן חר' אמר למה נקרא שמו חושי הארכי שהיה מארכי של דוד. וחר' אמר שעל ידו נתבססה מלכותו של דוד. וחר' אמר על שם עירו נקרא. ובין שראה שנתבססה מלכותו התחיל מומר. (ואימתי היה בן) (זכ"ה י"ו) ויהי כבוד דוד מחנימהו בימים ושובי. בן נחש זה חנון בן נחש ולמה נקרא שמו שובי ר' אומר שישב יצרו לשעה. ורב אמר שעשה תשובה (וירוי). ומביר בן עמיאל מלא דבר וברולי הגלעדי מרגלים. מיד התחילו מבריקן אותו שנא' משכב וספות וכלי יוצר. משכב אלו כרים וכסתות. ספות אלו חביות של יין. כלי יוצר אלו הבאים מרתמה חטים ושעורים במשמען. קלי ר' אומר שהיה נזול, ערשים במשמען. ורבש וחמאה במשמען. ושפות בקר גבנים של חלב תורים שלא היה חובב ובור לעמוד עליהן אלא היה נזול. הגישו לרוד ולעם אשר אתו לאכל. כיון שראה דוד בן התחיל אומר מא' הייתי מתוירא והשלימו לי אינה מהן אלא הקב"ה השלימם לי שנאמר (תהלים ט"ו) ברצות

פירוש מהר"י הכהן

מי כמוני וכו', וסמיים דקרא כוא משומי סס' פולס וואוסוס: אל' פמיני וכו'. ה' אל' פמיני את אשר הוא נשנים לסקינו משנתו כלומר לסרגו את דוד כקברו: זכרתי וכו'. כל זכ' הוא משגש דמיון כנחשל לשל בן סגן: שארכי שלו: שרדותו ונאגתו כשואף דן: ויהי דוד כל וכו' וכתיב נחש וכו' חושי הארכי: מארכי, מרגלים ושרים של דוד: נתבססה, נתקנס ונתחננה לשון כסים ופסל ולפי זה סארכי הוא לשון חוכמה ומרש: רישאש' שש פיר: סמיט, לשון ספות כדכ' סאשס: שמיטא, חבואס כנחשכס כחנור: סיס נזול: ס' שיש חלב מאוס מין שאין סוכוכ יכול לסריתו ומיד נזול מאוס וכלקוס קולא

ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו. התחיל לומר מומזר לדוד. (ע"כ טו) וילך דוד ואנשיו בדרך וכי באויר היה להם לילך אלא הלכו בדרך ענוה. ושמי הולך בצלע ההר מזכיר לו מעשה הצלע. והוא שרוד אומר (תהלים לח) כי אני לצלע נכון והוא שאמר דוד לשלמה בנו (מלכים א' כ) והוא קללני קללה נמרצת. ג' בריקן "נואף" מואבי "רשע" צורר "תועבה". ואמר לו (ע"כ טו) והנך ברעתך מהו והנך אמר רבי אבא בר כה נא אוסקיפי של בית שבע מהלך לפני דוד (ע"כ יט) והנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף, רבי שמואל בר נחמני עלה מבבל לשאול ג' דברים מצא את רבי יוחנן שר הבירה אמר לו מאי דכתיב (סופטים כ) חדלו פרוץ בישראל אמר לו ר' יוחנן העידות קטנות שחרבו בימי סיסרא כיון שעמדה רבורה נעשות אימהות כמה דאמר (דברים ג) לבר מערי הפרו הרבה, ושוב אמר לו מאי דכתיב (דניאל ט) לה' אלהינו הרחמים והסליחות כי מרדנו בו היה לו לומר כי שמרנו הורדתו. אמר לו ר' יוחנן יפה כתוב בנוהג שבעולם פועל שהוא עושה עם בעל הבית באמונה ונותן לו שכרו מה טובה יש לו, ואימתי מחזיק לו טובה בשעה שאינו עושה עמו באמונה ואינו מעבך שכרו כלל לכך כתיב לה' אלהינו הרחמים והסליחות כי מרדנו בו. אמר ר' שמואל בר נחמני ראית מימך שמורדין במלך והוא מספיק להם מזונות כתיב (תהלים קו) יעשו עגל בחרב והמן יורד להם. א"ר שמעון בן יוחאי י"ג עגלים עשו. א' לכל שבט ושבת. ואחר דימוס לכולם. שנאמר (נחמיה ט') ויעשו נאצות גדולות. ובשבא רבי יהודה הלוי בר' שלום אמר לו ער כאן רדש ר' ברכיה. אמר לו אביו ער הירדן היה יורד המן להם והיו מקריבין לפני העגל ולא היה פוסק וכן הוא אומר. (יחזקאל טו) ולחמי אשר נתתי לך סולת ושמן ודבש האכלתיך ונתתיהו לפניך לריח ניחוח ויהי. מהו ויהי שהיו מקריבין אותו לפני ע"ז והיה המן יורד להן דוד יפה כתוב. (דניאל ט') לה' אלהינו הרחמים והסליחות. שוב שאלו מאי דכתיב (ע"כ יט) ודגה באתי היום ראשון לכל בית יוסף. אמר ר' יוחנן מה הייתם אומרים בו בבבל אמר לו כך אנו אומרים כיון ששמעי בא אצל דוד אמר לו מה אחיו של יוסף גמלו אותו רעה והוא גמלן טובה כך אני גמלתיך רעה ואף אתה גמול עלי טובה כיוסף שגמל עם אחיו טובה שגמלו אותו רעה. א"ל רבי יוחנן יפה אתם אומרים אלא שמעו דבר סופלא מהו אימר הנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף. (אמר לו) כל ישראל נקראו על שם יוסף כמו שנאמר (עמוס כ') אולו יהנן ה' שארית יוסף. ואמר שמעי לדוד כל ישראל גמלו אותך רעה ואני יותר מכולם וכל ישראל יושבים ומקוים מה אתה עושה אם את מקבל אותי כל ישראל באין ומשלימין עמך. הוי הנה באתי היום ראשון. כיון שראה דוד התחיל לומר מומזר לדוד ה' מה רבו צרי. כתיב (ע"כ יז) ואת הכבשה ישלם ארבעתים. אמר רבי יהודה בר חנינא אמר לו הקב"ה אתה ניאפת אחת, שש עשרה נואפות יהיו לך, אתה רצחת אחר שש עשרה נרצחים יהיו לך, ארבעתים ארבעה על ארבעה. א"ר יהושע דוד אמר ה' מה רבו צרי אילו אחר נוטל מלכותי צרה גדולה היתה לי. אילו בני נוטל מלכות של אחר צרה גדולה היתה לי. עכשיו בני נוטל מלכותי. ה' מה רבו צרי. אילו אחרים הורגים את בני צרה גדולה היתה לי ואילו בני הורג בני של אחר צרה גדולה היתה לי. עכשיו בני הורג אותי. ה' מה רבו צרי. אילו אחר ענה את נשי צרה גדולה היתה לי. אילו בני ענה את נשי אחר צרה גדולה היתה לי. עכשיו בני ענה את נשי. ה' מה רבו צרי.

רבים קמים עלי. רבים בקומה. רבים בתורה. שובך למה נקרא שמו שובך שהיתה קומתו כשובך הזה. ושופך היה שמו שהיה שופך דמים. וכן גלית שכתוב בו (ע"כ יז) ו' אמות וזרת. וכן רבים בתורה דואג. ואחיהופל. דואג אב ב"ר היה שנא' (שמואל א' כב) אביר הרועים אשר לשאול. ואחיהופל יועץ שנא' (ע"כ טו) ועצת אחיהופל אשר יעץ, איש קרי ולא כתיב, שלא היה איש אלא מלאך וכן דוד אומר (תהלים נד) כי לא אויב יחרפני ואשא. ואתה אנוש בערכי אשר יחרו נמתיק סור. הוי רבים קמים עלי. רבים אומרים לנפשי. ר' שמואל פתר קרא בדואג ואחיהופל שהיו רבים בתורה אמרו איפשר אדם ששבה את הכבשה והרג את הרועה והפיל את ישראל בחרב יש לו תשובה. אין ישועתה לו: **ואתה ה' מן בעדי כל אלו שהגנת עלי בזכות אבותי.** כבודי על ידי חושי שנהבססה מלכותי על ידו. ומרים ראשי על ידי נתן הנביא שאמר לי בשמך (ע"כ יז) גם ה' העביר חטאתך. ורבנן פתרי קרא באומות העכו"ם. רבים אלו אומות העכו"ם. כמה דאמר (ישעיה יז) הוי המון עמים רבים

פירוש מהר"י בהן

קורא שם כמין. הכול יונק ב"א וכול על דרך יניב דחולין דף כ"ח לפי מה שפירש בו בערוך עיין בערוך: נואף וכו'. שכל קטורים חלם דבר שמעי חל דוד: אישקוסי. כמו אשקוסי חל דוד: הערוך ללוחית וספנין שחמך לו שמעי שללוחית כח שבע ששסה ממנה כלו' שכל עליה כול שכולן לסנין וגורמת לו רעה זו: מה טובה יש לו. פי' אין על הסועל להחזיק עונה לבעל סנין על שנתן לו שכרו כי מהלאוי הוא נותן לו ומחזיק ליתן לו כיון שעשה עמו באמונה: דימוס. פי' קבוע נכנין והומס: אישקרי. פי' כאשר ישאל איש בדבר חלשים מלת איש חסד נקודת יש שם לכוונת שקירין מלת איש: וכן דוד אומר וכו'. גם הוא ראיה על שפיס אחיהופל גדול בחורש שאמר לו דוד מה שאתה מחרפני אני סובל מפני שאתה גדול בחורש וכן כ' בחורש שמניא חמ"כ

רבים, ואומרים לנפשי איפשר אומה ששמעה מפי אלהים שאמר (זמות כ) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ולסוף ארבעים יום אמרו לעגל אלה אלהיך ישראל יש להן תשועה, אין ישועתה לו, ואתה ה' שהכבדת עמך בהורה (סס כג) וזבח לאלהים יחרם, מנן בערו אלולי דאנהרת לי מננהון ראבהתי שהגנת עלינו, כבורי ששכנת שבינתך בתוכנו שנאמר (סס כה) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ומרים ראשי תהיה שהיינו מחויבים לך, הרמת ראש נתת לנו תלוי ראש נתת לנו שנאמר (סס ל) כי תשא את ראש:

קולי אל ה' אקרא א"ר ברכיה בשעה שהיה מקדשך בנוי היית עונה את תפלתנו ואף עכשיו שהוא הר שנאמר ויעני מהר קדשו סלה:

אני שכבתי ואישנה, אמר דוד אני שכבתי מן הנבואה ואישנה מרוח הקדש, הקיצותי על ידי חושי הארכי, כי ה' יסמכני ע"י נתן הנביא, שאמר לי (ז"כ יג) גם ה' העביר חמאתך לא תמות, לא אירא מרובות עם, כשבאו עמי במלחמה, והוא שמשא אמר (דברים ד) רבים הגוים האלה ממני מה כתיב לא תירא מהם:

קומה ה' הושיעני אלהי, א"ר פנחס בשם ר' הושעיה חמשה פעמים מקים דוד להקב"ה בספר ראשון שבתהלים, ארבעה כנגד ארבע מלכיות, ואחד כנגד גוג ומגוג, כי הכית את כל אויבי לחי, א"ר לוי וז' מכת הפה כמו דאמר (ז"כ יו) ויצו אל ביתו ויחנק, ר' אבהו אמר אותן שעשו כגבורים זה שמשון, הדא הוא דהימא (זופטיס ט) וימצא לחי חמור, שני רשעים שברת, אם עשית כן לה' הישועה על עמך ברכתך סלה:

מוזמור ד

למנצח בנגינות מזמור לדוד בקראי ענני, ר"י אומר כל שאמר דוד כנגדו וכנגד כל ישראל אמר דוד, אלהי צדקי עליך לצדקני למה שאני משבט יהודה ואתה שומע תפלתו שנאמר (דברים לג) שמע ה' קול יהודה, רבנן אמרי אמרה כנסת ישראל בקראי ענני עליך לצדקני אם אין בי זכות עשה עמי צדקה, א"ר יהושע בן לוי לפי שרוד אוסר סולי אל ה' אקרא אין לי אלא בזמן שהוא בנוי כשהוא חרב כניח"ל בקראי ענני, כל זמן שאקרא, ד"א בקראי ענני בנ' דברים היה מצטער דוד עליהן והרחיב לו הקב"ה אתה על בית המקדש וכן הוא אומר (תהלים קלג) זכור ה' לדוד את כל ענותו, והרחיב לו הקב"ה וסצא את המקום שנאמר (ד"ל כג) ויאמר ידוד זה הוא בית ה' האלהים, ואחת על אשת אוריה החתי שהיו ישראל מליון אחריו ואומרים איפשר ששבה את הכבשה והרג את הרועה והפיל את ישראל בחרב יש לו תשועה, והרחיב לו הקב"ה ואמר לו (ז"כ יג) גם ה' העביר חמאתך לא תמות, שלישית שהיו ישראל אומרים מה דוד סבור שהמלכות נשתלה בבת שבע, הרחיב לו הקב"ה שנאמר (ד"ל כג) הנה בן נולד לך כי שלכת יהיה שמו וכי כל הבנים אינן נולדים ומהו נולד לך לך, לפואתך מן חסייא דילך, על ידי מי על ידי נתן הנביא שנאמר (ז"כ יג) וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה, ד"א בקראי ענני זש"ה (דברים ד) כי מי גוי גדול ר' יודן בשם ר' יצחק אשר בשם ר' יודן יש לו פטרון אמר לו נתפש בן ביתך אמר להם אני מתקיים עליו אמר לו הרי הוא יוצא לידן אמר להם אני מתקיים עליו אמר לו הרי יוצא ליהרג היכן הוא והיכן פטרוננו, אבל הקב"ה הציל משה מחרב פרעה שנאמר (זמות יח) כי אלהי אבי בעזרי, א"ר ינאי כתיב (זס ג) ויברח משה מפני פרעה וכי איפשר לו לאדם לברוח מן המלכות אלא בשעה שהפשו פרעה וחייבו להתירו ראשו קחת החרב מעל צוארו של משה ונשברה שנאמר (זיר ו) צוארך בסגדל השן זה צוארו של משה, א"ר אביתר ולא עוד אלא שנפלה החרב על צוארו של קיסמינר והרגתו שנאמר (זמות יח) ויצילני מחרב פרעה, לי הציל ולקוסמינר לא הציל, ר' ברכיה קרא עליה (משלי כא) כופר לצדיק רשע, ר' אבין קרא עליה (סס יא) צדיק מצרה נחלץ, א"ר יהושע בן לוי בשעה שברח משה נעשו כל אוכלוסין של פרעה אילמין וחרשין וסובין, אומר לאלמין היכן ברח משה ולא היו מדברין, לחרשין ולא היו שומעין, לסובין ולא היו רואין, והוא מה שאמר הקב"ה (זמות ד) מי שם פה לאדם תמן קיימת לך והבא לית אנא קאים, לכך כתיב (דברים ד) כה' אלהינו בכל קראנו

פירוש מהר"י הכהן

אח"כ הכל ראוי לך: תלוי ראש, הסדרה ראש: ויחנק, הרי מכת הסה, שנהגק, כגרון ונפחת הסה בעל כרחו: זס שמעון, זהו מלת לחי שהכית אויבי שעשו בעטין גמול כלומר גבורים כמעשה שמעון: שכול בניו, שי' דכתיב כתיב ויעני מסר קדשו כלס: [משעור], שכתוב אחריו כלל הכתוב לי: [כל ענותו], שכתוב אחריו אלס אמן שנס וגו' עד אמנא מקים לס' וגו': [סי מי גוי גדול], וכתוב כתיב כלל קראנו אלנו: [קחת החרב], שי' נעשקא ויחנק כפ ירך יעקב מרגום ירושלמי וקסס קפ ירכיב דיעקב: [לכך כתיב וכו'], עד כאן כולו דברי ר' יודן במשל הפטרון להמשיך מקרא זה על בקראי ענני: (גנתיס)

קראנו אליו. ר' יודן אמר שיטה אחרת. בשר ודם יש לו כשרון אוכל לו נתפש בן ביתך
אומר להם אני מתקיים עליו. אמר לו. הרי הוא מושלך לים היכן הוא והיכן פטרונו, והקב"ה אינו
כן, הציל את יונה מסעי הדגה שנאמר (יונה ג) ויאמר ה' לדג. ר' יודן אמר לגרמיה ב"ז יש
לו פטרון הגיע לו עת צרה אינו נכנס לפניו פתאים. אלא בא ועמד על פתח פטרונו וקורא
לעבדו והוא אומר פלני על הפתח, והקב"ה אינו כן הגיע עת צרה לישראל לא יהא קורא לא
לגבריאאל ולא למיכאל אלא קורא אותו והוא עונה אותו הה"ד (יחזקאל ג') בל אשר יקרא בשם ה'
ימלט. א"ר אלכסנדר עוברא בחד ארכון דהוה דיין חד ליסטים אמר ליה כה שסך אמר ליה
אלכסנדר ופנייה לאלכסנדריאה, ומה מי ששמו כשמו של ב"ז הוא ניצל מי ששמו כשמו של
הקב"ה על אחת כמה וכמה. רבי פינחס אמר תרתי, חדא משיב ר' ועירא וחדא בשם ר' הנחום.
בשר ודם יש לו פטרון אם הפריח עליו ביותר הוא אומר אישבת פלן דהוה כמריח עלי טובא
אבל הקב"ה כל מה שישראל כמריחין עליו מקבל שנאמר (תהלים ל"ב) השלך על ה' יהבך.
בשר ודם יש לו פטרון באו השונאים ותששוהו על פתח ביתו עד דהוה צוח ליה ועד דהוה נשיק
ליה עברה החרב על צוארו והרגתו, אבל הקדוש ב"ה אינו כן הציל את יהושפט מחרב ארם.
הה"ד (דב"ל יח) ויועק יהושפט וה' עזרו ויסיחם אלהים ממנו. מלמד שלא היה חסר אלא התות
ראש. א"ר שמעון ב"ז יש לו קרוב אם עשיר הוא מדה בו ואם עני הוא אינו מודה בו.
אבל הקב"ה אינו כן בשישראל בירידה קרא אותם אחים ורעים שנאמר (תהלים קכ"ג) למען
אחי ורעי. ובתיב (עס קמח) לבני ישראל עם קרובו. א"ר ועירא אדם יש לו בן בית, פעם
ראשונה הוא נכנס אצלו וכושבו על הבמה. שניה על הכסא. שלישית על השפסל. רביעית
הוא אומר כמה שפסל רחוק עלי פלוגי פטרוני. אבל הקב"ה אינו כן כל מה שישראל החקין
אותו ובאין למקום תפלתו שמחה הוא לפניו, לכך נאמר (דברים יד) כה' אלהינו בכל קראנו
אליו. א"ר פנחס בשם ר' יהודה ע"ז נסראת קרובה והיא רחיקה שנאמר (ישעיה מו) ישאיהו על
כתף יסבלוהו. סוף דבר עמי בבית יצעק ולא יענה. אבל הקב"ה אינו כן רחיק והוא קרוב ואין
קרוב ממנו דאמר ר' לוי מן הארץ ועד לרקיע מהלך חמש כאות שנה ועביו של רקיע מהלך
ח"ק שנה. וכן בין רקיע לרקיע. ולמעלה מהרקיע שלש החיות. ר' חלבו אבה אף שלש החיות
מהלך ח"ק שנה. ושוקי החיות כנגד בולם, גבי החיות כנגד בולם, וכסא הכבוד כנגד בולם.
למעלה מעולמו. ואדם נכנס לבית הכנסת ועומד אחת העמוד לוחש תפלתו והקב"ה מאזין
הה"ד כה' אלהינו בכל קראנו אליו. ה' חנינא שאל לר' שמואל מהו (זכיה ג) סבותה בענין לך.
אמר לו שערי השלה פעמים פתיחים ופעמים נעולים אבל שערי דכעה לא ננעלים לעולם מאי
מצא כה' אלהינו. א"ר הושעיה אי זה אימה שמעבבת על אלהיה כאומה זו כצד בשעה
שוקנים יושבים לעבר שנה הקב"ה מסכים על ידיהם, ועליהם אמר דוד (תהלים נג) אקרא
לאלהים עליון לאל גומר עלי יתברך שמו של הקב"ה שהוא משלים וגומר עם ישראל מה שהם
עושים, מלך בשר ודם גוזר גזירה ואם מבקשין סנקליטין שלו לבטלה אינן יכולין בין ברצינים
בין שלא ברצינים הן מקיימין גזירתו, אבל המלך עצמו אם מבקש טבטלה. אבל הקב"ה אינו כן
אלא מה שנהדרין גזרין הוא מקיים. אימתי בראש השנה שהסנהדרין יושבים ואוכלים נעשה
ראש השנה בשני בשבת, או בשלישי בשבת, מר הקב"ה מושיב סנהדרין של סלאבים ואומר
להם לבו ודאו אסגורו התחוננים וגמרו. וכשיבין לורבינו של עולם כך גמרו שהא ראש השנה
ביום פלוגי. מר הקב"ה יושב באותו היום לרין עולמו, שנאמר (עס מו) עלה אלהים בתרועה.
והבסאות מוצאות והספרים נפזחים וסנהדרין של סלאבים יושבין עמו לפניו שנאמר (דניאל ז)
הוה היות עד די כרסון רסין ועתיק יומין יתיב. אלו סלסדין זבית. ואלו סלסדין חוכה. לסה
(תהלים פ"ז) כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. ישראל גזרו אותו היום ראש השנה. ואף
הוא משפט לאלהי יעקב. שהוא מקיים גזרותיו וכסבים עמהם. הוי אומר אקרא לאלהים עליון
לאל גומר עלי שהוא מסכים לדעתן של ישראל. הדע לך שכן הוא. בא וראה בתיב (נמדבר כט)
יום תרועה יהיה לכם, לי לא נאמר אלא לכם. וכן הוא אומר (ויקרא כג) אלה מועדי ה' אשר

אלכסנדר
ואר ש (עס)

פירוש כהר"י הכהן
[לגראיה] דבר מיוחד לעצמו שלא על דרוש פסוק דנקראי עניי כהני שני מכלים ראשונים שדרשו על פסוק זה: [ושנייה] סי
סמלים פסוק אה כלפנים למדינת אלכסנדר. שהיא של ונקראה במדינה על שם פסוק שנס כוא שמו אלכסנדר וזין שם
סמלים כשמו הילנו מדין מוס: [מי ששמו וכו'] סי' ישראל נקראין כשמו דקליב כי שם ה' נקרא עליך: [אשכנז של וכו']
פלוגי וסמל שגזירה עלי מאד אינו רואה לסביל: [עס קרובו] וזה נאמר על כשהיו ישראל נתינים במדינת כשעבוד
דלויאל נואחמן רבה ולקח: [ולקח אליו וכו'] סי' כשהיו שלישות וכו' כתיב חת"ל אף ילעך אליו וכו': [שערי דמשה]
ר"ל שערי פסוקה כתיב חת"ל נואחמן רבה דשם יסן דף קל"ח פ"א ע"פ: [סנקליטין] סי' בית דין שלו:

חקראו אותם בקראי קודש. חקראו אתם. כין בזמן בין שלא בזמן אין לי מעדות אלא אלו.
הי' אכר כה' אלהינו בכל קראנו אליו. ואין קראנו אלא קידוש מועדות. ככה דאמר אלה
מועדיה אשר חקראו איהם. א"ר אבין בשם ר' אחא בשר ודם אם יש לו קרוב שבוי הוא מתבייש
לומר שהוא קרובו. והקב"ה הוציא את ישראל שבויין וכמורפין וקורא אותם קרובים שנא' (תהלים
קמ"ה) לבני ישראל עם קרובו. אכר דוד רבונו של עולם אפי' רשע שבישראל בא וקורא לפניך
אתה עונה אותו כיד שלא יאכרו אימות העכו"ם כל הפנים שוות אף אתה ענני. אמר לו הקב"ה
היך עד שלא הקראני אני עונה אותך שנאמר (ס"ו) וקראני ביום צרה אהרצך ותכבדני. ואמר
(ס"ז) יקראני ואענהו ונזכ' . ואמר (יטע"ה ס"ה) והיה טרם יקראו ואני אענה. אעפ"י כן צריך
שתהא קריאחו באמת. שנא' (תהלים קמ"ה) קרוב ה' לכל קוראיו יכול לכל ת"ל לכל אשר יקראוהו
באמת. (ס"ז ע"ג) אך מי שבישראל אלהים. יכול לכל ת"ל לבני לבב. (יחוס"ה) טוב ה' לכעוז
ביום צרה. יכול לכל ת"ל וידע חסדי בו. (מכ"ה) טוב ה' לקיין יכול לכל ת"ל לנפש הדרשנו.
(תהלים קכ"ה) דמיכה ה' לטובים יכול לכל ת"ל ולישרים בלבבותם :

למנצח בנגינות. רמזסור הזה נאמר בג' סיני שבח. בנגינות. בנגון. בסמור. בנגינות שהוא
של נבואה בד"א (ת"כ ג') והיה בנגון הכננן. לכנצח למי שהוא נאה לנצח. לכו שנוצחו
נצח נצחים. ד"א לכנצח למי ששנוצח כבודותיו. כך ב"ו מנצחים אותו כועם אבל הקב"ה
נצחין אותו ושבח שנאמר (תהלים ק') ויאמר להשמידים לולי משה בחירו. אלהי צדקי א"ר אחא
אמר דוד לפני הקב"ה אלהי אתה ועליך לצדקני. ורבנן אמרו אכרו ישראל רבונו ש"ע יש לנו
זכות עשה עמנו ואם לאו עשה עמנו צדקה. בני איש זה דואג ואחיתופל. בני אברהם יצחק
ועקב שנקראו איש. אברהם שנאמר (בראשית כ"ד) ועתה השב אשת האיש. יצחק נקרא איש
שנאמר (ס"ז ע"ג) מי האיש הזה. יעקב נקרא איש שנאמר (ס"ז ע"ג) ויעקב איש הם (יושב) :
עד כה כבודי לכרכה. עד סתי אדם סבליסין אותי ואת כבודי וקוראים אותי בן ישי (ס"ח ע"ג)
גם לכולכם יתן בן ישי (ס"ז ע"ג) כי בוחר אתה בבן ישי. כי כל הימים אשר בן ישי חי על
האדמה ולית לי שם :

תאהבון ריק. עד כתי אתם כררפס אחרי דברים של ריקנות. אכרו אלהים עובד אלהים
שכחו אלהים סילק שכינתו כבני ואין המלכות חוזרת לו כעתה. תבקשו כוזב סלה.
כה אתם סבורים על ידי שנסתלק מלכותי לשעה לעולם היא קיימת :
ודעו כי הפירה ה' הסיד כבר בשרני על ידי ישעיה (יטע"ה ו') נחמו נחמו עמי. וכר אתי והיא
שעתא ישמע בקראי אליו :

רגזו ואל תהטאו אכר דוד עד סתי אתם חטאין וסרגזין ואומרים פסול יש בו מרות דמואביה
בא. אכרו בלבבכם מאן איהם באים כאיפור שתי אחיות. דעו עיקרם ודומי סלה :
רגזו ואל תהטאו א"ר אחא ארגז יצוך ואל ידטיאך ורב אכר אכתיש יצוך ואל יתטיאך שלא
הבוא לידי הטא. הנא בשם ר' אחא בר יעקב (ירמיה י"ז) מקוה ישראל ה' מה הבקוה
הזה כטהר את הטמאים אף הקב"ה כטהר את ישראל. ומי ראוי ליך אצל מי הוי אומר הטמא
צריך ליך אצל המקוה ולטבול בו. כך אמר הקב"ה אני אסרתו כשאתה מהפלל ההפלל בבית
הכנסת שבעירך. ואם אתה אינך יכול לילך בבית הכנסת שבעירך. התפלל בתוך ביתך ואם
אין אתה יכול לילך להתפלל תהפלל על כטהר. ואם אין את יכול לדבר הרהר בלבך. ההד
אכרו בלבבכם על ששכבכם ודומי סלה. א"ר יודן ובלבד שתדעו מאותה עבירה שבידך ואם
אתה עושה כן ראה כה נתיב בהרעה זבחן זבחן צדק. כעלה אני עליך כאילו בנית כזבח
והקרבת עליו קרבנות הרבה. זבח אין כתיב אלא זבחי. הנא הקורא שמע בבית הכנסת שהרית
יצא ידי חובתו ערבית לא יצא. אלא אם כן חזר בביתו על כטתו. כה מעם כדי להברית
את הבזיקין. ואין אימר דברים אחר אמת ויציב. והני סילי באמת ויציב דשהרית דאכר ר'
זעירא בר אבא שלש תביעות הן תבף לסמיכה שחיטה שנאמר (ויקרא ט') וסכך ושחט. תבף
לנטילת ידים ברכה. תבף לגאולה תפלה :

זבחן זבחי צדק. הנא רבי חייא (ס"ח י"ח) ושברהם את ששברתי שברו במשמרתי. כהו אני
ה' אלהיכם כזוכן אני ליתן את שכרך. רבי נתן בשם רבי אבא אכר ולא כקרא כלא הוא
זבחן זבחי צדק אכר הקב"ה פשטו ידיכם בכצות ובזבחן כי עאני בשלם לכם שכר :
רבים אומרים לנפשי. אלו אוכות העכו"ם שאיכרים לישראל כי יתן לנו להעריב עם ישראל
בטובות של עולם הבא. וישראל אומרים להם בכמה צרות ובכמה שעבודין ובכמה

১৯৮৫
 ১৯৮৬

דבר אחר לכנצח בננינות . ויש'ה (משלי י"א) בטוב צדיקים תעלוץ קריה . מה כתיב למעלה
מן הפרשה קומה ה' ועבשיו אני מנגן להקב"ה כשיאבדו רשעים , וכן את מוצא (זמית יד)
וירא ישראל את ה' הגדולה כור אז ישיר משה . מהו ויאמרו לאמר . לומר להורות כשתהיו
נכנסין לצרה לא תאמרו אנו עושין כלחמה . ה' נלחם לכם ואתם אומרים שירה . (אופטיס ד)
והלך יד בני ישראל הלך וקשה . אתה כך (עס כ) ותשר דבורה . וכן הוא אומר קומה ה'
הושיעני ואח"כ כי הכית את כל אויבי לחי וכי בלחי הכה אותם אין לו שרפים ואין לו פגעים .
שיני רשעים שברת . כשל לכה הדבר דומה לשני בני אדם שהלכו בדרך . אחד צדיק ואחד
רשע כצאו פונדק אחד . אמרו זה לזה נכנס בפונדק זה וגאבל . נכנסו שניהם ביחד הרשע ראה
שם ברכות הרבה של דגים ופר ושור וכבש ואיל וכל עופות . אמר אותו רשע לצדיק למה אין
אנו נוהגין מעות ונקבל . אל אותו צדיק לרשע . וכי היום פתח סדרש זה הפונדק בעהינו אלו
היום פתח ראשון היינו בודקין אותו . טוף דבר נכנסו שניהם לפונדק . ישבו זה לעצמו וזה
לעצמו היה אותו רשע אומר לפונדקי הבא לו . פסיוני אחד . הבא לי קונדטון . הבא לי מהכל .
ואח"כ אמר אותו הצדיק לפונדקי הבא לי גלוסקא אחת והבא לי קצעה אחת של ערשים . והיו
יושבין וטשהקין זה על זה . הרשע אומר על הצדיק ראו זה השומה כל הברכות הללו הם לפניו
והוא אוכל ערשים . הצדיק ראה אותו איך הוא משחק עליו ואומר ראו כמה שומה הוא זה .
אוכל ועבשיו שוברין את שיניו . אמר לו הצדיק חן לי שתי כוסות יין לברך נתן לו ובירך עליהם
ועמר ונתן לפונדקי מעות אותו הסעם שאכל והלך לו לשלום . אותו הרשע עבה לצאת אחר לו
עשה חשבון . אחר לו כמה אכלתי גלוסקא אחת . אחר לו לא כי אם שתיים . והוא אומר לא כן .
וכן מהוך כך נכנסו דברים ביניהם התחיל הפונדקי שובר את שיניו . לכך נאמר שיני רשעים
שברת . הרשעים אומרים (תהלים ע"ג) איכה ידע אל והצדיקים אומרים (עס קלט) כי אין מלה
בלשוני הן ה' ידעת כולה :

פִּירוּשׁ מֵהַר"י כהן

[לשון וגו'] . כלומר אותנו באהם מנקשים למעט ולסוף אותנו גם מהשכר שלכבוך בעוה"ב וליהנות עמנו : [לאותו סקלם] .
 סי' מיני ארוכה ובגד קטול בראשה כעין דגל : [סכומים] . מין עופות השמים : [אין לו פרטים וכו'] . בתמים ובתשובה
 כיא שפירשו דקרא בוא בדאמר לעיל הוהן בעשו בגזורים כשתשון שכבוד וימלא להי חומר עיין לעיל סוף חומר ג' : [כ']
 כוכות] . סי' על האחד בדרך בורא פרי בגשן חן הכעודה ועל הכ' ברכת פסוק : [ברשעים אומרים וכו'] . בילקוט לא גרסו' ליש :
 לאוסן

(כמלכא יד) במדבר הזה יתמו. ומבמות הגיא שגרמו לאותו צדיק שנקבר בגיא, והוא שירמיה אמר להם (ירמיה ז) ראי דרכך בגיא. ורבנן אמרי ממתנה נחליאל נחלו להקב"ה לאלוה והוא נחל אותם לאוטה, ומכדבר מתנה שזכו לקבל את התורה מן המדבר: אמר דוד הואיל וכן הוא אני אומר על שתיהן למנצח אל הנחילות. ד"א וממתנה נחליאל לא תאמר כך אלא ממתנה נחלתי לאל. בשביל הבאר שנתן להם הקב"ה היו אומרים שירת והיה להם המים [כנחל]. שכל אשה שהיתה רוצה ללכת מבית אביה לבית בעלה היתה הולכת בספינה. וכן אמר דוד (תהלים קה) הלכו בציות נהר, אמרה כנסת ישראל סתוך שהבאר נתן לי מתנה נחלתי אותו, וכן הוא אומר (מזכיר ג) חלקי ה' אמרה נפשי, אמר להן הקב"ה אני חלקכם ואתם חלקי שנא' (דברים לג) כי חלק ה' עמו. אמר דוד הואיל וכן הוא אני מומר על נחלתי. אל הנחלה אינו אומר אלא אל הנחילות על הנחלה שנהלהם אותי ועל הנחלה שנחלתי אחכם. ומנין אתה לומר שמן המתנה נחלוהו שער שלא ישתו מן הבאר מה היו אומרים (סמות יו) היש ה' בקרבנו. מששתו אמרו (זכר יט) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע בשתי נחילות נחלנו. אותך ונחלנו את התורה. וכן אמר דוד: (תהלים קיט) נחלתי ערותך לעולם. וארץ צבי נחלתי שנאמר (ירמיה ג) ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי צבאות גוים. מהו צבאות שהכל צובין בה. משל לסלך שהיה יושב על שלחנו והיה לו בנים הרבה והיה אוהב את הקטן והיה עושה לו מתנות והיה בה שדה אחת והיו הכל צובין בה. אמר להן זה הוא שלי. וכן הוא אומר (דברים לג) בהנחל עליון גוים ולמי נתן חלקו לבנו הקטן. כך יעקב חבל נחלתו ובתיב (עמוס ו) מי יקום יעקב כי קטן הוא. ואף בית המקדש נחלה. וכן הוא אומר (נחמדה כד) מה טובו אהליך יעקב. ומה טובתן כנחלים נמיר. מה הנחל הזה אדם יורד בו טמא ועולה מהור אף בית המקדש נכנס בו בעונות ויוצא בלא עונות. וכן משה אומר (דברים יג) כי לא באתם עד עתה אל הכנענה ואל הנחלה. מנחתה זו הארץ. נחלה זו בית המקדש, אמר לו דוד כל מה שנתת לנו טובים ונעימים הם. שנא' (תהלים טו) חבלים נפלו לי בנעימים. וכן הוא אומר (מזכיר ז) אל תשכחי אויבתי לי כי נפלת קמתי. אלולי שישבתי בחשך לא היה אור לי. אמר להם הקב"ה הצדקתם עליכם את הדין אני קורא לכם יסעיה (סז) אילי הצדק מטע ה' להתפאר. דבר אחר אל הנחילות זש"ה (זכר יט) להנחיל אהבי יש. אמר ר' חנן התורה אמרה בשמאלה עושר וכבוד ובני עניים. ורוח הקדש משיב ואומר להנחיל אהבי יש. ולמה הם עניים בעולם הזה כדי שלא יתעסקו בדברים בטלים וישכחו את התורה. וכן הוא אומר (זכר ס) ה' סגני ראשית דרכו. מומור לדוד זש"ה (זכר יט) קטן מה אשיב לה' כל תנכולותי עלי. אמר רבי שמואל ארבעה מומורים שהיה צריך לומר אדם הראשון אמן דוד, ואלו הן (זכר כד) לה' הארץ ומלואה. ולמה היה צריך לאמרו שבשבילו נברא העולם על מליאתו. (זכר יט) השמים מספרים כבוד אל. ולמה היה צריך לאמרו שהוא ראה אותן תחלה. (זכר לג) מומור שיר ליום השבת. ולמה היה צריך לאמרו שהשבת פינה אותו מן הדין. ולמנצח אל הנחילות למה היה צריך לאמרו שהוא נחל את העולם תחלה: **למנצח** אל הנחילות. אמר ר' שמואל בר נחמני על שני נחילות שנחל דוד את המלכות בעולם הזה ולעולם הבא. אמר דוד על שתיהן אני מומר אל הנחילות. אמר רבי יהושע בן לוי הנחילות נטריקון הוא ה' חמשה חומשי תורה. נ' כנגד חמשים יום שבין פסח לעצרת. ח' כנגד שמונת ימי הסילה. י' כנגד עשרת הדברות. ל' כנגד שלשים צדיקים שאין העולם הסר מהם כאברהם. שנאמר (בראשית יח) ואברהם היו יהיה בגימטריא תלתין הוו. כשישראל זוכין שמונה עשרה בארץ וי"ב בחוצה לארץ. וסימן טוב לישראל כשהארץ מעשרת שנים עשר צדיקים. אמר ר' זעירא שיתתן של ישראל תורה היא, ההא אח לשבעה ואב לשמונה. א"ר יהושע בן לוי זה אברהם שהוא אב ליצחק ולישמעאל ולבני קטורה. רבי שמואל אמר זה ישי שהוא אב לשמונה. ואח לשבעה זה הוא דוד שהוא אב לשבעה. המה אלי אונן ענני. זה שבמו של דוד שניתנה לו שמיעה שנאמר (דברים לג) שמע ה' קול יהודה. כי עני ואביון אני אמר ר' יוחנן כל מקום שנאמר עני ואביון בישראל הכתוב מדבר שנאמר (ישעיה מח) העניים והאביונים. אמר דוד לפני הקב"ה רבוננו של עולם בשעה שיש לי כח לעמוד לפניך בתפלה ולהוציא אמרי האוינה ובשעה שאין בי כח התבונן מה בלבי בינה הגיגי. ד"א כי עני ואביון אני. וכי עני היה דוד והבתיב (זכר כג) והנה בעניי הכינותי לבית אלהי. ומהו בעניי בצער שציערתי עליו. ר' יהודה פתר לה בארבע מלכיות אמר האוינה כבבל. בינה הגיגי במדי, הקשיבה לקול שועי ביון, כי אליך אתפלל באדום, ולמה הוא אומר מלכי ואלהי באדום, אמרו ישראל לפני

שירוש מדרש הכהן

[ללא צורך לומר] כדי שיהיו עמו ומתי מדבר לעתיד: [אביון כס]. רוצין וחששים כס: [שימחן של ישראל וכו']. עיין ביחשנמי

לפני הקב"ה ראה כמה שמדות וגזרות היא נזרת עלי לבטל אלהותך ומלכותך ממני ולא בטלינן. ובכל יום אנו נכנסין לבתי כנסיות וממליכין אותך שתי פעמים ואומרים שמע ישראל ואת עבדך דודן ואנן עבדינן דרך שנאמר דודי לי ואני לו:

כי לא אל חפץ רשע אהה: שאין אתה חפץ בחיובן של בריות. שנאמר (יחזקאל לג) אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו ותיחיה. לא יגורך רע שאין אהה גר אצל הרעה ולא הרעה גרה אצלך. ה' ברכיה בשם ר' לוי. אבר המלאך שהוא מסוגה על האף רחוק הוא שנאמר (ישעיה יג) באים מארץ מרחק מקצה השמים ה' וכלי זעמו. משל למלך שהיו לו שני לגיונים קשים. בסומור תפלה לדוד. את מוצא שלש לגיונות מהלכין לפני הקב"ה ואלו הן (תכליס פר) צדק לפניו יהלך. (סס נז) אש לפניו תלך. (חנניק נ) לפניו יהלך דבר. ואיזהו פנימי שבהם צדקה שנאמר (דברים כד) ולך תהיה צדקה. א"ר יודן להודיעך כמה כחה של צדקה ולהודיעך לעושי צדקה עד היכן מחן שכרן לכך נאמר לא יגורך:

לא יתיצבו הוללים לנגד עיניך. אלו שלבם מלא הוללות. ד"א הוללים אלו שמביאין יללה לעולם. ד"א הוללים ערבוביא כמה דאמר (תכלת ז) לשחוק אמרתי מהולל. אמר ר' יששכר עומר אדם ועושה גדישין של עבירות אומר הקב"ה יעשה אדם תשובה וכמי שלא הטא דבתיב (חזק יא) וירא און לא יתבינן. ר' סימון פתר קרא בישמעאל (בראשית כח) ויפקח-אלהים את עיניה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבון העולמים אדם שהוא עתיד להסית את בניך בצמא את מעלה לו את הבאר. והוא שישעיה אומר (ישעיה כח) משא בערב. אמר להן הקב"ה מהו עתה צדיק או רשע. אמרו לו צדיק אמר להן איני דן את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה שנאמר (בראשית כח) כי שמע אלהים את קול הנער באשר הוא שם. ולא בשעה שהוא עתיד לבוא. ר' חנינא בר פפא פתר קרא בירבעם (מלכים א יא) ושניהם לבדם בשדה שהיה שקול כאחיה השילוני. וישבו שניהם שישבו לסדר במעשה כרכבה. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה אדם שהוא עתיד להעמיד שני עגלים את כנלה לו סדרי מרכבה. אמר להם ועכשיו מהו אכרו לו צדיק. אמר להן איני דן את האדם אלא לפי מעשיו של אותה השעה:

שנאתי כל פועלי און. זה דואג ואחיתופל שהיה פעולתן של אמת ועשו אותה של שוא. תאמר דוברי כזב שאינן לא חיון ולא עומדים בדין דהנינא ג' מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק לעוה"ב. ואלו הן. בלעם ודואג ואחיתופל וגיחזי. האשיכם אלהים מדבר בנבוכדנצר הרשע שהחריב בית המקדש ואח"כ נטרד שנאמר (דניאל ז) וסן אנשא לך מרדין. ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר' שמואל אמר כל מה שפרט דוד בספר תהלים כלל אותו רשע בפסוק אחד. (סס) אגא נבוכדנצר משבח ומרום ומהדר למלך שמיא די כל מעבדותי קשום. את מוצא בדוד שאמר (תכליס קמו) שבחי ירושלים את ה' הללויה. והוא אמר למלך שמיא. דוד אמר (סס יא) כי צדיק ה' צדקות אהב. ואותו רשע אמר (דניאל ז) די כל מעבדותי קשום. וכן את מוצא ברבן של גביאים מרע"ה שאמר בסיף קילוסו (דברים לז) הצור תמים פעלו שלא יאמרו כל באי העולם שמא עברה עליו מ"ה שלא נכנס לארץ ישראל חם ושלום אין לפניו משוא פנים. אלא הצור תמים. פעלו ובמה שקילם אותו רשע די כל מעבדותי קשום. ואף חנה אמרה (ש"ז נ) ממית וכחיה. ואותו רשע אמר ודי מהלכין בנה יכול להשפלה. אמר לו הקב"ה רשע אחסול אברת (דניאל ג) ומאן הוא. אלהה די ישיבינכון מן ידי ועכשיו אתה אומר קלוסי איני רוצה לא כך ולא בקילוסך. וסי יקלסני ישראל שנאמר (ישעיה מג) עם זו יצרתי לי תהלתי יספרנו:

ברוב פשעיהם הדיחמו. אמר רבי אלכסנדרו כה איכפת לה בירושלים אלא כי מרו בכך שרבו כנגדך:

וישמחו כל חוסייך. ר' זבדי בן לוי ור' יוסי בר פינחס ור' יהושע בן לוי קראו ג' פסוקים הללו בשעת סילוקן מן העולם. חר מנהון אמר וישמחו כל חוסייך. וחד אמר (תכליס לג) על זאת יתפלל כל חסיד אליך. ואידך אמר (סס פ"ד) כי טוב יום בחצריך מאלף. ואית דאמר (סס לא) כה רב טובך אשר צפנת ליראיך:

כי אתה תברך צדיק. בנוהג שבעולב אדם נוהג לחבירו ליטרא של זהב ועמדו עליו ליסמים ונמלו ממנו היכן הוא מתנתו והקב"ה אינו בן אלא כי אתה תברך צדיק ולא עוד אלא שעושה לו מנן שנאמר ה' כצנה רצון תעטרנו תמן תנינן לא יצא אדם בסיף ולא בקשת:

מזמור ו

למנצח על השטינית. ושה' שבע ביום הללתיך. א"ר יהושע בן לוי אלו שבע מצות שבקריאת שמע יוצר ואהבה רבה שמע והיה אם שמע ויאמר אמת ויצא וגאל ישראל. ולפי שאין

שאין מצות ציצית בלילה מוסיף פורס סוכת שלום. ר' אבין בשם ר' נחמיה אמר אלו שבע מצות שאדם עושה בכל יום קורא קריאת שמע שתי פעמים ומתפלל שלש פעמים. ואוכל וכבוד שתי פעמים. היה ר' מאיר אומר חביבה המילה שנשבע הקב"ה לאברהם שכל מי שהוא סהול אינו יורד לניהנם שנא' (כרמסית טו) ביום ההוא ברית ה' ברית את אברהם וגו' ומי יורד לשם סה כתיב אחריו אז הקניי ואת הקניי ואת הקדמוני. וכן יחזקאל אומר (יחזקאל לנ) רדה והשכבה את ערלים וגו'. וכן ישעיה אומר (ישעיה ה) לכן הרחיבה שאול נפשה ופעה פיה לבלי חק. למי שאין בוחק ברית מילה. וסנין שנקרא חק שנאמר (תהלים קה) ויעבירה ליעקב לחק. אבל המינים ופושעי ישראל שכפרו בהקב"ה מושך להם ערלה ונופלים בניהנם שנא' (סס נה) שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו שהרי כל מצות שהן בדינו אין אנו עוסקין בהן כאופן וכהלכה לרקדק על כל אחת ואחת (תימה הוא על הקב"ה על מה מעמיד אותם וסאריך עולמו כי אין מוחזקות בדינו) כי אם מצות מילה והכל פיהן של תינוקות של בית רבן שאין בהם תמא שנאמר (ירמיה לג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שכתי. שהרי אדם נבנם לבית הכנסת מתעטף בציצית ולובש תפילין. בראשו ובזרועו וד' ציציות כקיפות אותו כד' רוחותיו. וכשהוא נבנם בבית המרחץ הוא מביט בעצמו ואומר הריני ערום מן המצות. וכשהוא מסתכל במילה שהיא שקולה כנגד כל המצות דעתו מתקררת. כיון שראה דוד כך אמר מוסור עליה. למנצח על השמינית על המילה שניתנה בשמיני :

דבר אחר למנצח על השמינית. על ארבע מלכיות שהם שמונה ואדום היא השמינית ההד' (דניאל ג) ראשיה די דהב טב ידוהי ודרעוהי תרין. מעוהי וירכתיה תרין. שקוהי תרין. ורגלוהי תרין הרי שמונה שהן ארבעה. בבל וכשרים מדי ופרס ויון ומקדון אדום וישמעאל הרי שמונה מלכיות. לכך נאמר על השמינית. רבי איבו אמר אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אנו מקלסין אותך. בשעה שאתה סציל אותנו משמנה מלכיות שנאמר (ישעיה יא) והיה ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו לקנות דכך נאמר על השמינית. ר' יודן בשם ר' אמי אמר. אמרה כנ"י לפני הקב"ה רבש"ע אף על פי שכתוב בי (משלי ג) כי את אשר יאהב ה' יוכיח. אל באפך תוכיחני. ואעפ"י שנאמר (תהלים לג) אשרי הגבר אשר תיסרנו ית. אל בחמתך תיסרני. א"ר יוחנן משל למלך שהיו לו שני קוסטריין רעים וכל מדינה שבועס עליה הוא רודה אותה בהן. פעם אחת סרחה עליו מדינתו. ובקש לשלוח עליה אותן שני קוסטריין לרדותה. התחילו שבקשין מסנו אדוננו המלך בכל מה שאתה מבקש רדה אותנו חוץ סא"ו. כך אמרו ישראל רבש"ע אל באפך תוכיחני ואל בחמתך תיסרני אמר להן אם כן לסה לי אף וחימה. א"ל יש לך למי לשלוח (סס עט) שפוך חמתך אל הגוים אשר לא ידעוך. ואף הקב"ה מקבל מהם ואומר (מיכה ה) ועשיתי באף ובחמה נקם את הגוים. אבל בישראל מה כתיב (יוסע יא) לא אעשה חרון אפי. א"ר אליעזר משל למלך שכעס על בנו ובידו חרב הנדית ונשבע שהוא מעבירה על בנו על ידי שהבעים לאביו. אמר המלך אם אני מעבירה על צואר בני אין לי חיים. ואח"כ מי ירש אותי ומלכותי. וגם כן לבטל את גזירתי אי אפשר. מה עושה המלך הכנים החרב לנרתיקה והעבירה על ראשו. נמצא לא הויק את בנו וגם כן לא ביטל את גזירתו. ר' חנינא אמר למלך שכעס על בנו היתה לפניו אבן גדולה ונשבע המלך שהוא זורקה בו. אמר המלך אם אני זורקה בו עוד אין לי חיים. מה עשה המלך כתת ועשאה צרורות קטנות והיה זורקה בו אחת אחת. נמצא לא הויק את בנו ולא ביטל את גזירתו. ורבנן אמרי משל למלך שכעס על בנו ונשבע שהוא מכה אותו מאה חבלים. אמר המלך אם אני מכה אותו עוד אין לי חיים. מה עושה נטל את החבל ונתנה על צוארו. לכך אמר אל בחמתך תיסרני :

חנני ה' כי אומלל אני. משל לסה הדבר דומה לאדם שתפסוהו ליסמים והיה כל אחד ואחד מתעולל בו להכותו. יש מהן בעצים, ויש מהן באגרופין. וכשהניחוהו הלך לביתו עלה לסמה ואמר עצמו עצמותי כך ישראל אומות העכו"ם משעכדין בהן בכל מלכות ומלכות בכל :

פירוש מהר"י הכהן

יש אין מעמידין : [אם אברהם צדיק וגו'] . וכתיב לשני . ופנה סנור . פסן . ולפיד . אש . שכול . כנס לגיהנם ועליו כרס ס' וגו' : [שלח ידו וגו'] . ומלת ידו היא סרמו לגיהנם כדכתיב . יפדה נססו מיד שאלו ימלט נפשו מיד שאלו מיד שאלו אשדס ובינא והעיקר שכתוב סס נעטן לפסו ידו שאלו . תימס וממילא קאי עלה שלח ידו וגו' : [יזמעהל] . בילקוט יש סעיר סחם יזמעהל : [עלמו עלמותי] . ס' נחזקנו עד סעס-ובילקוט . יש יכשו עלמותי וסניהס אינס לסון . מקרא ואלוי . ז"ל עלמו מלמתי . סכוא ססוק סהליס ס"ע :

בכל מיני שעבודין וכשיגיע לבנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אומרים ישראל לפני הקב"ה חנני ה' כי אומלל אני :

וּנְפִישִׁי נִבְהַלָה מֵאֵד (והטתה אונך) ואתה ה' עד מתי : ואתה ה' שהבטתני (תהליס לז) עמו אנכי בצרה"י ומהו עד מתי אמר רב כהנא משל למה הדבר דומה לחולה שהיה מתרפא על פי הרופא והיה אותו החולה סקוה לרופא מתי יבא בארבע שעות או בחמש שעות או בשמונה עם דכדומי חמה הרי הוא ממששש ובא. אמר לו אם ישהית עוד ציבחר נפשי נפקת. כך אמר דוד ונפשי נבהלה מאד ואתה ה' שאתה הרופא נשתהית לבוא אלי :

יְבוֹשֻׁוֹ וַיִּבְהַלּוּ . רבנן אמרי לעתיד לבוא נוטל הקב"ה הצדיקים ומראה להם גיהנם ומקומות פנויות בתוכו ואומר להם מקומות הללו פנויות לכם אלא זכותם ועשייתם מעשים טובים וירשתם גן עדן . וכן הרשעים נוטלן ומראה להם גן עדן ומקומות פנויות בתוכו ואומר להן אלו המקומות פנויות לכם ולחביריכם . אלא שנתחייבתם במעשים הרעים וירשתם גיהנם . א"ר יהושע בן לוי אין הקב"ה מקלל את הרשעים אלא בבושה . ולא עוד אלא שנוטל להן קללתם שנאמר יבושו ויבהלו מאד . וכשהוא מברך את הצדיקים כופל להן ברכתן (ישעיה תה) לא תבושו ולא תכלמו ואכלתם אכול ושבעו :

דָּבָר אַחֵר לְמִנְצַח עַל הַשְּׁמִינִית . וז"ל (משלי כג) אל תמנע מנער מוסר . הוזהר בשאתה מכה אותו הבהו בשבט שלא ימות . וכן הוא אומר (סס) אתה בשבט תכנו ונפשו משאול תציל . מובה היא המדרות ולא באף , וכן הוא אומר (ירמיה י) יסרני ה' במשפט אין כתיב אלא אך במשפט , לכך אמר אל באף תוכיחני . האף והחמה שני קוסמטרוס של מות . וכן שלמה אומר (משלי טו) חמת מלך מלאכי מות . וכן משה אומר (דברים ט) כי יגורתי מפני האף והחמה . לכך נאמר אל באף תוכיחני . מבינים הייסורין אלא שאין בי כח לעמוד בהן לא באף ולא בחמה :

יַגְעֲתִי בְּאַנְחָתִי . זה רבי זכריה בן הקצב שאמר לחכמים המעון הזה לא זזה ידה מתוך ידי משעה שנכנסו גוים להיכל עד שיצאו . אמרו לו אין אדם מעיד על פי עצמו . התחיל בוכה וממחה בדמעות ממתו שהיתה אשתו ישינה אצלו והיה יודע שאשתו טהורה לו ולא היה מכירה מפני גזירת חכמים והיה קורא הפסוק הזה יגעתי באנחתי ובכעס שכעסתי : **שִׁמְעֵה ה'** תחנתי ה' תפלתי יקח . אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם מלך בשר ודם אחרים מקבלין אנסיומא שמושיטין לו אני איני מבקש אלא אנסיומן שלי ה' תפלתי יקח :

מזמור ז

שְׁנִיּוֹן לְדוֹד . וז"ל (קהלת י) גם במדעך מלך אל תקלל . מלך שבדורך אל תקלל ועשיר שבדורך אל תקלל . כי עוף השמים יוליד את הקול . אמר ר' ירמיה זה העורב וחכמת טיארין . ובעל כנפים יגיד דבר משום אונים לכותל . אמר הקב"ה לדוד למה את מקלל את משיחי . יבושו ויבהלו . מי הם אויביך לא שאול שאמרת . (תהליס יח) ביום הציל ה' אותי מיד שאול . אמר לפניו רבש"ע שנגות אל תעשה עלי כודונות (סס יט) שניאות מי יבין . שניון לדוד ר' יהודה בשם רבי לוי אמר שלשה דברים הוציא דוד מפיו על שאול ושרשתו נתקיימו בו . שנאמר (ע"א כז) ויאמר דוד חי ה' כי אם ה' יגפנו . וכן הוה ליה . או יומי יבא ומת . וכן הוה ליה . או במלחמה ירד ונספה . וכן הוה ליה שנאמר (ע"א לז) ויסת שאול ושלשת בניו . למה נשבע חי ה' . רבי אלעזר אמר ליצר הרע נשבע ואמר חי ה' שאיני עושה דבר זה . ר' שמואל בר נחמני אמר לאבישי בן צרויה נשבע ואמר לו חי ה' אם הנע ברמו של צדיק שאני מערב דם ברמו . (ע"א ג) ולשאול פלגשכר איתעבר שאול מלך הוא עוד ועירא אפי' ובתיב (סס ה) ויקח דוד עוד נשים ופילגשים מירושלים ואת מרמה עצמן לשאול שאול . (ע"א ח) מנשרים קלו (רגליו) מאריות גברו . ר' לוי אמר ששים מיל היה מהלך שאול ביום אחד . ור' סימון אמר מאה ועשרים . ורבנן אמרי מאה ושמונים . ואימתי כשנשבה הארון הה"ד (ע"א ד) וירץ איש בנימין מן המערכה זה שאול ואת מרמה עצמן לשאול . אדם הולך לבית המשתה אינו מוליך בניו עמו מפני מראית העי . ושאול הולך למלחמה ויורע שמרת הדין פתעת בו ומוליך בניו

פירוש מהר"י הכהן

כי אומלל אני] . סי' וכתיב רפאני ה' כי נכסלו עמי : [הכחו בשכט] . סי' כיסיה דקרא היא כי חכנו בשכט לא ימות : [המעון הזה] . לשון שנועם היא כתי ששכט בשמו : [לא זזה ידה] . סי' על אשמו אמר כך : [אנטינומא] . סי' מנחה ודורון כמנהג המלכות ששומניאין לו דורון עומד מי שהוא ומקטש מהמלך : [טיארין] . סי' כשון ישמעאל קורין לעוף עייר ור"ל מי שיועד בחכמת לשון עומד ומעשה דרכ עיליש כשרק השולח עיליש נרח וכו' :

מדרש . מומור . תהלים : יא 21

בניו עמו . זאת מדרגה עצמך לשאול , ואת אומר (ט"ז כ"א) לא חצא עוד אתנו במלחמה . שאול אוכל חולין בטהרה שנאמר (ט"ז ט) וירם המבח את השוק והעליה . רבי יוחנן אומר : השוק והאליה . רבי אומר השוק והחזה שהיה אוכל חולין בטהרה ואת מדרגה עצמך לשאול וי"ה (ח"ז יז) עמו עז ותושיה . עז זו תורה שנאמר (תהלים כ"א) ה' עז לעבדיו . אמר רבי יהושע בן לוי לפה נקרא שמה תושיה שמתשת הבח ורגוף והעינים . מהו (ח"ז ט"ז) שוגג ומשנה . רבי שמעון בן לקיש אומר : נביאים ונביאות . ר"ש אומר שמיא ושמיאות ורבנן אמרי שנה אדם בדברי תורה דברי תורה משנין אותו : הוא : שה"כ (ט"ז י"ט) ואף אמנם שגיתי אתי חלין משוגתי לא די לאדם שהיא סמתנת לו בחייו אלא בשעת מיתתו עמו . אמר דוד על אותה אני מבקש שנין לדוד . מהו על דברי כוש בן ימיני . אמר ר' חנינא בר עזא מה ארונתו של יוסף חבעה אותו שנאמר (בראשית ל"ט) שכבה עמי ואמרה בא אלי העבד העברי . אף שאול אומר (ח"ז כ"א) כי הקים בני את עברי עלי לאורב . אמר ר' אחא והלא כל התועב את עצמו אינו נענש ולמה דוד נאמר עליו כן . על ידי שאמר שירה אשר שר לה' . וכתוב (מזלי כ"ד) בנפול אויבך אל תשבח . ה' אלהי בך חסיתי , א"ר יוחנן ב"ר בתורתך בעשרים ושתים אותיות זו אלף בי"ת : פ' יטרוף כאריה נפשי . מה האריה הזה יושב על מרפתו וכססו כן דואג ואחיתופל יושבין עלי לפספסני . פורק ואין מציל . אין אחר מכל האובלוסין של שאול מלמדן עלי זכות : ה' אלהי אם עשיתי זאת . אם גמלתי שולמי רע . בישראל . ואחלצה צוררי ריקם . באומות העכו"ם . (ט"ז כ"ד) ויכרות את כנף המעיל מה כתיב ויך לב דוד אותו . ר' יהודה אומר : אמר דוד מה בין קטע ציציתא לקטע רישא . רבי נחמיה אומר שביטלו כמצות ציצית שעה אחת . כיון שנכרת לא היה יודע ביקש אותם ולא מצא אמר לו לאבנר היכן הוא כנף מעילי אמר לו בסירות עברת ונכרת . כיון ששמע דוד אמר לו (ט"ז) ואבי ראה סבאן שחייב אדם בכבוד חסיו כאביו . אמר ר' יהודה אבי אומר לשאול , גם ראה אמר לאבנר , ורבנן אמרי אבי ראה אמר לאבנר דהוה אריה באוריתא גם אמה לשאול . כי אתא למעגל מה אמר ליה (ט"ז כ"ו) הלוא תענה אבנר . אמרת כנף המעיל בסירה הועדת . חנית וצפחת בסירה הועדו . ואחלצה צוררי ריקם (ט"ז כ"ז) וימרד שני חבלים להמית . רבי יהושע בן לוי אומר על ידי שהרגו אביו ואמו (ועיניו לעורות) . רבי יהודה אומר אביו ואמו ואחיו הרגו (ולרעות עיניו) . וכבודי לעפר ישבן סלה . זו מלכותו :

קומה ה' באפך . אמר ר' שמואל בר נחמני בשעה שעלה משה למרום וסרתו ישראל גודמנו לו חמשה סלאכי חבלה אלו הן אף וחיסה קצף והשמר ומשחיה . משחית זה : סלאך המשחית . קצף זה מלאך קצף . השמר זה מלאך השמר . חיסה זה מלאך חיסה . אף זה מלאך האף . וירא משה מהן מה עשה נתלה בזכות אבות . אמר לפניו רבונו של עולם (שמות ל"ג) זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך . באותה שעה נתמלא הקב"ה רחמים שנא' (ט"ז) וינחם ה' על הרעה מיד נסתלקו ממנו שלשה סלאכי חבלה קצף משחית והשמר . נשתיירו אף וחיסה . ועוד היה נחירא מהן משה שנאמר (תהלים קו) (ויאמר להשמידם לולי משה בחירי) . (דברים ט) כי יגרתני מפני האף והחמה . אמר לפניו רבונו של עולם לית אנא יכול לכיוקם בתרויהון קום את בחד ואנא בחד . הה"ד קומה ה' באפך . ומנין שעמד משה בחימה שנא' ויאמר להשמידם לולי משה בחירי . ואום' (ישעי כ"ו) חסה אין לי ועל אותה שעה הוא אומר (קהלת ז) ושבת אני את הכתים . ושמואל פתר קרייה ברוד בשעה שבנה שלמה בית המקדש בקש שתדד אש מן השמים ולא ירדה הנתפלל שלמה ולא ירדה כיון שאמר (דברים י) זכרה לחסדי דוד . עבדך מיד ירדה . שנא' (ט"ז) וככלות שלמה להתפלל והאש ירדה מהשמים :

הנשא בעברות צוררי ועורה אלי משפט צוית . היכן צוית (ט"ז כ) ובקש ה' מיד אויבי דוד . והיכן :

פירוש מהר"י הכהן

[השוק והאליה] . עיין כ"א ח"ז מעמידן : [שוגג ומשנה] . כיוס דקרא דעמו עז ותושיה הוא לו שוגג ומשנה (ח"ז יז) : [שזיח וכו'] . עיין בילקוט ח"ז דף רע"א : [כשעת מיתתו עמו] . פי' כמאמר חזי חלין : [כוש] . פי' שאל שאול אתנו כשרש"י שם וכוכר המדרש דמלת כוש ירמו על אשת פוטיסר על דרך אבשה כושיה לקח וכן ימינו הוא שאול ומדמה אותו לה : [ולמה דוד וכו'] . פי' למה נאמר עליו לו שוגג ומשנה : [שחמר שירה] . פי' על משלתו של שאול כדכתיב אשר שר לה' על דברי כוש וגו' וכתוב בנפול וגו' : [ומפספסני] . פי' מפרק ומשפר אותה לפירוקין באכילתו : [לקטע רישא] . כלומר גם זה הטא לחסון כנף כמו לחסון הראש : [גם ראש וכו'] . פי' שעה שאול עיקר ואבנר טל ולרבנן להפך : [בסירה נלקחו] . נחמיה וכי גם הכניח והלשחם בקולס נלקחו : [ואחלצה וכו'] . פי' מה שכתוב בשמואל כ' ח' שכתב בלוינו וכו' ואחלצה וגו' ועשה כן על שהרגו את אביו ואמו ואחיו שהולך אותה דוד אל מלך מואב כנרתו משני שאול ועיין ברש"י ורד"ק בפסוק וימרד : [ועינו לעורות] . פי' שירש דוד להשכיח את עינו כנקמה מהם לכן וימרד וגו' וכן לר"י בן לוי : [ושבת אש וגו'] . כלומר האבות שזכותם עמדם לו : [רינה ה' וגו'] . וכתוב בזה הכתוב אומר לנפשי ישועתך חזי שהנעתה זו שאומר כן . כן היא סגרתו : [בכניסוך כשמים] . כיוס דקרא הוא ועליה למרום שוכה :

והיכן צוית (שמות כג) ואיבתי את אויביך. והיכן צוית (תהלים לה) ריבה ה' את יריבי :
ועדת לאומים תסובבך. בשעה שעדתן של רשעים תסובבך את משרה שבינתך בשמים. רבי
 אלעזר בשם רבי יהודה ברבי אלעאי אכר שלשה דברים נצטוו ישראל בבניסתן לארץ
 ועשו שמים. אבל לא בנו בית המקדש למה שהיה בהן דילטורין. הה"ר (זס לו) נפשי בתוך
 לבאים זה אבנר ועמשא שהיו לבאים בהורה. (זס) אשכבה לוחמים. זה רואג ואחיתופל שהיו
 לוחמים אחר לשון הרע. בני אדם שניהם הנית וחצים. אלו אנשי קעילה שנא' (ז"א-כג)
 היסגירוני בעלי קעילה בידו. ולשונם חרב חרה. אלו הוי"פים שנא' (תהלים נד) בבוא הוי"פים.
 רבי יהושע בן לוי בשם רבי יוסי אומר תינוקות שהיו בימי שאל ושמואל עד שלא הביאו שתי
 שערות היו דורשין את התורה במ"ט פנים מהור ובמ"ט פנים טמא והיה דוד מחפלל עליהם (זס
 יכ) אתה ה' תשמרם. נמר אורייתא בלבהון. מן הדור. וזדור שחייב כליו. אחר כל השבת
 הזה היו יוצאין למלחמה ונופלין על שהיו בהן דילטורין. אמר דוד רבנו של עולם סלק שבינתך
 מביניהם מה שבינתך עשה בארץ שנא' (זס נז) רופה על שמים אלהים. אבל דוד אחאב
 כולם עובדי ע"ז ועל שלא היו בהן דילטורין היו יוצאין ונוצחים ולא היה מהן נהרג אחד. והוא
 שעובריה אכר לאלהיו (תלכים טו) הלא הוגד לאדוני את אשר עשיתי וגומר. מה ת"ל לחם
 ומים מלמד שהיו עליו המים קשים כלחם. ואלהיו עומד בחר הכרמל ואומר (זס) אני נותרתי
 נביא לה' לבדו. וכל עמא ידעין ולא פרסאין למלכא. שבשכיל לשון הרע השבינה מסתלקת.
 שנא' ועדת לאומים תסובבך ועליה לכרום שיבה. מה בתיב אחריו ה' ידן עמים. הפוך הדין
 על אומות העכו"ם, שפמני ה' בצדקי. ולא כרשעתו. כתומי. ולא כעקסימותי :

יגמר נא רע רשעים מן העולם. ותכונן צדיק. תבונן מלכותך צדיק העולם. ומסה שאתה בוחן
 לבות וכליות אנו יודעין שאתה אלהים צדיק. ואין אדם נקרא צדיק אלא אם כן הוא
 טוב. אמר ר' מביימי צדיק והוא טוב למה הוא דוסה לפעמין על זהב ומכושו של מרגליות.
 רשע והוא הוטא דומה לאשה בעורה והוטבה בעלה פוליוס. צדיק ורע, רשע וטוב. שניהם
 שקולין כאחד :

אלהים שופט צדיק. תמן תנינן רבן שמעון בן גמליאל אומר מיום שחרב בית המקדש אין
 יום שאין בו סימן קללה ואין של יורד לברכה וניטל טעם הפירות. ר"י אומר שומן
 הפירות בטלה. רבי שמעון בן אלעזר אומר אף הטהרה בטלה. והרית והמעשרות בטלו. והשומן
 והדגן. וחבמים אומרים הזנות והמכשפים נטלו את כל אלו משחרב בית המקדש שנא' ואל
 זועם בכל יום. אמר ר' זעירא ראשון ראשון קיים. א"ר אחא בזכות מה אנו עומדין בזכות
 ברכת כהנים :

ולן הבין כלי מות. לו לנפשו. מהו חציו לדולקים יפעל. רבי איבו אמר אלו הרשעים שלבם
 דלוק בעבירה בחייהן, רבי יוסי אומר אלו שהציתו את האיר בבית המקדש. רבנן אמרי
 אלו שונאין של ישראל שנאמר (זכיה ד) על ההרים דלקונו בכדבר :

הנה יחבל און והרה עמל וילך שקר. א"ר לוי בשעה שאמר הקב"ה לנח שיבנים שנים שנים
 מכל מין ומין לחיבה באו ונכנסו כולם לחיבה (בראשית ו) שנים שנים באו אל נח (מכל
 בשר). נכנסו כל אחד ואחד וזוגו עמו אתו שיקרא בעי למיעל, א"ל נח לית את יכיל למיעל
 אלא אם כן נסבת לך בר זוג. אול שיקרא הבע בר זוג. פגע בפחתא א"ל מן את אחית. מן
 גבי דנח דאולית בעי למיעל דתיבותא ולא שביק לי דאמר לי אי אית לך בר זוג יכיל את
 למיעל. ואי בעי את דתהוי לי בר זוג. אמר ליהוסה את יהיב לי, אמר ליה אנא סתקן עמך
 דכל מה דאנא מסגל את נסבא. אתקון ביניהון דכל מה דשיקרא מכנים פתתא נסבא. עילון
 תרויהון דתיבותא : כיון דנפקין הוה שיקרא מכנים ופתתא נסבא. דקראי קראי. אול שיקרא
 אמר ליה הן מאן אינון דכל דסגלית אכר ליה לא כדן אתקנת עמי דכל מה דאת מכנים אנא
 נסבא. לא הוה ליה פתחון פה. כל מה דשיקרא מכנים פתתא נסבא. לכך הרה עמל וילך
 שקר שיקרא מוליד שיקרא :

בור כרה ויהפרהו. כל שהרשעים חופרין לנפשם הן חופרין. ובסוף יפול בשתת יפעל. ישוב
 עמלו בראשו. זה המן שכל מה שחשב למרדכי נעשה לו :

אודה יי כצדקו מהו עליה בשמים. אמר ר' לוי כשתעשה אותנו עליונים בעולם עד הבל
 שנאמר (דברים כח) ונתנך ה' אלהיך עליון. מ"ט אודה ה' כצדקו. א"ר יהושע בן לוי

פירוש מהר"י הכהן

[פוליוס] - כחמור פלגיו כח חד חמר ריה החוטם וחד חמר ריה הסה : [ראשון קיים] - עיין בירושלמי דפוסה כח' עגלה
 ערושה סלסל י"ז : [דאנא מסגל] - ס"י כל מה שאני לוקח נסגולת הסקר : [דשיקרא מכנים וכו'] - ס"י שזה היום לכם מכל
 רגיל

מדרש

מזמור ז

תהלים

יב 23

כל מקום שאת מוצא מפלתן של רשעים הודייה מלמעלה והודייה מלמטה. שנאמר אודה ה' בצדקו מה כתיב בתריה למנצח על הגתית. זה ארום. מה כתיב אחר המזמור (תהלים ט) למנצח על מות לבן ובה כתיב בתריה אודה ה' בכל לבי. הודייה מלמעלה והודייה מלמטה. ד"א שגיון לדוד ר' טרפון אומר הרבה שיבת דוד להקב"ה על הנסים שעשה לו אמר הקב"ה לדוד דוד שירה אתה אומר לפני על מפלתו של שאול אלסלי אתה שאול והוא דוד אברתי כמה דוד בפניו. והו' שגיון לדוד. אבר לפניו רבש"ע לא אמרו לך ישראל שירה על שהעליתם מן הים ואף אני אף על פי שהיה שאול רודפני לא זוה שירתי כפי. ולמה אני קורא אותך שהוא מתחלף עלי בכל שעה ורודפני. אמר רבי יצחק כשם שהיה דוד מתפלל שלא יפול ביד שאול כך היה מתפלל שלא יפול שאול בידו. וכן הוא אומר (תהלים קמד) הנותן תשועה למלכים. זה דוד ושאל. ואחר כך הפוצה את דוד עבדו. שלא שלח יד בשאל. אמר דוד הרבה אויבים היו לי וכולם גדולים ולא עמדו לנגדי אלא שאול. לכך אמר (שם יח) ביום הציל-ה' אותי. מכף כל אויביו ומיד שאול. שהיה עקול כנגד כל אויביו.

דבר אחר על דברי כוש. זו כנגד ישראל כשישראל חוטאין הקב"ה קורא אותם כושים שנא' (עמוס ט) הלא כבני כושיים אתם. לי. דבר אחר על דברי כוש. לא דברה מרים במשה על אשתו אלא בכושית שנאמר (דמדר יב) על אודות האשה הכושית. וכי כושית היתה אלא מה כושית משונה בעורה כך צפורה משונה במעשיה. וכן היה שאול משונה וגבוה מכל העם. ואם רצונך לידע מה יופיוראה מה כתיב (ט"ז ט) המה עולים במעלה העיר והמה כצאו גערות יוצאות לשאוב מים. ויאמר להם היש בזה הרואה ותענינה אותו ותאמרנה יש הנה לפניך מהר עתה כי היום בא לעיר וגו' כבואכם העירה. ראה כמה דברים דברו עמו ולמה מסיחות עמו כדי להסתכל ביופיו. ועל זה היו כעסיקות אותו עד שיבא שמואל. לכך נאמר כושי ד"א משל לאחר שהיה כהלך בדרך והיה אחר רודפו ברח ויצא מידו וניצל. תפסו אחר וניצל. עד שלא יצא מידו מיל אחד יצא השלישי לתופסו התחיל צועק בואו הצילוני מידו. וכך דוד היה שאול רודפו עשה לו הקב"ה נס ומלשו מידו. הה"ד (ס"ג כ) ודוד ברח וימלט. כיון שכרח עמד עליו דואג ואמר לשאל (ס"ג כג) ראיתי את בן ישי בא גובה וגו' וצידה נתן לו. אמר לו הקב"ה שםא משלך נתן לו והלא מלרם הפנים שלי נתן לו. אמר לו דואג ואת חרב גלית הפלשתי נתן לו. אמר לו הקב"ה והלא אני כלכלתי בה. מיד סבר הקב"ה את פיו. ועליו נאמר (תהלים ל) תאלמנה שפתי שקר. הרי הוצל מדואג בא אחיתופל. התחיל צועק (ס"ג טו) סכל נא את עצת אחיתופל ה'. כיון שהצילו משלשתן התחיל אומר שירה אשר שר לה. ד"א שגיון על שגיאות שעשיתי מחול לי. וכן הוא אומר (תהלים יט) שגיאות מי יבין. אתה יודע שלא עשיתי לאדם רעה ולא אתם שעשו לי רעה לא גמלתים רעה. שנאמר אם גמלתי שולמי רע: **ידדוף אויב גפשי.** אמר לו הקב"ה היכן השיגוך אויבך. אמר לו ולא השיגני בטערה. אמר לו הקב"ה ולא פתחת לי לך פתוח בתוכו והצלתיך מידו. אמר לו דוד ולכך אסרתי לך שירה אשר שר לה. ד"א שגיון לדוד אבר שלמה המלך (משלי כג) שומר פיו ולשונו. וכן הוא אומר (קהלת כ) אל תבהל על פיך. אמרו הנביאים לפני הקב"ה למה אתה מטיב לאומות העכו"ם בעולם הזה. אמר להם לפי שכתבתי (דברים ז) ומשלם לשונאיו. וכן הוא אומר (ישעיה מה) הוי רב את יוצרו הרש את חרשי אדמה. בא חבקים כך עשה לו צורת עונה בארץ ואמר איני זו כבאן שנאמר (חבקוק ג) על משכרתי אינכודה ואחיצבה על כצור. מהו על מצור שהיצר לו צורה. ואצפה. אמר הקב"ה אני בחור על כל מי ששבר קרדומו יבא אצלי. התחיל צוח (ס"ג ט) עד אנה יי שועתי ולא תשמע. ענהו הקב"ה ואמר לו בן תורה אתה ולא עם הארץ כתוב לך בלוח אחד אלף בי"ת ואח"כ תאמר הודיעני את דקך. וכן הוא אומר ויענינה' ויאמר כתוב חזון ובאר על הלוחות. א"ל הקב"ה כשאברתי לך בגלות ראשון כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה. כיון ששלכו שבעים שנה מה כתיב (ד"ב כ"ו) כורש מלך פרס וגו' אף עכשיו כשיגיע הקץ אני גואלכם. וכן הוא אומר (ישעיה כג) כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה. כששבע חבקים גפל על פניו והיה מתחנן לפני הקב"ה ואומר לפניו רבש"ע אל תדין אותי מיד אלא שונג. שנאמר (חבקוק ג) תפלה לחבקים הנביא על שגיונות. וכן דוד אומר שגיון לדוד, איסתי שנה כשהיה רודפו שאול. וכן הוא אומר (סנחלל ח"ו) ויקם שאול וילך אל מדבר זיף, כשבא אחריו להרגו אבר לו אבישי אלך ואהרגנו. שכן הוא אומר (ס"ג) ויאמר אבישי אל דוד סגר אלהים את אויבך. ולא הניחו דוד להרגו. שנאמר ויאמר חי ה' כי אם ה' ינפנו כשירד שאול

פירוש מהר"י הכהן

רגיל בפיכס: [אלמלא חסד בלול]: פי' רש"י אלנו חסד כיוון טלד גמולו: [מסיק]: לענין וימים כנטיס כענינים:

שאל למלחמה בקש דוד על אותו הדבר שהוציא מפיו, אמר לפניו רבש"ע אל תדין אותי מיד
אלא שונג שנאמר שנין לדוד. על דברי כוש, וכי כושי היה והלא כתיב (ס"ט) ולו היה בן
ושמו שאל בחור ושוב. אלא שהיה משונה ביופיו ככושי הזה שהוא משונה בעורו. כיוצא בו
אתה אומר על אודות האשה הבושית וכי כושית היתה אלא כושית במעשיה כושית בשמה. יש
אשה כשרה ואינה נאה. יש נאה ואינה כשרה. אבל צפורה ניה וכשרה. יש נאה בפני
אחרים ואינה נאה בפני בעלה. או נאה בפני בעלה ואינה נאה בפני אחרים. אבל צפורה נאה
בפני בעלה ונאה בפני הכל. כיוצא בו הלא בבני כושיים אתם לי. וכתיב (ס"ז) ויטה את
רעייתו כתרצה. וכי שאל כושי היה שאמר לו (סמאל ח י) וירדת לפני הנלגל והוא עשה כן
אלא (ס"ז) ויהפך לו אלהים לב אחר. על ה' חטאות נהרג אותו צדיק. על שהרג נוב עיר
הכהנים ועל אשר חסל על אנג ועל סיטב הצאן. שכל המרחם על אכזרי סופו להתאכזר על
הרחמנים. ועל אשר לא שמע לשמואל. שנאמר (ס"ח יג) ויאמר שמואל מה עשית הרי אחת.
ועוד אמר לו לך והכית והוא לא עשה כן אלא ויהסול שאל והעם על אנג לכך נאמר שנין לדוד.
שקול היה שאל כנגד כל אויביו וכן הוא אומר (תהלים יח) למנצח לעבר ה' לדוד. ללכוד
ששקול היה כנגד כל אויביו. ה' אלהי בך חסיתי הושיעני והצילני. הוא הרבר. אלא אמר
דוד הושיעני שלא אפול בידו והצילני שלא יפול שאל בידי. ואם עשית כן (ס"ט לה) כל עצמותי
תאמרנה ה' מי כסוך :

מוזמור ח

למנצח על הגהיות. וז"ה (יואל ג) שלחו כנל כי בשל קציר. למי אומר שלחו כנל רבי
פינחס בשם ר' חלקיה אמר למלאכים. ורב אמר לישראל אין מזמרין לא על הקציר
ולא על הכסיק אלא על הגת שאמר על הגתות קציר זו בבל (ירמיה כ) בת בבל כנורן עת
הדריכה. כסיק זה מדי שנאמר (סמ"ח ז) ויתלו את המן על העץ. בציר זה יון שנא' (זכריה ט)
כי דרכתי לי יהודה קשת מלאתי אפרים. את מוצא בארבע לשונות נחנה הגאולה. בבציר בקציר
ביוזרה בבשמים. אם כעבירן אדם שלא בעונתן הוא מאבדם ואף בעליהן אינן נהנין מהן כלום.
הה"ד שלחו כנל כי בשל קציר. בבציר (ירמיה מט) אם בוצרים באו לך. ביוזרה (מכ"ה ס) לכן
אתנם עד עת יולדה ילדה. בבשמים (ס"ח ה) על הרי בשמים וכן הוא אומר (יואל ד) בואו
רדו כי מלאה גת. הכל רואין את הגת. יואל חמי ליה שנא' שלחו כנל. ישעיה חמי ליה
שנאכת (ישעיה כו) והיה בינם ההוא כרם חסר ענו לה. אסף חמי ליה שנאמר (תהלים פ"ה) על
הגתית. דוד חמי ליה שנאמר למנצח על הגתית :

ד' ארנינו כה אריר שמך בכל הארץ. א"ר כצינו בשלשה מקומות שהיו המלאכים מדיינין
כנגד הקב"ה. באדם ובמשכן ובתורה. באדם כנין כשבקש לבראת את האדם נסלך במלאכים.
אמר להם (זרעית ה) נעשה אדם, התחילו לומר לו מה אנש כי תזכרנו. אמר להם למחר
תרענו. חכמתו. כיון שבראו כה עשה הקב"ה כינס כל בהמה חיה ועוף לפני מלאכי השרת ההחזיק
שואל להן שם כל אחד ואחד ולא היו יודעין, אמר להם הקב"ה מבקשים אתם לידע חכמתו של
אדם שאני שואל אותו ואומר לי שמותן וקורא שמות לכולם, מה עשה כינס כל בהמה וחיה
ועוף והעבירן לפניו שנאמר (ס"ט ז) ויצר ה' אלהים כן האדמה. א"ר אחא והלא כבר נאמר
(ס"ח ה) ויעש אלהים את תחת הארץ ומה ת"ל ויצר. אלא להלן כתיב ויעש אלהים שבראן וכאן
כתיב ויצר לשון כינוס כענין שנאמר (זכריה כ) כי תצור אל עיר. (זרעית כ) ויבא אל האדם
לראות מה יקרא לו, וכי אין הכל צפוי לפניו אלא מהו לראות מה יקרא לו להראות למלאכי
השרת חכמתו של אדם וכה הוא שמו שהתקין לו הקב"ה הוא שמו שקרא אותו אדם הראשון
שם לכל דבר. אמר לו הקב"ה ואתה מה שמך אמר לו אני נאה להקראות אדם ולמה שנבראתי
מן האדמה. ואני מה שמי, אתה נאה להקראות ה' שאתה אדון על כל העולם, לפיכך הוא אומר
(ישעיה מ"ב) אני ה' הוא שמי. שקראני אדם הראשון. מיד אמר הקב"ה למלאכים ראו חכמה
שבלבו של אדם ואתם אומרים לי מה אנש כי תזכרנו. וכן את מוצא במתן תורה כשבא
הקב"ה ליתן תורה לישראל התחילו המלאכים מדיינין ואומרים לפניו מה אנש כי תזכרנו ואמרו
לפניו אישורך שתתן תורה בשמים למה שאנו קרושים ותורתך קדושה. אנו מהורים ותורתך
טהורה. אנו חיים ותורתך חיים. אמר להם אינה ראויה להתקיים בכם שנאמר (חזק כח) לא

תמצא

פירוש מהר"י הכהן

[מלאה גת]. וכו' פייס דקרא דשלחו מנל. [שלחו מנל]. וכתיב במרים בואו ורדו כי מלאה גת. [ומה בוא כשמו]. פי'
מלי דכתיב וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה בוא שמו :

תמצא בארץ החיים. וכי יש ארץ למעלה והיכן היא מתקיימת בתחתונים. שנאמר (ישעיה מה) אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי. ר' נחוניא בשם ר' יהודה אמר משל לאדם שהיה לו בן והיה אותו הבן חסר אצבע אחת והלך ללמדו אומנות (וכל עיסקה של אומנות) והיתה שם אומנות אחת שצריך כל האצבעות. אחר ימים בא אביו אצלו ומצאו שלא לכד אותה האומנות. אמר לרבו לא למדתו אומנות זו. אמר לו אומנות זו צריכה כל האצבעות בך חסר אצבע ואינו יכול ללמוד. כך אמר הקב"ה למלאכים אין התורה מתקיימת בכם למה שאין ביניכם פריה ורביה לא מיחה ולא מומאה ולא חולי אלא כולכם קדושים ובתיב בתורה (מזכר יט) אדם כי ימות באהל. (ויקרא יד) זאת תהיה תורת המצורע. (סס יג) אשה כי תזריע. (סז) ואשה כי תהיה זבה. (סס טו) את זה תאכלו. וכל הדברים האלה אין ביניכם. לכן נאמר (היוכ כח) לא תמצא בארץ החיים. ועשה הקב"ה חסדו ונתן אותה למשה ככלותו לדבר כל הדברים אל המלאכים, ובין שירד משה ועשו ישראל אותו מעשה ונשתברו הלוחות שבתו מלאכי השרת ואמרו עבשנו תחזור תורה אלינו. ובשעלה משה לקבל פעם שניה את הלוחות אמרו מלאכי השרת רבש"ע והלא אתמול עברו עליה שכתבת בה (סמות כ) לא יהיה לך אלהים אחרים אמר להם הקב"ה בכל שעה קשיגסין ביני ובין ישראל והלא אתם בשירדתם אצל אברהם אכלתם בשר בחלב שנאמר (בראשית יח) ויקח חבאה וחלב ובן הבקר. ותינוק שלהם כשהוא בא מבית רבו ואמו נותנת לו פת ובשר וגבינה והוא אומר לה היום למדני רבי (סמ"ג לה) לא תבשל גדי בחלב אמו, לא כצאו לו מענה. באותה שעה אמר הקב"ה למשה (סז) כתב לך את הדברים האלה עד שאין להם מענה ותשובה, וכשביקש הקב"ה לשרות במשכן אמרו כלאכי השרת לפניו מה אנוש כיתזכרנו. רבי יהודה בשם ר' איבו ורבי יהודה ברבי סימון אמרו שניהם מססוק אחד פיתקין היו משליבין שנאמר (תהלים סה) מלכי צבאות ידודון ידודון ונות בית תחלק וגומר. כענין שנאמר (יואל ד) ועל עמי ירו גורל. ר' יודן ברבי איבו אמר. אמר להן הקב"ה חיים אני עושה שנא' כסה שמים הורו. תדע לך שכן הוא אומר (תהלים קמח) הללויה ה' הללו את ה' מן השמים לכך אמר דוד ה' אדונינו מה אדיר שבך.

מפי עוללים ויונקים יסדת עז למען גר (זש"ה מזלי ו) בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך. בתלמודי חכמים הכתוב מדבר. בשעה שהוקן נתמנה אומר לו הקב"ה עד שלא נתמנית לא היית ערב על הצבור עבשנו שנתמנית נעשית ערב שנאמר אם ערבת לרעך זה הקב"ה שנא' (ג' ה) זה דורי וזה רעי. ואומר (מזלי כז) רעך ורע אביך אל תעזוב ובן (תהלים קכ) למען אחי ורעי, ומה אתה עושה שלא תאמר על הסמא מהור ועל המהור סמא ועל האסיר סותר ועל הסותר אסיר ותתחייב באמרי פיך. ומה תעשה עזוק בתורה שנאמר (מזלי ו) עשה זאת איסא בני והנצל. ואין זאת אלא תורה שנאמר (מזכר יט) זאת התורה אדם. לך התרשם ורהב רעך. עשה לך רב ומדייש עליך כעפר המליכהו עליך שנאמר ורהב רעך, ואין רהב אלא מלכות שנאמר (תהלים סו) אזכיר רהב ובבל. ואם עשית כן תנצל כצבי סיד. דבר אתה בני אם ערבת לרעך בישראל הכתוב מדבר. בשעת מתן תורה שהיו ערבים זה לזה שבשעה שביקש הקב"ה ליתן את התורה לישראל אמר להן תנו לי ערבים שתקיימו את התורה. אמרו לו הרי אבות ערבים בנו. אמר להן הקב"ה חייבין הן לי ולואי שיעמדו בעצמן, משל כמה הדבה דומה למי שהולך ללוח אמר לו הבא לי ערב הלך והביא את מי שחייב לו. אמר לו ולואי שיעמוד בעצמו הבא לי מי שאינו חייב לי. כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל הבאתם לי ערבים וכמה חובות יש לי עליהם אלא תנו לי ערבים שאינן חייבין לי כלום. ובן הוא אומר (דברים ה) לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת. אמרו לו מי הן שאינן חייבין לך. אמר להן התינוקות. מיד הביאו לו התינוקות מדרי אמותיהן ומעוברות שלהן ועמדה בריסן של אבן, כבדאת של זכוכית והיו רואין להקב"ה כחור כריסן ומדברין עמו. שנאמר מפי עוללים ויונקים ובתיב (לויכ ג) בעוללים לא ראו אור. אמר להם הקב"ה ערבים אתם על אבותיכם שאם אינן מקיימין את התורה שאתם

פירוש מהר"י הכהן

[וכי יש ארץ למעלה]. פי' שזכו פירוש של לא תמצא בארץ וגו'. [והלך]. אלל רב אחד ללמדו וכו'. [וכל עיסקה וכו']. פי' כל האומנות כלם. [מענה ותשובה]. פי' ולכן כתיב כפי תשא תהלה לא תנצל גדי בחלב אמו וסמך ליה כתוב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי איתך ברית ואם יבדל כלומר על פי דברי לא תנצל וגו' נלחמי בתשובה ודברי איתך ברית תורה ליתנה לך לישראל לכן מהר וכתב לך וקח אותה קודם שימלאו מענה וייבז על תשובתי. ואף על דרך זה נמצא הענין בפסיקתא רבתי של גייל יבן נוסן. [פיתקין]. כחצי גזלנות. [ידו גורל]. וכו' ידודון לכון ידו גורל שסילנו גורל היכן חסרה שכינהו ונשנה הקב"ה שח"ע"כ הוא עובד כן לשרות למטה וזכו שנאמר כסה שמים סודו שלא לשרות שם רק ותכלתו מלאה כארץ שכולה כיסיה דכחא קרא כלומר תכלתו שרפה כארץ ומלאה אותה. [נאמרי פיך]. פי' שסיפיה דהר"ה דאם ערבת לרעך הוא נקשם נאמרי פיך. [כעוללים לא ראו אור]. פי' כרי ראיס שמי עוללים כעוללים שנגטן למס מדבר ויונקים

שואהם נתפסין עליהן. אכרו לו הן. אמר להם (שמות כ) אנכי ה' אלהיך. אמרו לו הן. אמר להם לא יהיה לך אלהים אחרים אמרו לו הן. וכן על כל דבור ודבור היו משיבים לו על לאו לאו ועל הן הן. אמר להן כפיכם אני נוהן את התורה להן שנאמר מפי עוללים ויונקים יסדת עו ואין עו אלא תורה שנא' (תהלים כט) ה' עוז לעמו יתן. לכך כשיבטלו ישראל את התורה הן נתפסין עליהן שנאמר (יוסף ד) נדמו עמי מבלי דעת, ואומר (שם) ותשבת תורת אלהיך אשכח בניך גם אני, כה הוא גם אני. כצטער אני עליהם שהם מחסירים עצמם ואינם מקיימין את התורה. ד"א כה הוא גם אני. אמר ה' הייא כביכול אף אני משתכח שיהו התנינוקות סבוכין איתי שנאמר גם אני. כהו עיללים ר"י אמר עוללים אלו שבחוץ שנאמר (איכה ד) עוללים שאלו להם. יונקים אלו שבמעי אמן. ר"י אמר עוללים אלו שבפנים שנאמר (איוב ג) בעוללים לא ראו אור. יונקים אלו שבחוץ. רב ולוי רב אמר נעשו כריסותיהן של אמן כאיספקלרייא המאירה. כיד התנינוקות פרשו כדרי אמותיהן והעוללים פרשו סמבורן. א"ר לוי הגם האחרון גדול מן הראשון שחזרו כריסן של אמותיהן לכמות שהיו והתנינוקות חזרו לדריהן ועוללים חזרו לסבורן. פתחו פיהם אלו ואלו ואמרו שירה. הה"ד מפי עוללים ויונקים יסדת עו. למען צורריך שנים. להשבית אויב וכתנקם שנים. הרי ד' מלכיות. ד"א למען צורריך בנין שנאיכון יהבית לבן אורייתא :

כי אראה שמך מעשה אצבעותיך. רבי איבו אמר שלש כתות הן. אחת אומרת אילו לא בראני אלא לראות השמים והארץ והכוללות דיינו. שנאמר כי אראה שמך. והשניה אומרת כל מה שיש לי ליתן לעתיד לבא. והשלישית של פועלים עצלים אומרת תן לנו של אבות. מעשה אצבעותיך :

מה אגושכי הזכרנו. א"ר ברכיה בשברא הקב"ה את עולמו ביקש להראות למלאכים שבת מעשה הצדיקים אכרו לו מה אגוש. א"ר יהושע בן לוי לפי שהקב"ה אומר להם (ירמיה כג) הלא את השמים ואת הארץ אני מלא. עליונים ותחתונים. אין להם (אלא) משמוש אצבעות מה אגוש זה אברהם שנאמר (בראשית יט) ויזכור אלהים את אברם. ובן אדם זה יצחק שנא' (שם כ"ה) וה' פקד את שרה. והתעשרה מעט מאלהים זה יעקב (שם ל) ויחמו הצאן מלמד שלא היה הסר אלא ליתן בהן את הנפשות. ואומר (יוסף ד) וישר אל מלאך ויכול. וכבודו והדר תעטרהו. זה משה שנאמר (שמות לד) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו. תמשילהו במעשה ידיך. זה יהושע שאמר (יוסף ד) שמש בגבעון דום. כל שחה תחת רגליו. זה דוד שנפלו לפניו כל שונאיו שנאמר (ש"נ כ"ז) ואשחקם. כעפר ארץ :

צוניה ואלפים כלם. זה שלמה (מלכים א' ה) וידבר על העצים. וגם בהמות שדי. זה שמשון. אמר רבי הונא בר פסא הראה להם שמשון (בשחל) (סופטים טו) לזכר שלש כחות שועלים. ר' סימן אמר הראה להן דניאל (דניאל ו) יורד לגוב אריות ויושב על צואריהם ואינו ניוק. צפור שמים זה אליהו שמסבב את העולם כצפור. שנאמר (מלכים יד) והעורבים מביאים לו לחם ובשר. ודני הים זה יונה שנאמר (יונה ג) ויהי יונה במעי הדג. עובר ארחות ימים אלו ישראל שנאמר (שמות טו) ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים. אמרו המלאכים ה' אדונינו כה אדיר שמך כבודך הוא לדור על בניך שנאמר מה אדיר שמך בכל הארץ. ד"א על הגתית. אמר ישעיה (ישעיה כ) ויגבה ה' צבאות במשפט. אימתי הקב"ה גבוה כשיעשה משפט באומות העכו"ם. מה כתיב למעלה מזה (שם) וישח אדם וישפל איש אותה שעה ויגבה ה' צבאות במשפט וכן הוא אומר (יחזקאל ל"ח) והיה ביום ההוא ביום בוא גוג. וכן יואל אומר (יואל ד) קראו זאת בגוים קדשו כלחכה, עושו ובואו כל הגוים. וקבצתי את כל הגוים והורדהים אל עמק יהושפט. ואין עמק ששמו יהושפט ומהו עמק יהושפט שישפוט הקב"ה את הגוים. כ"ה אומר (שם) הכונים המונים בעמק החרוץ ולא המונים אלא (ירמיה כה) חללי ה' ביום ההוא. וכן הוא אומר (יואל ד) כי שם אשב לשפוט את כל הגוים. ואח"כ (שם) וידעתם כי אני ה' אלהיכם שוכן בציון הר קדשי. אימתי כשיראה הקדוש ב"ה על הגת וכן הוא אומר כואו

פירוש מהר"י הכהן

ויונקים כמשמעו : [הן לנו כל אבות]. פי' ב' כתות ראשונות שחיון פסוקין עכ"ל כמלות זו אינה מנקשת שכל אפי' נאמר דיינו וכשנית עושה ומנקשת שכל לפסיד וכשלישית מנקשת הים נזכרת אבות ואינה עושה : [אלא ליתן כסס וכו'] . פי' שולת נחיתת כסס עשה כוא כלל וכו' בעשה כוא מעט חסר מאלכיש אשר לא נתן רק כנעש : [וכודתם]. פי' וכו' מקרא למעלה נענין שם : [שישפוט הקב"ה וכו'] . ומלת יושפט כוא נטריקון יס שופט כמתי מלות ששקב"ה ישפוט בגוים כך פי' רש"י במקומו : [חללי כ'] . וכו' פסוק בירמיה וכו' חללי ה' ביום כהוא וגו' ונקט כאן לישנא דקרא : [אימתי וכו'] פי' כאן וכו' א כוא ראה אלמעלס למע שאלמך אימתי שקב"ה נכנס וגו' :

(ס) בואו רדו כי מלאה גת. איתה שעה נוחנין לו נצחון. למנצח על הגתית ארבע גתות הן לבני קרח על וגתית. (וואל) בואו רדו כי מלאה גת. זה אומר גת. וזה אומר גתית. למנצח על הגתית :

מזמור ט

למנצח על מות לבן ושה (קהלת ג') את הכל עשה יפה בעתו. ר' ברכיה בשם רבי יונתן אומר. אל תהי קורא (ס) גם את העולם נתן בלבם אלא גם אהבת עוללים נתן בלבם של אבותם. משל למלך שהיו לו שני בנים אחד גדול ואחד קטן הגדול מכובד והקטן מסונף אף על פי כן. הוא אוהב את הקטן יותר מן הגדול. דבר אחר א"ר יונתן פתחתו של מלאך המות נתן בלבם. רב בריה דשמואל בשם רבי שמואל אומר (בראשית כ) וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. זה יצר הרע שאלמלא יצר הרע לא נשא אדם אשה ולא היה מוליד בנים ולא היה העולם מתקיים ולא בונה בית. ד"א גם את העולם. העלים הקב"ה מבריותיו יום המיתה ויום הדין. אמר דוד ע"י שהעלמת אותם ממני אני אומר עליו שירה על מות לבן. ד"א למנצח על מות לבן. ושה (קהלת יב) בקש קהלת למצוא דברי חפץ. ביקש שלמה לעמוד על עסקי פרה דאמר ר' יצחק כל העוסקין בפרה מטמאין בנדים והיא עצמה מטמאת מטמאין. אבר לו (ס) וכתוב יושר דברי אמת כבר כתבתי על ספרו של יושר שנאמר (יחזקאל י) הלא היא כתובה על ספר הישר. עשה בישרות עשה בתמימות. גורה גורתי חקות חקתי ואין מי שיהרהר אחריה דכתיב (מלכים יט) זאת חקת התורה. דבר אחר בקש שלמה לעמוד על מתן שכון של תורה כמה דאמר (משלי כ) קרה היא מפנינים. אמר לו הקדוש ב"ה וכתוב יושר. כבר כתבתי לך בספרו של יושר (ישעיה סד) עין לא ראתה אלהים וולתך יעשה למחבה לו. דבר אחר בקש לעמוד על מתן שכון של צדיקים כמה דכתיב כי תהיו אתם ארץ הפך וכל הענין ומה רב טובך. דבר אחר בקש לעמוד על מתן שכון של מצות כד"א (יחזקאל) כי חסד חפצתי. וכל הענין מה רב טובך יקרה היא מפנינים. אמר לו הקב"ה וכתוב יושר כבר כתבתי לך בספרו של יושר עין לא ראתה אלהים וולתך יעשה למחבה לו. דבר אחר בקש לעמוד על הקץ כמה דאמר (ז"ה) אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ. (ישעיה סג) כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה. ר' שאול פתני בשם ר' יהודה (אומר) אם יאמר לך אדם סתי יבא קץ הגאולה אל. תאמן שנאמר כי יום נקם בלבי. ליבא לפומא לא גלי פומא למאן גלי. ר' ברכיה ורבי סימון בשם ר' יהושע בן לוי אמר שלשה דברים סימנתי לך לקברו של משה סימן בתוך סימן שנאמר (דברים לד) ויקבור אותו בניא וגו'. וסוף לא ידע איש את קבורתו. בדבר שנתתי לך בו סימנין אין כל בריה יכולה לעמוד עליו. עת הקץ שנאמר בדניאל (דניאל יב) כי מתושים ותתושים הדברים על אחת כמה וכמה. א"ר חייא (משלי כ) אורח חיים פן תפלו שלא יהא שוקל מצותיה של תורה אי זה מצוה היא שכרה מרובה ועושה אותה למה נעו מעגלותיה לא תרע. מטולפלים הן שבילי דאורייתא. תנא רבי חניא משל למה הדבר דומה למלך שהיה לו פרדס והכנים בו פועלין ולא גילה להן לא שכר פעולתן ולא שכר גסיעתן. שאלו היה מגלה להם היו רואין אי זו גסיעה יפה שכרה מרובה ונוטעין אותה ונמצאת מלאכת הפרדס מקצתה במלה ומקצתה קיימת. לכך לא גילה להן הקדוש ברוך הוא לישראל שכר מצותיה של תורה שלא יהו רואין אי זה מצוה שכרה מרובה ומקייסין אותה ונמצאת התורה מקצתה קיימת ומקצתה במלה. ועל כן שנו חכמים בלשון המשנה הוי זהיר במצוה קלה כבמצוה חמורה. הוי נעו מעגלותיה לא תרע. רבי אחא בשם רבי אמי מילל הקב"ה מתן שכון של מצות בעולם הזה שיהו ישראל עושין אותן משלם. וכשיבא הקב"ה ליתן שכון יתן שכר אמנה ושכר עשייה. לכך אמר דוד למנצח על מות לבן. על שהעלמת שכר מצות כדי שתהא תורה מתקיימת כולה :

דבר אחר על מות לבן. שאתה גוזר על הבן ומלבינו מעונותיו. אלו ישראל שנקראו בנים למקום. ד"א על מות לבן על העלמות שהבן עושה וי"ה בא ומכפר ומוחל לו. ד"א על מות לבן רבנן אמרי כל זמן שהיה אותו הבן חי היה דומה לו שלבו של הקב"ה עליו כיון שמת ידע שאין לבו עליו :

אודה

פירוש מהר"י הכהן

[פתחתו וכו'] ודרש על מות לבן מיתא : [מטמאין מטמאין] סי' וכו' דכתיב חזן שגדלו מנולס נפלאה כח וכו' : [כבר כפנתי וכו'] סי' כפנתי עליו כולקמן זאת חקת גורם גורמי וכו' : [מפנינים] סי' חסד דכתיב חזן : [וכל ספנין] : [פיין נסוף מדרש קהלת] : [למאן גלי] : [נתיים] : [שלו של הקב"ה] : [עלי על אותו כחש] :

אודה ה' בכל לבי מדבר ביצר טוב ויצר רע שלא יהא בלבי נקף. זה שאמר הכתוב (קהלת ד') טוב ילד כסבן וחכם ולמה נקרא שמו ילד שהוא סבון ברייתא לארחן מבן. ולמה צווחין ליה כסבן דלית כל עמא שמעין ליה. ולמה צווחין ליה חכם דקא סודות לבר נש מיג שנין ולעילא. כמלך זקן זה יצר הרע. ולמה צווחין ליה סלך דכל אברים שמעין ליה. ולמה צווחין ליה זקן שהוא סודות ליה לבר אנש מן מליותא עד סיבותא. הה"ד (נראשית ח') כי יצר לב האדם רע מנעוריו משנער ממעי אמו. ולמה צווחין ליה כסיל שהוא סבון לברייתא בארחן בושן. (קהלת ד') כי מבית הסודים דהא מכשכש לברייתא כסין ביני סוריאיתא. כי גם במלכותו נולד רש. במלכותו זה של יצר הרע נולד יצר טוב. אספרה כל נפלאותיך. הפליאה הזאת יש בה לשעבר ויש בה לעולם הזה ויש בה לעתיד:

אשמחה ואעלצה בך. בך בתורתך. בך בישועתך. אזכרה שמך עליון. שמך המעולה. בשוב ארבי אחור. רבי יודן אמר שחזרו לגנותן כמו שהיו. ורבי פנחס אמר שחזרו לאחוריהם כדאמר (ס"ח כג) ומלאך בא אל שאול. מלאך מלמעלה היה. הוא שרוד אומר ישלח משמים ויושיעני. ד"א בשוב אויבי אחור אמר רבי הונא שחזרו לבושת שהיא מתוקנת להם לעתיד לבוא. כההיא דשמואל דאמר שמואל לעתיד לבא באין העכו"ם ומתחבטין לפני אלהיהן ואין בהם כח להועילם שנאמר (ס"ט יח) ישועו ואין מושיע ואחר כך חוזרין על הקב"ה שנאמר על ה' ולא ענם:

יבשלו ויאבדו מפניך. אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אפילו אין בידם אלא אותו תשא שנכנסו בביתך והחציפו פנים כנגדך. יבשלו ויאבדו (מפניך). כי עשית משפט ודיני. זה אחד מחמשה דברים הכפולים במקרא משפטי ודיני. עדי וסהדי. פרא וערוד. עצמיו וגרמיו. זקנה ושיבה. אמר רבי יהושע בשם ר' אידי אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם אני חייבתי לך בכללך מעשים רעים שעשיתי ואומות העכו"ם משעברין בי:

נערת גוים. זה עמלק שנאמר (נמוזר כד) ראשית גוים עמלק. אבדת רשע. זה עשו הרשע שנאמר (מלכ"י ג) וקראו להם גבול רשעה. שעבר על חמשה עבירות ביום אחד, בא על נערה מאורסה. והרג את הנפש. וכפר בתחיית המתים. וכפר בעיקר. ובז את הבכורה. שםם כחית שנאמר (שמות יז) כי סחה אמה את זכר עמלק. אמר ר' לוי כתיב (נראשית כה) ואמר ה' לה שני גוים בבטןך. מה אמר לה מסתורין זה אני מגלה לך. ראשית גוים עתיד לצאת סמך שנאמר (ירמיה ג) קדש ישראל לה' ראשית תבואתו. שהיתה יודעת במה שגילה לה הקב"ה. רבי אלעזר בשם רבי יהושע אמר מעולם לא נוקק הקב"ה לסוח עם אשה אלא עם אמה צדקת ואף היא על ידי עילה. ר' בשם ר' יוסי אמר על ידי שם בן נח. (נראשית כה) שני גוים. אמר לה מנח ובניו העמדותי שבעים אומות שנא' (ש"ט) שלשה אלה בני נח. כיצד סיפתי י"ד. גומר וכגון כו'. ומחם ל'. ומשם כ"ו הרי שבעים. מאלה נפרדו איי הגוים. ואת שני גוים בבטןך מן האחד אני מעמיד שבעים נפש והן פרין ורבין. ד"א שני גוים זה מתנאה בעולמו וזה מתנאה במלכותו. אדריגוס באומות העולם ושלמה בישראל. ד"א שני גוים שנאיהון דאומי'א במעיק. הכל שונאין לעשו והכל שונאין ליעקב. ד"א שני גוים ששונאין זה את זה. ממעיק יפרדו. מכאן אנו לומדים שגולד יעקב מהול חר גזור וחר לא גזור. זה אחד מיג' שגולדו מהלים אדם הראשון. שת. חנוך. נח. שם. תרח. יעקב. יוסף. משה. שמואל. דוד. ישעיה. ירמיה. אדם תחלת ברייתו של הקב"ה. שת שנאמר (ש"ט) וילד בדמותו כצלמו. חנך שנאמר (ש"ט) ויתהלך חנוך. ונאמר (ש"ט) התהלך נח לג' ש. נח שנאמר צדיק תמים. שם שנאמר (ש"ט) אלה תולדות שם. שכל מי שנכפל שמו נולד מהול. שם שם. נח נח. תרח תרח. יעקב שנאמר (ש"ט) ויעקב איש תם. ואומר (ש"ט) יעקב יעקב. יוסף שנאמר (ש"ט) אלה תולדות יעקב יוסף מלמד שגולד מהול כמותו. משה שנא' (שמות ג) משה משה ונאמר (ש"ט) ותרא אותו כי טוב הוא שגולד מהול. * (שמות ג) שמואל שמואל. ישעיה שנאמר (ישעיה מט) ה' מבטן קראני. ירמיה שנאמר (ירמיה ח) במדבר אצרך בבטן. דוד. שנאמר (תהלים ט"ו) מכתם לדוד. כך תם. ורב יעבוד צעיר. אמר רב הונא אם זכה יעבוד ואם לאו יעבוד. ובין זראה דוד היאך עשו משעבר לישראל אמר לפני הקב"ה נערת גוים אבדת רשע:

* צ"ל שמואל דכתיב

פירוש סהר"י בהן

[כלני נוקף] * ס"י שאף מלך ואס"ר לא יהא לבו נוקפו להסתער על כדלן לו ית'. [ילד מסבן] * הוא שנאמר על יצר טוב: [סוריאיתא] * ענין סרמנות: [ומלאך בא אל שאול] * והחזירו לאחוריו כדי שלא יתפוס אלם דוד: [ראשית גוים וגו'] * ס"י שני גוים שנקראים ראשית ראשית עמלק וראשית תבואתו: [על ידי עילה] * ס"י ככה ופיה כמכרס מיד מנח ובניו וכו': [פ"י שם] * ס"י ולא עמם דגר רק פ"י שם: [מד גזור וכו'] * ס"י חכו יפרדו:

האויב תמו חרבות לנצח. האויבים תמו וחרבותיהם קיימות לנצח. כגון קוסטאנטינוס בנה ^x קוסטאנטינא. פילוס בנה פיליא. אנטיוכוס בנה אנטוכיא. אלכסנדרוס בנה אלכסנדריא. ¹ סקילוס בנה סיציליא. הם תמו וחרבותיהן קיימין. ואתה כביכול ערים נחשת (ישע' סד) ציון וירושלים עיר קדשך. היו מדבר שממה. אבל זכרם המה וה' לעולם ישב. ד"א האויב תמו חרבות כגון קסרין ורומי. וערים נחשת (מלכ' ח) כי תאמר אדום רוששנו. פיליפוס שאל את רבי אלעזר לא כך. אמר הנביא כי תאמר אדום רוששנו המה יבנו ואני אהרום. והרי כל בנין שבנינו קיימין. אמר לו לא דבר הכתוב כנגד הבנין אלא כנגד העצות. שכל מה שאתם יושבין ומחשבין בלבבכם לבנות עלינו לכלותנו הוא הורס את עצתכם. אמר לו חייך כך אנו יושבים בכל שנה לבלות אתכם וחד סב אתי ומבטל לן. ד"א האויב תמו חרבות. חני בשם רבי אלעזר שבועה נשבע הקב"ה בכסא כבודו שלא להשאיר זכר עמלק תחת השמים (לזכ' יח) לא נין לו ולא נכד בעמו. שלא יאסרו אילן זה של עמלק היה שנא' אבל זכרם המה. א"ר לוי בשם רבי. המא כל זמן שזרעו של עמלק קיים לא השם שלם ולא הכסא שלם עד שיאבד זכרו של עמלק. שנאמר (זמות יז) כי יד על כס' יה. היה צריך לזכר על כסא ה'. וכשיאבד זכרו של עמלק מן העולם השם שלם והכסא שלם. שכן כתיב האויב תמו חרבות לנצח מה כתיב בתריה. וה' לעולם ישב כונן למשפט כסאו וגו' :

והוא ישופו תבל בצדק. א"ר לוי בשעה שהקב"ה דן את האומות הוא דן אותם בלילה בשעה שהם ישנים מן העבירות. ובשעה שהוא דן את ישראל הוא דן אותם בשעה שעוסקין בתורה. רבי אלכסנדר אמר ולא קמת רות מנהון ורחב ויתרו מנהון. א"ר יהושע בן לוי כתוב אחד אומר (ז' כ יז) ושמו יתרא הישראלי. וכתוב אחד אומר (דל"ח כ) הישמעאלי. ר' שמואל בר נחמני אמר ישמעאל היה שמו ולמה נקרא שמו ישראלי. שפעם אחת נכנס לבית המדרש ושמע קולו של ישי שהיה יושב ואומר (ישע' מח) פנו אלי והושעו כל אפסי ארץ. סיד נתגיר ונתן לו ישי את בתו. ורבנן אמרי ישראל היה ולמה קורא אותו ישמעאלי שחידד חרבו כישמעאל ונעצו בבית המדרש ואמר או אהרנ או אהרנ או אקיים דברי רבותי. עמוני ולא עמונית. מואבי ² מואבית :

וידע ה' משגב לדרך. א"ר יוחנן כל מקום שנא' דך עני ואביון מך בישראל הכתוב מדבר שאין עניות וזה מהם משתלב בית המקדש :

ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עובת דורשיך ה'. זמרו לה' יושב ציון. אמר רבי יוחנן ממה שעשה בציון. על ביתו לא חס כשיבא ליפרע ממחדיבין על אחת כמה וכמה. אמר רבי חנינא זמרו לה' אימתי כשיבא להתזיר שכינתו בציון. אמר לו ר' יוחנן קרא מסייע לך (תהלים קג) כי בנה ה' ציון נראה בכבודו :

^x **כי** דורש דמים אותם זכר. כשיבא הקב"ה לתבוע דמו של ר' עקיבא הוא תובע דמו של כהן קפרא. לא שכח צעקת עניים. אינו שוכח דמן של ישראל מן האומות ולא דמן של צדיקים שנהרגו. ואלו הן רבן שמעון בן גמליאל ור' ישמעאל בן אלישע ור' ישבב הסופר ורבי חוצפית התורגמן ור' יוסי ור' יהודה בן בבא ור' יהודה הנחתום ור' שמעון בן עזאי ור' חנינא בן תרדיון ור' עקיבא. ועליהם הכתוב מדבר כי דורש דמים אותם זכר. ועתיד הקב"ה לתבוע דמן של בר קפרא ושל ר' יהודה הנחתום. שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה שיהרגו ר' יהודה הנחתום מה עשה בר קפרא עשה עצמו דיין ודן אותו וכשהוא בא ליתן לו כפקולא גזר שישחט אתה תחתיו ויעשו אותו חתיכות ויעלו אותו ורץ לשון הרע ואמר שלא נהרג וגזרה מלכות הרשעה שיהרגו שניהם ויעשו אותם חתיכות ונהרגו שניהם. ועתיד הקב"ה לתבוע דמן שנאמר כי דורש דמים אותם זכר. ר' אבהו בשם ר' אלעזר אמר כל צדיק וצדיק שאומות העכו"ם הורגין כביכול הקב"ה כותבו בפורפוריא שלו שנאמר (תהלים ק) ידן בגוים מלא גויות והקב"ה אומר להם למה הרגתם פלוני ופלוני והם כופרין ואומרין לא הרגנו. מה הקב"ה עושה מוציא פורפוריא שלו ודן אותם ונותן להם איפסין. ³ הוי לא שכח צעקת עניים :

חננני ה'. חנני אין כתיב אלא חננני שלש נוגין כנגד שלש מלכיות. ראה עניי משונאי. כמה דאמר (מלכ' כ') ואת עשו שנאתי. טרומסי משערי מות מניהנם. וכשאתה עושה לי כן אספרה כל תהלתך. וכשתעלה שכינתך לשערי ציון אנילה בישועתך. אנילה בישועתך אמר

פירוש מהר"י הכהן

[פנו אלי וגו']. פסוק הוא מדברי ה' (ישע' מ"ב) : [ממה שפעו כליון] : סי' ממה שפעו כליון זמרו לו דהיינו ממה קל וחומר כדקאמר על ניוו וכו' : [פורפוריא] : הוא מין לבוש מלכות וכלשון מדרשים משל למלך שהיה לו פורפירין אדום שער משורש פורפוריא ככלאס : [אלפס נוגין] : סי' כי אלו נון פירוש הארץ כלשון לפני שמש ינון והמלכות היא אור כדכתיב בלור

אמר ר' אבהו זה אחד מחמישה מקראות הקשין שישועתן של ישראל ישועתו של הקב"ה: **טבעו** גוים בשחת עשו זה פרעה. ברשת זו ממנו זה סימרא. נלכדה רגלם זה סגוריה. נודע ה' משפט עשה. ברין שעשה במצרים שנא' (שמות ז) וידעו מצרים כי אני ה'. בפועל כפיו נוקש רשע. זה פרעה. ואנו מה עלינו לומר הגיון סלה. (שמות טו) או ישיר משה

ישובו רשעים לשאולה. א"ר אלעזר כל הגוים אין להם חלק לעולם הבא. אמר לו רבי יהושע אלו אמר כל גוים ושותק יפה היית אומר. וכה"ל שבעי אלהים הוי באומות העכו"ם הכתוב מדבר. א"ר נחמיה כל תיבה שלא נתן למ"ד ברישה ניתן ה"א בסופה. כגון (בראשית כח) וילך חרנה לתרן. מתיבין ליה הכתיב לשאולה. א"ר אבא בר זבדי לדיוטא התחתונה שבשאול. כי לא לנצח ישבח אביון. רבי יודן אמר מהו שאמר תקות עניים תאבד לעד אלא כשם שלא לנצח ישבח אביון כך תקות עניים לא תאבד לעד:

קומה ה' אל יעז אנוש. אל יתעוון במלכותן ואל יתעוון בשלותן. ישפטו גוים על פניך מעשה תדיוטוס שלהן. שיתה ה' מורה להן. שיתה יראתך עליהם הכנס בהן את השמות. שכן בלשון יוני לשטיא קוראין מורא. תן פרוסביא בפייהם כחמורים של מחנין. ידעו גוים אנוש הכה סלה:

דבר אחר על מות לבן. אמר שלמה (ש"ס ח) השבעתי אתכם בנות ירושלים. חולת אהבה. חולי שאינה של מעים ולא של ראש. משה אני חולה מאהבתו. הוי (שס ז) כי תילת אהבה אני. ולא אהבה בלבד אלא מות שנאמר (שס ח) כי עזה כמות אהבה. שנא' (שס ח) לרית שמניך טובים כסן הורק שמך על כן. עלמות אהבך. א"ר וי אומה בעולם שאמר לה הקב"ה רדי לים וירדה אלא זאת אמר דוד עד פתי הבן אהב את אביו. וכן נבוכדנצר אמר (דניאל ג) בען הא איתיכון עתידין. וכתוב ענו שדרך מישך ועבד ננו ואמרין למלכא נבוכדנצר. אם לטבין אם לארנוניות כל מה שאהה גוזר אתה מלך עלינו. אבל לכפור בהקב"ה אתה נבוכדנצר והכלב שוין. והם נשאו ק"ו בעצמן מהצפרדעים שנא' (שמות ז) ובחנוריד ומשארותיך. ואפי' אינו מצילנו. לאלהך לית אנטגא פלחין. ומה הוא אומר כשיצאו (דניאל ג) ענה נבוכדנצר ואמר בריך אלההון די שדרך מישך ועבד ננו. שלא נחנו עצמן על מנת להנצל אלא להשרף לכה (ש"ס) כי עזה כמות אהבה. הוי למנצח על מות לבן:

מזמור י

למה ה' תעמוד ברחוק. וז"ה (דניאל ז) ומילין לצד עילאה ימלל. אמר רבי יוסי אין הרשעים מורווגין לאדם אלא אם כן מחרפים שנאמר ומילין לצד עילאה ימלל. (א"ר יוסי) זה הקב"ה ואח"כ ולקרישי עליונים יבלא. אלו ישראל כשה דאמר (ויקרא יט) קרושים תהיו. ומנין שנקראו ישראל עליונים. שנאמר (דברים כד) ונתנך ה' אלהיך עליון. משל למה הרבר דומה לאדם שהיה לו כרם והיו ליכטים מבקשין ליכנס בתיבו ולא היו יכולין שהיה לו גדר. מה עשו פרצו את הגדר ואח"כ נכנסו לכרם. כך אומות העכו"ם מורווגין לישראל שהן כרמו של הקב"ה שנאמר (ישעיה כ) כי כרם ה' צבאות בית ישראל. והם מחרפין להקב"ה ואח"כ באין על ישראל שנא' ומילין לצד עילאה ימלל ואח"כ ולקרישי עליונים יבלא (דניאל ז) ויסבר להשגיה זמנין ודת. זמנין אלו שלשה רגלים ודת זו תורה שנאמר (דברים לג) מימינו אש דת למו. (דניאל ט) ויתיהבון בידיה יכול לעולם. ת"ל עד עידן עידנן ופלג עידן ומה אנו משהעבדין על כך שהרחיק עצמו ממנו הוי למה ה' תעמוד ברחוק. למה ה' תעמוד ברחוק וז"ה (זכריה ז) ויהי כאשר קרא ולא שמעו א"ר יוחנן שלש שנים וסחצה היתה שכינה עומדת בהר הזיתים וכברזת (ישעיה נה) דרשו ה' בהמצאו. ולא היו משגיחין. שנאמר (שס סה) נדרשתי ללא שאלו נמצאתי ללא בקשוני. א"ר חנינא משל לשיר שהיה מהלך בדרך כיון שהחשיך בא לו הבורגן אמר לו הכנס עצמך לבורגן מפני היה רעה ומפני הליסמין. אמר לו אין דרכו של שיר להכנס לבורגן. כיון שהלך בא עליו אישון לילה ואפילה. חזר ובא לו אצל הבורגני והיה

פירוש מהר"י הכהן

באור פני מלך ורבים כמוהו וכן הוא ענין וזרח השמש וגו' לכן רומזין סגנון למלכות: [לדיוטין]. מדור: [מדיוטות]. דם ודן שלכם המטה בעמך וכבודך: [לשטיא מורא]. זהו פירוש שני על סיפס ה' מורס לכם ופרומכיס הוא פירוש שלישי נז ופירשו נלכדו חכמינו נב"ז וסוף טהרה רכן: [אלא זאת] פי' כרו בער מוס אורב אחו: [כען בא וכו'] וכתוב אחריו נשמש קול כלי ותר יסגדון ללמח: [אחס נ"ז וכו'] פי' וכו' נשון למלכא ואח"כ נבוכד נלר פי' לוס מלך ולוב רק נבוכדנצר: [ולקדישיוס'] הוא סיפס דהאי קרא: [ויכבר וכו'] הוא סיפס דהאי קרא: [לשיר]. שר שירא: [לכורגן] כמין שוכנין שכדות עשוין מנדלים

היה מבקש ממנו שיפתח לו. אמר הבורגני אין דרכו של בורגן להפתח בלילה ואין דרכו לקבל אדם בלילה: בשעה הזו כשאני בקשתי להכניסך לא רצית עבשיו איני יכול להכניסך. כך אמר הקב"ה דרשוה' בהמצאו קראוהו גו' (ירמיה ג) שובו בנים שובבים: ולא היו מבקשים לשוב אמר הקב"ה (סוכה כ) אלך ואשובה אל מקומי. כיון שנכסרו לעבוי' שנמשלו לחיות התחילו צועקים לכה ה' תעבוד ברחוק. אמר להן הקב"ה כשבקשתי לא בקשתם עתה שאתם מבקשין ממני איני שומע לכם כדה כנגד כדה: לכך נאמר (זכריה י) והי כאשר קרא ולא שמעו. שמעו. שמעו ער עולם חס ושלום עד ערן עדנין ופלג עידן:

בגאות רשע ידלק עני. זה הלום שנתפס עם אנשי סרוס. ותפשו במזכות זו חשבו. אלו

השכטים. א"ר יודן מאן דאמר רחמנא וותרן הוא ליוותרון מעוהי אלא מאריך אפיה וגבי דיליה. אמר הקדוש ב"ה לשבטים אתם כבדתם אחיכם מתוך מאכל ומשתה שנאמר (זרחיה לז) וישבו לאכל לחם הרי בניכם נמכרים בשושן מהוך אבילה ושתיה: שנא' (אסתר ג) וזהכלך והמן ישבו לשתות. אמר ר' יששכר ומה אם יוסף שמתל לאחיו דכתיב (זרחיה מז) לא אתם שלחתם אותי הנה: ראה עד היכן מתוקנת להם. מי שאינו סתל לחבירו על אחת ככה וכמה: א"ר חנין אמר הקב"ה לשבטים אתם אמרתם לעבד נכבד יוסף חייכם אתם קירין עצמכם בכל שנה ושנה עבדים היונו: ר' פינחס אמר בשם ר' הושעיה שבטים גרמו לקרע שסלת אביהם ונפרע להם במצרים שנאמר (סס מד) ויקרעו שסלותם: יוסף גרם לשבטים שיקרעו שסלותם. עמר בן בנו ונפרע לו שנאמר (יחזקאל י) ויקרע יהושע שסלותיו:

כי הלל רשע על תאות גפשו: אין הרשעים מהללין אלא אם כן עושין תאותן: שכן נבוכדנצר אמר (דניאל ז) כן קשור די אלהון הוא: אלהי אלהין. ואין הרשע עושה עבירה אלא אם כן עשה חולין בפניו:

ובצע ברך נאץ ה'. רבי אליעזר בן יעקב אמר הרי שגול סאה של חטים וסחנה ולשה והפריש ממנה חלה כיצר מברך אין זה מברך אלא מנאץ שנאמר ובוצע ברך נאץ ה'. דבר אחר ובוצע ברך. אין בוצע אלא הנייה כמו (תהלים נ) מה בצע בדמי. אכרו ישראל לפני הקב"ה בית אחת שהיה לך הנייה ממנו עמרו שונאים והחריבוהו ונאצו שם עליו והן קיימין והוא חרב. והצדיקים שהיו לך הנייה מהם עבדו שונאים ופגרו אותן ונאצו שם עליהם והן קיימין. הוי ובוצע ברך נאץ ה':

ידכה יסוח. א"ר יצחק ודכה כתיב שאין הרשעים מודונין. אלא לבני אדם כמותן. ונפל בעצמיו חלכאים. אמר ר' חנינא בר פפא אין הרשע נופל עד שתתמלא סאתו. שנא' (איוב לד) תחת רשעים ספקם (סס כ) במלאת ספקו יצר לו. א"ר סימון אין הרשע מפיל בקולרים שלו אלא רשעים נבורים כמותו. שנאמר (דניאל ג) ולגוברין נכרי חיל די בחיליה. א"ר סימון כגון הקוסטניר שהיה ככה ומכיר צלע וחוליא בבית אחת:

אמר בלבו שכח אל. ככה דאמר (איוב כז) עבים סתר לו ולא יראה. כביכול הסתיר פניו בל ראה לנצח. קומה ה' אל נשא ירך. ר' יודן בשם רבי יהודה אמר אכרו ישראל לפני הקב"ה הגיעו הצרות על נפשנו כאדם שנושק את העבים פשוט ירך ורלינו אל תשבח לית אנא כנשי. וציון אמרה עזבני ושכחני:

על מה נאץ רשע אלהים. לית דין. ולית דין הניח הקב"ה עולמו והלך לו. ראיתו כי אתה עמל וכעס חביט. ראו עניך שעשו הרשע בא וההריב את מקדשך ושבה את ישראל בקולרין ומגלה אותם מארצם. לתת בידך. ואת היית משרה שכינתך ורוח הקדש על יצחק ואמר לו (זרחיה כז) משמני הארץ יהיה מושבך. עליך יעזוב חלכה. מלכות העבוי' אומרת לישראל אייתי גולגלתך והוא אומר יתומים אנא זיין והיא אמרה שמעת עלי דאנא זיין יתמין. זיל גבי אלהא היעקב ויקים לבון. שנאמר (תהלים סח) אבי יתומים ודין אלכנות יבא ויעמוד להם. רומס ורומילוס מתה אמס גודכנה. הזאבה והניקתן ועמרו ובנו שני צריפים גדולים ברומי. יתום אתה היית עוזה. ד"א כי אתה ראית בעיניך שנבוכדנצר הרשע בא ומחריב את מקדשך ושבה את ישראל בקולרין ומגלן מארצם. לתת בידך ואתה משרה שכינה על ירמיה ואומר (ירמיה כז) ועבדו אותו וגו' ואת בנו ואת בנו. עליך יעזוב חלכה. מתה הוא גושל חגניה.

פירוש מהר"י הכהן

מגדלים קטנים לאזור כהם הולכות תבואה ובורגני הוא כמחנה עליהן: [עד היכן וכו'] סי' פונש כל כך גדול מחוקן להם על מס שעשו בו אע"פ שהוא מחל להם: [מן קושט וגו'] סי' אחר שעשה תלמודו והסתחוס לדניאל וכלה לעשותו חלוס: [חולין כסניו]. עתה דורש כי כלל מלשון חלול כתיב שהוא חולין: [כתיב וכו']. סי' מספא דקרא דקאמר אמר כלבו לא תדרוש קדושים סי': [ורוח כקדש וכו']. סי' לכך אם עשו והוא מברכו ואומר לו וכו' וכו' לתת בידך כלומר שאתם בעלמך נכחך אחס נותן כלתם לרשעים: [גולגלתך], מסיס של גלגלס:

תנניה כישאל ועזריה ומשליכן לכבשן האש ואומר להן (דניאל ג) מאן הוא אלה די ישיובינכון מן ידי. יתום אהה היית עוזר יתומה אחת נשתירה לו זו ושתי עשתה אנוסתה בסלכות שאינה שלה. שנאמר (ספר ח) גם ושתי הכלכה. כה כתיב בתריה שבור זרוע רשע כל תמצא להם זכות:

ה' מלך עולם ועד. איכתי כשיאבדו גוים כארצו: **תאות** ענוים שמעת ה'. א"ר לוי בשם רבי יהושע זה כשה שנקרא עניו בשעה שאמר לו הקב"ה (ויקרא טו) דבר אל אהרן אחיך ואל יבא דתחיל כצטער אמר לו כמדוכה אני שאין אחי רשאי ליכנס לפניו מן המחיצה. אמר יש עת לשעה יש עת ליום יש עת לשנה יש עת לשנים עשרה יש עת לשבעים שנה. יש עת לשעה כגופיה דקרא אל יבא בכל עת. יש עת ליום שנא' (יחזקאל ד) ומים בקשורה תשחה וגו' כעת עד עת. יש עת לשנה שנא' (דניאל ז) ויהי לעת תשובת השנה. ל"ב שנה (תהלים קה) עד עת בוא דברו. עת לשבעים שנה (ירמיה נט) כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה*). ויש עת לעולם. (תהלים ד) נתת שכחה בלבי כעת דגנס ותירושם רבו. א"ל הקב"ה לא כשאתה סבור בכל שעה שרוצה ליכנס הוא נכנס אלא (אל יבא בכל עת). התחיל אומר האות ענוים שמעת ה' הבין לבם הקשיב אונך. דבר אחר למה ה' תעמוד ברחוק. וז"ה (יוסף ס) בצאנם ובבקרם ילכו לבקש את ה' ולא ימצאוהו חלץ מהם. פיליסופים שאל את רבן גמליאל יש לכם לומר שאתם כקיים להקב"ה שיגאל אתכם. אמר לו הן. אמר לו ולא כך כתיב חלץ מהם יבמה שחלצו לה אחים יכול בעלה לשוב אליה. אמר לו לאו. אמר לו כבאן שאינו שב אליכם. השיבו רבן גמליאל מי חולץ האיש או האשה. אמר לו האשה. אמר לו הוא חלץ ואנו לא הלצנו לו וכי יבכה דחלצו לה אחין מידי כששא אית בה וכן הוא אומר (ס"ה ס) קמתי אני לבתוח לדודי ודודי חמק עבר. התחילו קורין למה ה' תעמוד ברחוק:

מומור יא

למנצח לדוד בה' הסיתי. וז"ה (תהלים קיח) ה' לי לא אירא. משל למה הרבר דומה למלך שהיה לו עבד ומחבבו והיו עבדיו מתקנאין בו. אמר מרי רחיס לי סאן איניש דיכיל לי הרכם צפיר. א"ר אחא בשעה שגלו ישראל היו אומות העכו"ם שמחין עליהן להגלותן כבקומן. נודי אין כתיב אלא נודו. א"ר אחא כלפי מעלה אמרו וכלפי כמה. כלפי מעלה (תהלים כו) כצפור נודדת מן קנה כן איש נודד במקומו. ואין איש אלא הקב"ה שנאמר (עמות טו) ה' איש בלהבה. ואין מקומו אלא בית המקדש שנאמר (תהלים קנז) זאת מנוחתי עדי עד:

כי הנה הרשעים ידרבון קשת. ר' ברכיה בשם ר' אבא אמר זה שבנא ויואש מה עשו כתבו אנרות ותחבוה' בחץ ופשטוה' לנסתריב בעד החלון. וכתבו בה כל ישראל מבקשין להשלים לך והוקיה וישעיה אינן כניחין לנו. לירות במו אופל. לשני ישרי לב לחזקיה וישעיה: **כי השתות יהרסון צדיק מה שעל.** אם הצדיקים שהשתיתו עולמך באו הרשעים ופיגרו אותם צדיק העולם מה פעולה הניחו לך בעולמך. אם אבן שתיה שמסנה הושתת העולם עמדו רשעים ופיגרו אותה צדיק העולם כה הנייה יש לך בעולמך. כה אם השיתין שהם מניעים עד התהום עמדו הרשעים ופיגרו אותם צדיק העולם מה פעולה פעלת לפועלי כצות:

ה' בהיכל קדשו ה' בשמים כסאו. בזמן שישראל עושין רצונו של מקום ה' בהיכל קדשו. ובזמן שאין עושין רצונו של מקום ה' בשמים כסאו. א"ר אלעזר בין שחרב בית המקדש ובין שלאחרב אין השכינה וזה מתוכו, שנא' ה' בהיכל קדשו אף על פי שבשמים כסאו שכינתו בבית המקדש שנאמר (תהלים א ט) והיו עיני ולבי שם כל הימים. וכן הוא אומר (תהלים ג) ויעני מהר קדשו סלה. אעפ"י שהוא הר בקדושתו הוא עובר. א"ר אלעזר ראה כה כתיב (מ"ה ד) כי עתה תצאי מקריה ושכנת בשדה ושכנתי כתיב שאף על פי שחרב שכינתי עוכדת שם. א"ר אחא לעולם אין השכינה וזה מכותל מערבי שנא' (ס"ה ג) הנה זה עומד אחר כתלנו. א"ר ינאי מלך ב"ז כשהוא נכנס למרקלין אינו יודע מה בקישון והקב"ה אינו כן אלא ה' בהיכל קדשו ה' בשמים כסאו צופה ומביט לכל באי עולם ואין עין שולטת בו:

עינין יחזו עפעפיו יבחנו. ולמי הוא בוחן את הצדיקים שנאמר ה' צדיק יבחן. ולמה אינו עינין יחזו עפעפיו יבחנו (ירמיה כז) עד בא עם חרבו.

פירוש מהר"י הכהן

[אנוסטא], מלכא כמו שקורין למלכים אנוסטוס פלוגי ומניא ראיס שלא היה מלכות זה מוכן לה מדכתיב גם וספי כלומר דרך רבוי וייחוד היה לה זה: [עד עת בא דברו], פי' הוא שנאמר נתהלים ק"ס על הזמן שהיה יוסף בנים האסורים וכרי ס"ג שנים דעשר שנים הוקלנו לו ואח"כ נתוספו לו כ"ב שנים על ששם את נעמונו כשר המשיקים כדכתיב ויהי מקץ שנהים וגו': [שמהם בלבי וגו']. וכבר מפורש לעיל בספר זה שהסבוק כהוא מדבר בנחיות טובות עוסק במוכנים לישראל מכת קל וחומר ממה שיש לאומם טובות עולם כזה: [עוד] פי' כאומר לבנים כלשון רבים וכו' כדמפרש רבי אחא כלפי מעלה וכלפי מטה: [בקוטר]. פי' נמדר

כוח את הרשעים מפני שאינן יכולים לעמוד. א"ר יוסי בר חנינא פשתני הוה כשפשתנו קשה אם מקיש עליו ביותר הוא פוקע וכשפשתנו יפה הוא מקיש עליו ביותר לכה שהוא משכחת והולכת. כך אין הקב"ה מנסה את הרשעים שאינן יכולין לעמוד שנאמר (ישעיה נז) והרשעים בים גרש. אך הצדיקים הוא מנסה שנאמר ה' צדיק יבחן אבל רשע ואוהב חסם שנאה נפשו: **ימאזר** על רשעים פחים. כמה דאמר (משלי כז) פתח לגחלים ועצים לאש. אמר הקב"ה כל מי שמעלה עצמו סופו נדון באש. דוד המבול (ליונו ו) בחוסו נדעכו ממקומם. אנשי המגדל (סס כג) ויתרם אכלה אש. אנשי סדום (בראשית יט) וה' המסיר. פרעה (שמות ט) ברד ואש. סנחריב (ישעיה י) יקר יקוד ביקוד אש. ששרף אותו בפנים והניח בגדיו מבחוץ. על שהיו מבני שם שנא' (בראשית י) בני שם עילם ואשור. נבוכדנצר שנאמר (דניאל ג) מהלכין בנו נורא. סיפרא (ספטים ה) מן השמים נלחמו. אדום שנאמר (דניאל ז) ויהיבה ליקידה אשא. גוג ומגוג שנאמר (יהזקאל לט) ושלתי אש במגוג. שאר העכו"ם שנאמר (ישעיה סז) כי באש ה' נשפט. הירם שנא' (יהזקאל כח) ואוציא אש מתוכך. וד"א פחים מצודים כמה דאמר (משלי ד) כסתר צפור אל פח. אש וגפרית אמר ר' יודן בשעה שאדם מרית גפרית נפשו מסוללת עליו שהיא יודעת שבה עתיד לידון. שנאמר (ירמיה יח) כרות קרים אפיצם. ארבע כוסות של פורענות הם לאוסות העכו"ם. וארבע כוסות של ישועה לישראל: **כי צדיקה** צדקות אהב. רבי יהודה בר סימון אמר כל אינש פני בר אומנותיה. אבל הקב"ה אינו כן כי צדיק ה' והוא אוהב את הצדיקים. ומתו ישר יחזו פניו שבע כתות הן שהן עתידין לעמוד לעתיד לבא לפני חי וקים קודשא ב"ה. ואי זו הכת המעולה שבהן שמקבלין פני שכינה זו כת ישרים שנאמר יחזו פניו. וכתוב אחר אומר (תהלים קמ) ישבו ישרים את פניך. לא היה צריך לומר אלא ישר יהיו פניו ומתו ישר יחזו פניו קודם לישרו של עולם יהיו פניו של ישרים. דבר אחר ישר יחזו פניו אלו שבע כתות של צדיקים שכן כתיב (דניאל יב) והמשכילים יזהירו כוהר הרקיע כחמה וכלבנה כרקיע ככוכבים בברקים וכשושנים וכלפידים. כחמה שנא' (ספטים ה) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. כלבנה שנאמר (תהלים פז) כירח יבון עולם. כרקיע שנאמר (דניאל יב) והמשכילים יזהירו כוהר הרקיע. ככוכבים שנא' (דניאל סס) ככוכבים לעולם ועד. כברקים שנאמר (נחום יג) כברקים ירוצצו. כשושנים שנאמר (תהלים סט) למנצח על שושנים. כלפידים שנאמר (נחום ז) ומראיהן כלפידים. והכת הראשונה יושבת לפני המלך ורואה את המלך ואת הפנים שנאמר (תהלים קמ) ישבו ישרים את פניך. ואומר ישר יחזו פניו. והכת השניה (סס פד) אשרי יושבי ביתך. והשלישית (סס פד) מניעלה בהר ה'. רביעית (סס סה) אשרי תבחר ותקרב. המישית (סס טו) ה' מי יגור באהלך. ששית (סס) מי ישכון בהר קדשך. שביעית (סס כד) ומי יקום במקום קדשו. וכל כת וכת יש לו מדור בפני עצמו בגן עדן. וכנגדם שבע בתי דירות בגיהנם ואלו הן שאור ואברון גיא דומה וצלמות וארץ תחתית וארץ ציה הרי שבע בתי דירות לרשעים. ולצדיקים לכל אחד ואחד לפי מעשיהן בתי דירתן. אמרו יקום איש צדורות הוא בן אחותו של [ר' יוסי בן] יעזר איש צרירה והוא רכוב על סוסא אויל לקסי מלכא. ונפיק לסקסלייא אמר ליה חמי סוסיא דארכבי סרי וחמי סוסיא דארכבך מרך. אמר למכעיסוי כן קל וחומר לעושי רצונו. אמר ליה ועושה אדם רצונו יותר מסך. אמר לו ואב לעושי רצונו כן קל וחומר למכעיסוי נכנס בו הדבר כארס של עכנאי והלך וקיים בעצמו ארבע סיתות ב"ד מה עשה הביא קורה ונעצה בארץ וקשר בו גיסא וערך עצים והקיף עליהם גדר של אבנים ועשה מדורה לפניו ונעץ החרב באמצע והצית את האש סתת האבנים ונתלה בקורה ונחנק ונפסקה הנימא ונפל באש וקידשתו החרב ונהפך עליו הגדר של אבנים. נתגמנס ר' יוסי בן יעזר וראה סתתו פורתת באויר אסר חזו לשעה קדמני לגן עדן:

מומור יב

למנצח על השמינית. הושיעה ה' כי גמר חסיד. ושה' (מזכס ו') אבר חסיד מן הארץ. אנדריינוס שחיק פסיא. שאל באיזה זכות האומה הזאת עומדת. אמרו לו יש בה חסידים ויש בה צדיקים ויש בה יגיע בחורה. מיד נזר והטילו מרגזאות בארץ שלא יעסקו בתורה.

פירוש מהר"י הכהן

בחדר כפנימי: [מסוללת]. מנכסת את עצמה כאלו רוצה ללכת ומתחככת ומגמגמת שביא קשם נרית זכ: [של פורענות]. עי' על זכ כוח דרש על כוח דקרא ורוח ולעשות מנת כוסס: [על שושנים]. עיין בספר זכ לקמן במומור י"ח: [מרגזות]. אילמים וקמרגזות

בתורה. כיון שעשו כן הדלו מליגע בתורה. לפיכך אמר דוד הושיעה ה' כי גמר חסיד. מעשה היה בחסיד אחד שאיבדה מפרונית אחת קופסא כלאה דינרין וכצאה אותו חסיד והוליכה לה. כיון שהוליכה אכרו לה אינו יודע מה הוא לפיכך הביאה לך. אמרה להו קוטמא כולה דדהב מלבר ואתם איכרים אינו יודע מה הוא. אמרה ליה תהא אופתך מסורה לך. אמרו לה הוא מחזיר לך אבידתך ואת מקללת אותו. אמרה להן אילו עוד חר הוה באומתיה כותיה אנן לא הינן בעלכא. וגזרה שיהא נכנס ויוצא בלא רשות. ונמצאו בני אדם עוסקים בההיא סכפניא ופנה אותם אותו חסיד. וכשמת קראו עליו דודו הושיעה ה' כי גמר חסיד כי פסו אמונים כבני אדם. א"ר פנהם מן בני אדם פסו מן המלאכים לא פסו. ובמה היו בני אדם עוסקין שוא ידברו איש את רעהו. כעשה היה בעיר אחת שלא היה בה כלל והיה בה הבורה אחת של חכמים אכרו גלך ונביא מלח ונמכור עד שלא יביאו אחרים. והיה להם ראש באו אצלו ואכרו לו גלך אמר להן יש לי לחרוש היום ומהר אבל המתינו לי עד שאהריש ולמחרתים גלך ביתד. אכרו לו הן. בבקר מה עשה. אמר לאשתו הסימן הזה יהא בידך אם אני אומר לך תגי לי את העול את חגי לי את האוכף הנני לי את הקנקן את הנני לי את השק. מה עשה נתן את השק על גבי החכמה והלך לו. לבוקר עכרו אותו והלכו לביתו וקראו לו. אמרו להם השכנים כבר הלך לו כאמש והם כששמעו כך הלכו להם בדרך ומצאוהו חזר. אמרו לו למה עשית כן. אמר להם אי אתם יודעין למה. אם הלכנו כולנו ביתד היתה בזול עכשיו הבאתי אני עד שאתם באים שלי נמכרתה וכשתבואו אתם המכרו ביפה. לכך נאמר שוא ידברו איש את רעהו. כעשה היה ברבי יונתן שהיו עדשים ביוקר והיה לו קרוב בעיר ירד אצלו ואמר לו עדשים אני מבקש יש מהן בעיר אמר לו הן. אמר לו בכמה מוכרין אמר לו בכך וכך וכל עת שתבוא אצלי אני מוכר לך. לאחר ימים הלך ר' יונתן בעיר לבית קרובו שאל בערו אנה הוא א"ל אשתו בשדה הוא המתין לו ולא בא. הלך ושאל לאחר יש כאן עדשים. א"ל רצונך בחטים עדשים אין. כאן א"ל עדשים אני מבקש אמר לו תטול מכך וכך הרבה עליו את הדמים יותר כמה שאמר לו קרובו. הלך ונטל מסנו. בא קרובו ואמר לו ר' יונתן ולא אמרת מכך וכך הן עדשים הרי העלו עלי את הדמים כמה שאמרת לי. א"ל שמא עדשים שאלת להם תחלה אמר לו הן. א"ל אילו אמרת הטיס תחלה היו אומרים לך רצונך בעדשים עכשיו שאמרת עדשים אכרו לך חטים. לכך נאמר שוא ידברו איש את רעהו. ר' חייא צפורא אול למזבן חמי מסורתא אמר ליה רבי יונתן כד תהוי בעי חמי אימא שערי אנא בעי. וכד תהוי בעי שערי אימא חמי אנא בעי ולא יסקון לך הרעא. הוי שוא ידברו איש את רעהו. שפת חלקות. שמתליקין בשפתותיהן. בלב ולב ידברו אחד בפה ואחד בלב.

יכרת ה' כל שפתי חלקות. בר קפרא בשם ר' יונתן אמר קשה הוא לשון הרע מעי וגלוי עריות ושפיכות דמים. בעי. כתיב (שמות לז) אנא חטא העם הזה חטאה גדולה. בגלוי עריות כתיב (נרמסית לט) ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת. בשפיכות דמים כתיב (סס ד') גדול עוני כנשוא. ובלשון הרע כתיב לשון מדברת גדולות. וכתיב אשר אכרו ללשוננו גביר. אמר ר' יוסי בר חנינא אין אדם אומר לה"ר על חברו עד שהוא כופר בעיקר שנאמר מי אדון לנו כביכול צוח על מספרי לשון הרע (תהלים נ"ד) מי יקום לי עם מרעים מי יכול לעמוד להם בניהם. וניהם צוחת אף אני איני יכולה לעמוד בהן אמר הקב"ה אני מלכעלה ואתה מלמטה שנאמר (סס ז) חצי גבור שנונים מי קשה המכה בחרב או המכה בחץ המכה בחרב אינו יכול להמית אלא אם כן קרוב אצלו והמכה בחץ זורק אותו ומכה אותו בכל מקום שנאמר (ירמיה ט') הץ שחוט לשונם. ואומר (תהלים נ"ז) שניהם חנית והצים. ללשוננו כתיב אם הפך לשונך לומר לשון הרע על חברך שנין בדברי תורה. אר"ש בן יוחאי לכה נקרא

פירוש מדר"ה הכהן

וכתרגומו: [מסורה לך]. פי' יהיו משועבדים לך. שאתה תכא יחיד ביניהם ואין עוד כמוך כמו שפירש את דבריו אחר כך כדמסוד: [כמסוד]. פי' כדברי הוה וכלל דברי שוא ושקר כדמסוד כמסוד ונמכר היו בני אדם עוסקים שוא ידברו וכו' ופרי כוא מל' אם יש עמך כמסוד דברים כזא מניעא ושירוש בדבר שכתבתי כיו מדברין זה עם זה דברי שוא ורמאות ככל בני עובדי דמיימי כמסוד ואותו כמסוד מנע אותם וכסה הכריות מכמסוד כרע כזכ לדברי חמת ונדק לדבר מישרים ודעת ר' פנחס (לרש הכחוב שחסידיס חמור כאלה פסו מניי אדם כמותם אבל מן המלאכים לא פסו כלומר שמפתחנים אחר מותם עם המלאכים: [סקנקן]). פי' הכלי עץ שכתבתי שחסידיס הכולך אחר המחרטה אותו כו כינו בשפת הריסה להכניד ולנטון ככרול כעומק נקרקע בשפת הריסה הוא נקרא קנקן, וכענין שזה האיש עשה במרמה לילך לנדרו אחר המלה עם שקי ואוכף שלו והכנידו ופיו סגורין שפוא כולך לחרוש ומבקש מאתו העול והקנקן כלי המחרטה: [מסורתא]. שם מקום. נקרא סודא: [מלי גבור וגו']. סיפוס דקרא הוא עם גהלי להמים דכיונו אש של גיהנם שאומר לו הקב"ה הוי מורס עליהם חצי גבור מלמעלה ואתה תבוא מליהם מלמטה: [ומי קשה]. הוא דרוש אחר בשני עלמו: [חן שחוט וגו']. פי' שמיא עעס למה עונש של לשון הרע נמסד קשה

סביב רשעים יתהלכון ר' יהודה אומר סביב לרשעים צדיקים הולכים. בשעה שיוצאין מן עין
 ורואין את הרשעים נידונין בגיהנם נפשם שמתה עליהם שנא' (ישעיה ס"ו) ויצאו
 וראו בפני האנשים. באותה שעה צדיקים נותנים הודיה להקב"ה על היסורין שהביא עליהן
 בעוה"ז. שנא' (זס י"ג) ואמרת ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך באומות העכו"ם
 ותנחמני מהן. כרום זלות לבני אדם. כרום כתיב לכשירים הקב"ה כרמו שהוא בזוי בעולם הזה
 אלו ישראל שנאמר (זס י"ד) כי ברם ה'. צבאות בית ישראל. אמר לו ר' נתניה יהודה עד
 מתי אחת עוקם עלינו את המקרא אלא סביב רשעים יתהלכון סביב לצדיקים רשעים הולכין
 בשעה שיוצאין מגיהנם ורואין את הצדיקים בגן עדן ונפשם מתמעטת עליהם. הה"ד (זכריה
 קי"ג) רשע יראה ובעם. אימתי כרום זלות לבני אדם. בשעה שיפרסם הקב"ה מצות בזויות
 בתורה. מה לך יוצא ליסקל על ששמרתיו את השבת. מה לך יוצא לישרף על שאכלתי את
 המצה. מה לך יוצא ליהרג על שמלתי לבני. מה לך יוצא לידקר בפוראנון על שעשיתי רצון
 אבי שבשמים (זכריה י"ג) מה המכות האלה בין ידך ואמר אשר הוכיתי בית מאהבי. המכות
 האלה נרמזו לי להאבה לאביו שבשמים. הוי כרום זלות לבני. אדם כשירומם הקב"ה מצות
 מולולות בעולם הזה. הוי כרום זלות לבני. אדם כשירומם הקב"ה מצות

מזמור יג

למנצח מוסר לרוד. עד אנה ה' תשכחני נצח. וזש"ה (זכריה ו') ויהי כאשר קרא ולא שמעו. א"ר יצחק מרה כנגד מרה. אמר הקב"ה לפי שאמרתי לכם ארבעה פעמים עד אנה. אף אתם עתידים לומר עד אנה ארבעה פעמים. אני אמרתי (שמות ט"ו) עד אנה סאתם לשמור. (במדבר י"ד) עד אנה ינאצוני. ועד אנה לא יאמנו בי. (סס) עד כתי לעדה הרעה הזאת. כך אני עתיד למסור אתכם ביד ארבע מלכיות ואתם אומרים ארבעה פעמים עד אנה.

קס"ו וזמנא דהוא במדע כנגד מדע שהלכות דרש הוא ג"כ דומה לחן : [א"ל ר' זעירא וכו'] . שסבר מה שנה' ביהוקאל ס' ס' ענה
בעיר והכו וגו' לאמר גם על הסדקים הנאמרים והאנקים ור' סימון סבר דעת רש"י שם פ"ט : [אחרית מדת סדין] . והו' ישיח
שטח כחש של מדת סדין ומרחיבו על אותן העושין עוד לפני וגולין אותם : [שבתים] . ס' שבעה על שבעה שם מ"ט :
[אחש טוקס וכו'] . ס' דמשמעוטים דקרא הוא דיהלכות קאי ארבעים עומן . שהם כוללים סביב : [בזויות כחורס] : ס' שסח
בזויות על כרעיים בעו"ז והקב"ה מרומם . אותם כמה שמפרסם לעתיד שהסדקים מפרסו נאשם עליהם ונסרנו מהחומות על
שסמרו אותם כדמפרס ואולי : [בשוראגין] . ס' מרס וכידון ובילקוט ואמור רבס גרסן סרגול : [שבת] .

עד אנה תשכחני נצח. עד אנה תסתיר את פניך ממני. עד אנה אשית עצות. עד אנה ירום אויבי עלי. עד אנה תשכחני בבבל. עד אנה תסתיר במדי. עד אנה אשית ביון. עד אנה ירום אויבי באדום. דבר אחר עד אנה ה', אמרה כנסת ישראל להקב"ה יש מלך בלא כסא יש מלך בלא פלטורין. עד אנה ה' תשכחני אינשית מה דאסרת לשמואל נביא שאתה נצחונן של ישראל. שנאמר (זמ"ל ט"ז) וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם. ואומר. (זמ"ל ט"ז) לא איש אל ויכזב. א"ר שמואל מה הפסוק הזה לא ראשו כסופו ולא סופו כראשו. אלא בשעה שהקב"ה גזר להביא טובה בשלם לא איש אל ויכזב. ובשעה שהוא גזר רעה ההוא אסר ולא יעשה. כך בשעה שאמר הקב"ה לאברהם (בראשית כ"א) כי ביצחק יקרא לך זרע. לא איש אל ויכזב. ובשעה שאמר לו (ס"ט כ"ג) קח נא את בנדך ההוא אכר ולא יעשה. ובשעה שאמר לו (פס"ט) וגם את הנזיר אשר יעבדוך אנכי. לא איש אל ויכזב. ובשעה שאמר לו (ס"ט) ועבדום וענו אותם ההוא אסר ולא יעשה. ובשעה שאמר (שמות ג') פקד פקדתי אתכם לא איש אל ויכזב. ובשעה שאמר לו (דברים ט') הרף ממני ואשמידם ההוא אסר ולא יעשה. א"ר ברכיה מעשה היה בחסיד אחד שהיה דורש (שמות כ"ג) כל אלמנה ויתום לא תענון. אלמנה אחת שמעה אותו אתיא לנביא אמר לה וילי השתא ובתר כן אתיא. א"ל אי לאו דשמעית יתך אומר כל אלמנה ויתום לא אתיתי לנבך ואת אמר לי וילי ואתיא. כך אמרה כנסת ישראל רבש"ע לא באנו אצלך אלא סמיכים מה שכתב כי לא לנצח ישכח אביון ואת מנשי יתנא: עד אנה תשכחני נצח. ר' חנינא אמר אמרה כ"י לשעבר אתה עשית מלחמותינו שנא' (שמואל ג') כי אזיצא ה' לפניך. ואף לאחרונים את עתיד לעשות כן שנא' (זכריה יד) ויצא ה' ונלחם בגוים ההם ואנן ראימציין אנן. לית את נפיק לן (תהלים ס) ולא תצא אלהים בצבאותינו. עד אנה ה'. אמר להן הקב"ה וכי אני שכחתי אתכם אתם שכחתם אותי שנא' (ס"ט קו) שכחו אל מושיעם וכי הסתרתני פני סכס אתם הסתרתם פניכם ממני שנא' (דברים כ"ט) ויסבו פניהם במשכן השם. ואומר (ירמיה ל"ג) ופנו אלי עורף ולא פנים. אמר להן הקב"ה בעולם הזה הסתרתני פני סכס. אבל לעתיד לבא (ישעיה נ"ב) כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון: עד אנה אשית עצות וש"ה (חסתר ג) אחר הדברים האלה גדל המלך. א"ר יעקב עד היכן נידלו עד עץ של חמשים אמה מעל כל השרים עד דחמוניה על חמשים אמה. כ"ף עשרים למ"ד שלשים:

עד אנה אשית. אעפ"י שאני משועבדת במלכיות. תורה ומצות שנתת לי אני עושה אותן בנפשי. כילה אני עושה. שבת אני עושה ומשמרת. ד"א עצות בנפשי לקיים תורתך בנפשי אני עושה מפני הגזירות מפני שאומות העכו"ם גוזרין גזירות עלי לבטל תורתך ואלהותך ואני נותנת נפשי עליהן:

הביטתה ענני ה' אלהי האירה עיני פן אישן המות. דלא נעתק בשיתא דעבוי' : **פן** יאמר אויבי יכלתיו. אמר הקב"ה לרוד. רוד באיזה טרמוסא אתה אומר דברים הללו. אמר לו שאני בוסח בך על חסדך שנא' (תהלים יג) ואני בחסדך בטחתי. באותו החסד שנאמר בך (ס"ט ט"ז) חסדך ה' מלאה הארץ. (ס"ט ל"ד) אם אמרתי משה רגלי חסדך ה' יסעדני. דבר אחר ואני בחסדך בטחתי. בתורה כמה דאת אמר (משלי לא) ותורת חסדך על לשונה. יגל לבי בישועתך א"ר אבהו זה אחר מן המקראות הקשין שישועתו של הקב"ה היא ישועתן של ישראל. יגל לבי בישועתנו אין כתיב אלא בישועתך אמר דוד ישועתך היא ישועתנו. ד"א ואני בחסדך בטחתי בבבל. יגל לבי בישועתך במדי. אשירה לה' ביון. כי גמל עלי באדום. ד"א כי גמל עלי אמר להן הקב"ה לישראל פדעו לי מה שקדמתי לכם בעולם הזה ואני אגמול לכם לעתיד לבא. אמרתי לכם נסכו לפני בחג מים בעולם הזה וכבר קדמתי לכם (זמ"ל כ"א) עלי באר ענו לה ואני פורע לכם (יחזקאל ד) והיה ביום ההוא יטפו ההרים עמים. אמרתי לכם שתמלו לפני לולב ותהללו כבר קדמתי לכם (תהלים קיד) ההרים תרקדו כאילים. ואני פורע לכם לעתיד לבא. (ישעיה נ"ב) ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רינה. אני אמרתי לכם תעשו לי סוכה וכבר קדמתי לכם (ויקרא כג) כי בסוכות הושבתי. ואני פורע לכם לעתיד לבא (ישעיה ל) וסוכה תהיה לצל יומם מחורב. (איו"ב מ"א) מי הקדימני ואשלם. הוי אשירה לה' כי גמל עלי: למנצח

פירוש מהר"י בהן

[לא ראשו וכו']. דסיפא דקרא דלא איש אל ויכזב כו"א הכו"א אחר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה דמשמע לכסך מרישא דקרא דכסא משמע שמשכך דנורו לא יעשו ולא יקימו: [דאמיטין חנן]. סי' כחומין ודחוקים חנו מכלומות אשר סכנו גם סכנונו: [כי סכתתני וכו'] סי' מתחלה כלא חסד סתמלתא להסתייר פניכם ממני תחלה: [כשינחא דמלכותא]. סי' שלא נהיה כשינה של גלות כיד. סמלכות: [כאחוס טרמוסא וכו']. סי' כמה אתה מבקש ממני כל זאת בדברים שאין בהם טעם כטורמוס פזכ וכו טרמוסא לכון לא מחמיסין ולא מטרמיסין דנהדרין וכתובות ועיין בערוך ערך חמס והענין על מה יש לך לספק ולכנות לבקש ממני כאלה והסיב בהסדך כסחסי כדמסרס חין

- למנצח לדוד. אמר נבל. וז"ה (ירמיה יז): אני ה' חוקר לב בוחן כליות. למה הזכיר את הלב
 ואת הכליות סבל האיברים. אלא העינים הולכות אחר הלב והאזנים ומאזנים וארבעים
 ושמונה איברים שבארם כולם הולכים אחר הלב. והכליות יועצות את הלב והלב גומר לפיכך
 אינו סוביר אלא הלב והכליות בלבר והקב"ה חוקר את הלב ובוחר את הכליות. וכן הוא
 אומר (ד"ה ח כה) ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועברתו בלב שלם וגו' כי כל לבבות דורש
 ה'. מהו כי כל לבבות אלו שני לבבות שיש לו לאדם יצר טוב ויצר רע. ד"א אני ה' חוקר
 לב הרשעים אומרים אנו תורשין בלבנו כביכול שאין הקב"ה יודע בהן. אומר להם הקב"ה
 כמני אתם כמנינים (ישעיה כט) הוי המעסיקים מה' אתם סבורים שאני כמותכם שאתם מרמים
 צורה ליוצרה נפיעה לנוטעה. הפככם אם כחומר היוצר יחשב. אמר ר' לוי למה הרבר דומה
 לארכיטקטון שבנה כרינה ועשה בה כמסגרות ומחבואות וחדרים ולבסוף נעשה שלטון בא
 לתפוש הליסמן והם בורחין וממסיגין עצמן באותן החדרים. אמר להן שוטים סלפני מי אתם
 ממסיגים ואני האומן שבניתי המדינה ואני סביר כל מסמוניה יותר מכם. כך אמר הקב"ה
 לרשעים שוטים סלפני מי אתם ממסיגין ואני בראתי את האדם ואני יודע כל החדרים שבו. הוי
 המעסיקים מה'. א"ר ירמיה סאירכתיב (ירמיה יז) עקוב הלב מכל ואנוש הוא וכתוב בתריה
 אני ה' חוקר לב. אני שמחפש את הלבבות ומגלה את הנסתרות. וכן דניאל אומר (דניאל ז)
 והוא גלי עמיקתא ומסתרתא. ד"א אמר נבל בלבו. הרשעים ברשות לבן והצדיקים לבן ברשותן.
 הרשעים ברשות לבן (כרחשית כז) ויאמר עשו בלבו. (אסתר ו) ויאמר המן בלבו. (מלכים א יג)
 ויאמר ירבעם בלבו (ישעיה יד) ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה. מה היה לו (דניאל ז)
 עוד סילתא בשום מלכא קל מן שמיא נפל. וכן אמר נבל בלבו. ויאמר עשו בלבו מה חשב
 אמר אין דרך העולם שאהרוג את אבא אלא אני אומר לישמעאל אחי והוא הורגו. ואני הורג
 את יעקב אחי. ואני יורשים את העולם. כך לא היה עשו אומר בפיו אלא בלבו היה מחשב
 סאחר שישמעאל הורג את אבי ואני את אחי אנא בא בדין עם ישמעאל ואהרוג אותו ואני יורש
 את העולם. לכך הוא אומר בלבו והקב"ה פרסמו שנאמר (ירמיה מט) כי אני חשפתי את עשו
 גליתי את סתרתיו. אכר לו הקב"ה חייך יודע אני מה שהשבת בלבך. שנא' (יחזקאל לה)
 יען אמרך את שני הגוים ואת שתי המשפחות לי. תהיינה וירשונה ומי הודיע (סז) זה שם היה.
 ד"א אמר נבל זה עשו הרשע שהוא אומר אחד בפה ואחד בלב. בלבו אומר (כרחשית כז)
 יקרבו ימי אבל אבי ובפיו הוא אומר הנני. א"ל הקב"ה רשע אתה מחנן את רבריך לאבד (סז)
 הברכה אחת היא לך אבי. וז"ה (משלי כז) כי יחנן קולו אל תאמין בו כי שבע תועבות
 בלבו. כל מה ששנאתי הוא אוהב (סז ו) שש הנה שנא' ה' ושבע תועבת נפשו. ד"א אמר
 נבל בלבו. אמר הקב"ה לרשעים אתם מחשבים בלבבכם אף אני איני פורע לכם אלא בלבבכם.
 שנאמר (תהלים לו) חרבם תבא בלבם. ד"א אמר נבל בלבו זה עשו הרשע ולמה נקרא שמו
 נבל. ר' יהודה בשם ר' שמואל אומר על שמילא כל העולם כולו נבלות. העמיד בתי קוצין
 ובתי קלקלן ובהי מרמראות ובתי קרקסאות ובתי ע"ז. ר' הונא אומר על שם שמילא כל ארץ
 ישראל סגבלתן של ישראל שנא' (סז טט) נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים. ר'
 אבא אמר על שהוא מנוול העמיד אנדרטנים שלו על פתח הזונה על בתי כסאות ובתי
 מרחצאות. הה"ד (ירמיה מט) תפלתך השיא אותך ודון לבך. ר' יעקב אומר שעתיד הקב"ה
 להשירו כגובלות שהן נושרות מן האילן. שנאמר (תהלים יח) בני נכר יבולו. א"ר סימון הוא
 נבל הוא לבן אתוהי דדין כאתוהי דדין. מה נבל הוא רמאי אף לבן היה רמאי ועליהם אמר
 שלמה (משלי יז) כרמה בלב חורשי און. אבל לצדיקים (סז) וליועצי שלום שמחה. ולמי נתן
 השלום לישראל שנאמר (תהלים כט) ה' עוז לעמו יתן וגו'.
- הלא ידעו כל פועלי און אוכלי עמי אכלו לחם. פת לישה ופת ערובה. ר' שמואל פחר קרא
 באומות העכו"ם. את מצא' בשעה שנכנסו גוים להיכל מצאו מלאים בלשכת תמידים
 ושחטום ואכלום ומצאו לחם הפנים מסודר על השלחן ואכלו אותו. ומהו ה' לא קראו שלא
 קראו (ירמיה ז) קרש ישראל לה' ראשית תבואתו. אוכלי עמי אכלו לחם כל שלא אכל מסוגם

פירוש מהר"י הכהן

אין נמנעו כדי לעשות לי חבל מלך החדש חנו מנעם: [ארכיטקטון] גדול סלומנין ונבאים: [ואלו יורשים]. נעל אות חמה
 סגיה ואני יורש וכו' ולא נראה לי כי כאן כל שכול וישמעאל יורשו יחד את כל פכת חכמה שסיו לו ב' גנים חבל חס"כ
 מוסף שם על ישמעאל חשב בלבו כך: [זה שם סיו]. ס' שזכו סיוסא דקרא של יטן אמרד וגו' שם ציחוקאל ל"ס: [כמי
 קולין]. ס' מקומות שטושין שם יקר לע"ז ונקראין דרך גנאי בלשון קין או לשון מילום בלשון שכנס קלס כו: [כמי קלקלן].
 הוא מקומות שטושין שם קלעים ויריעות לע"ז כמו לשנים מן הקלקלן דס' ר' ישמעאל במס' ע"ז שנקרא ג' כד דרך גנאי או
 סירוסו יוסר מגונה לשון חשש כמו קלקלסא דימאי: [טרטסאות וכו'] הוא ידוע שר' בתי משפח בפי שחוק שלהם: [אחרינוס
 שלו]

של ישראל כאלו לא טעם טעם לחם וכל האוכל מנבסיהם טעם טעם לחם: **שם** פחדו פחד. ולהלן כתיב לא היה פחד: פחדו פחד בעשרה השבטים שגלו. לא היה פחד שם יהודה ובנימין. ד"א שם פחדו פחד. אלו הצדיקים עמתפחדים בעולם הזה מן הקב"ה ועושים ציון לפיכך לא היה פחד שאין מתפתחין מדינו לעולם הבא. ד"א אלו הרשעים שכתפתדין לעתיד לבא שנאמר (ישעיה לג) פחדו בציון חטאים. מי גרם להם שלא פחדו מן הקב"ה בעולם הזה. (ירמיה נ) תיסרך רעתך ומשובותיך תוכיחוך. מי גרם להם (סס) ולא פחדתי אליך: **מי** יתן מציון ישועת ישראל. א"ר לוי כל הברכות והנחמות והטיבות שהקב"ה מביא על ישראל כולם מציון. תורה מציון שנאמר (ישעיה נ) כי מציון תצא הורגה ברכה מציון שנא' (תהלים קלד) יברכך ה' מציון. הופעה מציון שנא' (סס נב) מציון מבלל יופי אלהים הופיע. סעידה מציון שנאמר (סס כ) מציון יסעודך. חיים מציון שנאמר (סס קלב) כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם. גדולה מציון שנאמר (סס לא) ה' בציון נהל. ישועה מציון שנאמר (סס יד) מי יתן מציון ישועת ישראל. את מוצא שני פעמים כתוב בספר תהלים מי יתן מציון. אחד בספר ראשון ואחד בספר שני ולמה א"ר לוי הרב אמר אחד והתלמיד אמר אחד. הרב אמר אחד (דברים ה) מי יתן והיה לבבם זה להם. והתלמיד אמר (זמלכר יא) ומי יתן את כל עם ה' נביאים. לא דברי הרב ולא דברי התלמיד מתקיימין בעולם הזה. אבל לעולם הבא שניהם מתקיימין. דברי הרב מנין שנאמר (יחזקאל לו) ונחתי לכם לב חדש. דברי התלמיד מנין שנאמר (יואל ג) והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר. ד"א למה שני פעמים ר' יודן בשם ר' יהושע בן לוי אמר לפי שהתינוקות אומרים שני פעמים ביום אחד שהרית ואחד ערבית (דכ"ח טז) הושיענו אלהי ישענו. לפיכך שני פעמים מי יתן מציון. אמר ר' תנחומא אכרית יתיה לפני ר' נחוניא ואמר לי לא מן השם הוא זה אלא מפני שכתוב הושיענו אלהי ישענו. אחד בספר תהלים ואחר בדברי הימים. לפיכך שתי פעמים. משל לבן כלך שארס בת מלך וקבעו פרוםמנמא ביום פלוני. בנו של מלך בצפה לשמחתו ובתו של מלך מצפה לשמחתה. מי מעכב פרוםמנמא שנאמר (ישעיה סג) כי יום נקם בלבי.

יגל יעקב ישמח ישראל. יגל אברהם ישמח יצחק אין כתיב כאן אלא יעקב למה לפי שיעקב שמח מכל האבות. א"ר שמעון בן לקיש בשעה שישראל חוטאין מרגיש יעקב ממערה המכפלה שנאמר (יושע ה) כי עתה הזנית אפרים נטמא ישראל. וכן לכשתבא השמחה לישראל שמח יעקב מכל האבות. לפי שהוא מווסן לעודה. שנאמר (ישעיה מח) שמע אלי יעקב וישראל מקודאי. מהו מקודאי. מווסני כמה דאמר (זנוחל ט) ויתן להם מקום בראש הקרואים. ורב אמר משל למי שמשא את בתו מי שמח אלא אביה של כלה שנאמר (ישעיה כט) לכן כה אמר ה' אל בית יעקב. הוי אומר כשתבא הגאולה לישראל יעקב שמח בה מכל האבות לכן נאמר יגל יעקב ישמח ישראל.

מזמור מו

מזמור לדוד ה' מי יגור באהלך וז"ה (סס לא) וסלעו מסגור יעבור. במלכות הרשעה הכתוב מדבר. וסלעו זה אנטיניא שלו. ממנו יעבור. זה אלתוסבראות שלו. ד"א וסלעו אלו אבריו. מסגור זה מחיצתו. ד"א וסלעו זה איקוניא. מסגור אלו בסילקאות שלו. (סס) ותחתו מנס שריו. א"ו סיכון שני זמנים. אכרו לו לישעיה מי אכר הדברים הללו אמר להם וכי מדעתי הם. (סס) נאם ה' אשר לו בציון והנור לו בירושלים. אמר דוד אם אור לו בציון ותנור בירושלים מי יגור באהלך זהו שאמר הכתוב (זכריה ג) ואני אהיה להם נאם ה' חומת אש סביב מבחוץ. ולכבוד אהיה בתוכה מבפנים. אמר דוד אם חומת אש מבחוץ ולכבוד מבפנים מי יכול לגור בתוכה. ה' מי יגור באהלך.

דבר אחר מי יגור באהלך מי ידוראין כתיב כאן אלא מי יגור. מאן יכול לאיתותבא גבך. אמר רבי יהושע בן לוי מה אם נרב ואביהוא שנכנסו לבית המקדש יצאו שרופים כבאן ואילך מי יגור באהלך. א"ר שמואל כתוב בעווא (דכ"ח יג) וישלח עווא את ידו לאתו את הארון ומה

פירוש מהר"י בהן

סלן. ש' יגור ודמות שלו. [פרוסטונמיה] ש' כהב לוכס ותמוס לחק כל יעבור. [ניוס פלוני]. ש' שנאגרת קנעו השמחה לויס פלוני. [אל בית יעקב]. ש' שבעין סס חדרה נגאלס הסתירה לנא במכרס בוימו כדכתיב אהריו לא פתח יגוס יעקב וגו' ולא תלה סדנר כנאס האנות רק סס אמר ה' אל בית יעקב וסרי הוא כלני סכלס כדכתיב אל בית יעקב סקירא להס בני ביתו וימר לא ענה יגוס יעקב ססדנר שמהס הוא לו בעלס. [אנטיניא]. תכשיס. [אלתוסבראות]. אונרות מלכון ססודיות סכמדרס כנא מקומס. [איקוניא]. אורס דיוקנו. [בסילקאות]. פלטידין וכרמיות גדולות. [מי יגור]. אפי' דרך גירות לסעס סלס

ומה היה לו (סס) ויחה אף ה' בעווא מבאן ואילך מי יגור באהלך משל לעירני שנכנס למדינה וראה אותן שמוכרין מיני כתייתין וכל דבר אכר מי יוכל לשבוע מאלו אמרו לו חביריו מי שיש לו פעות הרבה כן אמר דוד לפני הקב"ה מי יגור באהלך אמר לו מי שיש לו מצות פרישות הולך תמים ופועל צדק הולך תמים זה הקב"ה שנאמר (דברים כ) הצור תמים פעלו ופועל צדק זה הקב"ה שנאמר (תהלים כט) כי צדיק ה' צדקות אהב ודובר אמת זה הקב"ה שנא' (ירמיה י) וה' אלהים אמת לא עשה לרעהו רעה זה הקב"ה שלא עשה רעה לישראל בשעת העגל דכתיב (שמות לג) וינחם ה' על הרעה וחרפה לא נשא על קרובו זה הקב"ה שנא' (תהלים קמח) לבני ישראל עם קרובו כדאיצטריך להון בשמים גבוה בעיניו נמאס זה הקב"ה שפאס בכלכות שאל שנאמר (ע"א ו) ואני מאסתיו מסלוק על ישראל ואת יראי ה' יכבד זה הקב"ה א"ר סימן (זמזנה יב) והעם לא נסע עד האסף מרים כלמה שנהעבב לה עמוד הענין גיבע להרע ולא ימיה זה הקב"ה שנאמר (סס יד) ואולם חי אני וימלא כבוד ה' ואומר (ע"א ג) ולכן נשבעתי לבית עלי אם להרע לא יסיר שבועתו לשובה על אחת ככה וכמה ר' אבין אמר נשבע להרע זה הוא שמתכח את הכיס שלו להצר לנפשו לעשות מצוה ורבנן אמרי זה הוא ששביע יצרו שלא לעבור עבירה כספו לא נתן בנשק זה הקב"ה שלא נתן את התורה בדמים שנאמר (ישעיה נב) בלא כסף ובלא מחיר ושוחר על נקי לא לקח שאם מתבטל כל אומות העכו"ם ונותנין כמנים בדבר אחר מן התורה אינן יכולין וכן הוא אומר (ע"א ח) כים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה אלו העכו"ם שנא' (ישעיה יז) הוי הסון עמים רבים לכבות את האהבה אהבה שאתה הקב"ה את ישראל ונחרות לא ישמטה אלו העכו"ם ר' עזריה בשם רבי יהודה אומר לעתיד לבוא באין כל האומות לקטרג את ישראל ואומרים לפני הקב"ה רבש"ע אלו עובדי ע"ז ואלו עובדי ע"ז אלו כגלי ערית ואלו כגלי עריות אלו שופכי דמים ואלו שופכי דמים כפני כה אלו יורדין לגיהנם ואלו אין יורדין ובי משוא פנים יש לפניך אוכר להן (ע"א ח) אם יתן איש את כל הון ביתו אם התנו כל מכוונם בדבר אחד מן התורה אינו מתכפר לכם מה כתיב בתריה (סס) אחות לנו קטנה מה הקטן הזה כל מה שהוא עושה אין מניחין בידו כך כל מה שישראל מחלכלכין בעבירות כל ימות השנה יום הכפורים בא ומתכפר להם שנאמר (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם דבר אחר הולך תמים זה אברהם שנאמר (בראשית יז) התהלך לפני והיה תמים ופועל צדק זה יצחק שהיה פעילתו בצדק וכסר נפשו לשיתת ודובר אמת זה יעקב שנאמר (מכא ו) תהן אמת ליעקב לא רגל על לשוני זה בנימין שהיה יודע בסכירתו של יוסף ולא גילה לאביו לא עשה לרעהו רעה זה יוסף שהיה יכול לעשות לאחיו רעה ולא עשה וחרפה לא נשא על קרובו זה פנחס שהיה משפטו של לוי וזכרנו כשבט שמעון וכיון שראה אותו מעשה עמר עליו והרגו גבוה בעיניו נמאס זה משה שמאס בבזיה מצרים לפי שכל ישראל עסוקין בבזיה והוא היה עוסק בעצמות יוסף ואת יראי ה' יכבד זה דוד שנאמר (ע"א ל) ויבוא דוד אל ציקלג וגו' הנה לכם ברכה ד"א גבוה בעיניו נמאס זה חזקיה מלך יהודה שגירר עצמות אביו על כפה של חבלים ואת יראי ה' יכבד זה יהושפט מלך יהודה שבשעה שראה תלמיד חכם היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו וקורא רבי רבי מורי מורי נשבע להרע זה בועז שנשבע ליצרו (ה"ח ג) חי ה' שכבי עד הבקר דבר אחר זה אלישע בן שפט שנא' (מלכים כ) חי ה' אשר עכרתיו לפניו אם אקח ד"א זה אליהו שנא' (מ"א יז) חי ה' אם יהיה השנים האלה מל וכטר... כספו לא נתן בנשק זה עובדיה שהחביא את הנביאים בסערה והיה לוה וכו' אכילין ד"א כספו לא נתן בנשק זה שבאי והלל שלא למד תורה בדמים ושחר על נקי זה שמואל שנאמר (ע"א יז) הנני ענב בן עושה אלה לא יכוש א"ר שמואל הימוש הזה איני יודע מהו עד שבא שלמה ופירש (מלכים כד) ובמים להרג אם תחשוך וכשהיה רבן גמליאל קורא המקרא הזה היה בוכה אמר מי יוכל לעשות כל אלה וכשהיה רבי עקיבא קורא בפסוקים הללו ואחרים שביחזקאל (יחזקאל יח) אל ההרים לא אכל היה משחק אמר לו רבן גמליאל מפני מה אתה משחק ואני בוכה אמר לו ראה מה כתיב בשרצים (ויקרא יא) אלה הממאים לכם בכל השרץ יכול אם לא נגע בכל אלה לא יהא ממא... אלא אפי' באחת מהן בדרת ממא כגרים ותחלת ברייתו בכערשה וכתוב בסוף הממאות (סס יח) אל הממא בכל אלה יכול אינו ממא אלא בכולן והרי אם נגע בכערשה ממא ואיזה מדה מרובה מרובה פירוש מהר"י כהן שלא בדירה תמידית וקבועה [כחיתין] מיני חטונג [אינן יכולין] עיין במדרש הוי' כספו [כמון] כח לשון כמיות ונשח

מרובה הוי אומר מה טובה מרובה על מדת פורענות חמש בכפלים. מה אם מי שהוא נגע באחד מהן אפילו כערשה מטמא כאילו נגע בכולן. כדה טובה לא יהא בדין שאם עשה אחת כאילו עשה כל המצות כולן. הוי אומר בשם שאלה שכתוב בשרצים כאילו נתע בכולן. כך עושה אלה לא ימוט לעולם. אם עשה אחת מהן כאילו קיים את כולן. אבר לו רבן גמליאל נחמתי עקיבא נחמתי :

מומור מז

מכתם לדוד שכרני אל כי חסיתי בך. מכאן אכרו כל הנהנה מן העה"ז בלא ברכה מעל עד שיתירו לו המצות. א"ר אבהו כתיב (דברים כג) פן תקדש המלאה הזרע. העולם הזה עשוי בכרם ומהו פרייתו ברכה. וכ"ט אמר ריש לקיש אכרת לה' ה' אתה טובתי בל עליך. אם אכלת וברכת כאילו כשלך אכלת. דבר אחר בל עליך יוכלו כל הטובות ויבואו עליך. דבר אחר מבלה אני כל הטובות בגופך וגופך אינו בלה. אמר רבי אחא כשאני מביא טובה בעולם איני מביא בלעדיך. כמה דאמר (בראשית מט) ובלעדיך לא ירים איש את ידו. ד"א אכרת לה' אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אע"פ שהייתי סלך הסלכתך עלי. אמר לו הקב"ה איני מחזיק לך טובה טובתי בל עליך. ולמי אני מחזיק לקדושים אשר בארץ. שאין הקב"ה קורא לצדיקים קדושים עד שינחנו בארץ עד יום מיתה. לשה שיצר הרע סיצר את האדם בעה"ז ואינו סומך בהן עד יום מיתה. וכן שלמה אומר (קהלת ו) כי אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. לפיכך אינו נקרא קדוש עד שינחנו בארץ. ואפילו אבות לא נקראו קדושים עד שנתנו בארץ. שנאמר (איוב טו) הן בקדושו לא יאמין. ואיכתי האמין בהם בשעה שאמר למשה (שמות ג) לך ואספת את זקני ישראל מכאן סמך משה ואמר (שם לב) זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך. אמר ר' פנחס אלו בקשו אבות העולם שתהא דירתן למעלה יכולים היו ואע"פ כן לא נקראו קדושים עד שנתנו לארץ ונמחם הגולל בפניהם. א"ר חסא מאי קרא (איוב כג) ומשך אבירים בכחו זה יצר הרע. אבירים בכחו כגון דוד אנוש דוד המבול דוד הפלגה ומדומים כמו שכתוב (בראשית ג) בעצבון האכלנה. ואומר (שם) הרבה ארבה עצבונך והרונך. הרבית עצבונך לאבות העולם. שמא הפסידו כלום ת"ל בל אסך נסכיהם מרם כההיא דחנינן ידו ובאו למטה מן המערכה ומלחום חזרו להם ללשכת הגזית וקראו את שמע. דבר אחר ירבו עצבותם אמר דוד רבש"ע הרבית עצבות לדודו של שמד ומתו על קדושת השם. אמר לו הקב"ה דוד הפסידו כלום בל אסך נסכיהם מרם. דמם חביב עלי יותר מן הקרבנות. א"ר בשם ר' אידי לשלשה חלקים נחלקו היסודין אחד נטלו אבות ובל הדורות. ואחד דודו של שכר. ואחד דודו של מלך המשיח. מה היו עושין בדודו של שכר היו מביאין כדוריות של ברזל ומלבנין אותם תחת שיחיהן ומשיאין את נפשותיהן מהן וחוזרין ומביאין קרומיות של קנה ונותנים תחת צפרניהן וברבר הזה מתו על קדושת השם. ד"א ירבו עצבותם. אמר דוד לפני הקב"ה בני אדם שסבהרין לפתחך לבא ומאחרין לצאת הרבית להם עצבות. וכשהיו אומרים להם נסכו לע"ז והוא אומר איני מנסך. זבח איני זובח. שתה מים בכוס אדום איני שותה. אומר לו נדוד בשם ע"ז ואומר איני נודד. שכך כתוב לנו על ידי כשה רבינו (שמות כג) ושם אלהים אחרים לא תזכירו. וכל אשא את שמותם על שפתי. אלא ה' סנת חלקי וכוסי. אבר ר' יהודה בשם ריש לקיש מהו תומך גורלי הגורל הזה תסכני בסני :

חבלים נפלו לי בנעימים. שנים תורה שבכתב ותורה שבעל פה. א"ר פנחס הפלת גורלות עד אומות העכו"ם ושלי נמצא בנעימים. (דברים לב) בהנחל עליון גוים. (שם) כי חלק ה' עמו. כאיניש דאמר פלניא נפלה לפלוני. אף נחלת שפרה עלי על ששמתני בחלקי נעשה לי שפיר. רבי יוחנן אמר שכרן של מצות שפרו עלי :

אברך את ה' אשר יעצני. ר' שמואל בר נחמן היה פותרו באברהם אבינו שלא לכדו רב. ומי לסדו חני רבי שמעון בן יוחאי מלמד שזימן לו הקב"ה שתי כדיותיו והיו נובעות חכמה ודעת. תדע לך שכן הוא שנגלה עליו הקב"ה בין הבהרים והראה לו ארבעה דברים תורה וקרבנות גיהנם ומלכיות וכו' (במומור ראשון) :

שויתי

פירוש מהר"י הכהן

ורגש מים : [חמש מאות]. פיין ברש"י. נפסוק ופושט חסד לחלשים : [עד שיתירו וכו']. סי' שדורש בלוי שמרני וגו' פל דרך שדורש ריש לקיש נפסוק חמרתו לה' וגו' : [איני מניח וגו']. סי' אינו מניח בלתי כדמפרש ואח"כ : [מאי קראכ]. פיין חלקות איוב רמז תתל"ח : [שפיר ויחלש]. סי' נאח וסדור : [וכי נובעם וכו']. סי' מה שכתוב סי' יעצני אף לילוס וסדור בלחש

(תכלים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ח' בם. שמו של הקב"ה משותף בהן כגון כיכאל וגבריאל. ולמה אמר להן השמר מפניו אמר להן הקב"ה בנוהג שבעולם המלך עושה כל מה שמבקש אם יתן קמרינן בסדינה ויבואו ויבקשו סמנו בני המדינה שמא הן יכולין לפחות. והוא עונה אותם שמא אם משלח להם פרוסמקוסרין למדינה שיגבו מהם מאה ליטרין של זהב ויבקשו מהם בני המדינה שמא יכולין הן לפחות מה שצוה המלך. לכך נאמר (שמות כג) כי לא ישא לפשעכם אינו יכול לוותר לכם מפני שהוא שליח. כך אמר דוד רבש"ע אין אחר וולתך יכול לוותר אלא מלפניך משפטי יצא. א"ר יהודה מהו מלפניך משפטי יצא. א"ר יהודה בשעה שמתה דוד את ישראל היה כעס לפני הקב"ה ואמר לא אני אמרתי אשר לא ימר ולא יספר ואתה השלכת עליהם בנין ושלח אליו גר החוזה ואמר לו (ט"ז כד) שלש אנכי נוטל עליך בשם שגזרת על שאל ארוניך שלש כך אני נוטל עליך שלש גזירות (ישעיה כז) בסאסאה בשלחה תריבנה. ומה הן שלש (ט"ז כז) כי אם ה' יגפנו. או יומו יבא וסת. או במלחמה ירד ונספה. כיון שאמר לו (ט"ז כד) מה אשיב שולתי דבר היה דוד עומד. וסוער ולא היה יודע מה להשיבו. אמר דוד אם אומר רעב. מיד יהיו כל ישראל אומרים עשיר היה דוד ואוצרותיו כלאים מה איכפת ליה. ואם אומר מלחמה. מיד אומרים גבור היה דוד ואנשיו גבורים מה איכפת ליה. אלא הריני בורר את הדבר שהוא שוה לעניים ולעשירים לקטנים ולגדולים. ואף גר החוזה רכז לו שיברור את הדבר שנאמר (סס) עתה דע וראה מה אשיב שולתי דבר. אמר לו אמור לו דבר. מה כתיב (ט"ז סס) ויאמר דוד אל גר צה לי מאד נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו. כשל לכה הדבר דומה לאדם אחד שנפל למטה אמרו לו להיכן את מבקש שנקבור אוהך אצל אביך או אצל אחיך. אובר להם אוי לאזנים שכך שומעות אעפ"כ אומר אצל אבי טוב לי. כך אמר דוד אוי להן לאזנים שכך שומעות אלא נפלה נא ביד ה'. בוא וראה רחמיו של הקב"ה אעפ"כ שבחר שלשה ימים דבר שהן עושין שלשים ושש שעות. מה כתיב (סס) ויתן ה' דבר בישראל מהבקר עד עת סוער. תני רבי חייא משעת שחיטת תמיד ועד זריקת דמו ורבנן אמרי משיאיר הכזיח עד הגן החמה. אמר רבי תנחומא באותה שעה נכנסו עשרת הרברות ושני הלוחות ושלשה אבות וחמשה חומשי תורה ושבעת ימי השבת ושמונת ימי המילה הרי שלשים וחמשה כנגד שלשים וחמש שעות ובקשו מלפני הקב"ה לוותר להם לכל אחד ואחד שעה אחת בזכותו שאם יתכלו ישראל מן העולם אין מי שישמור אותם ויתבטלו מאליהן. וביטל הקב"ה מהן שלשים וחמש שעות. ואותה שעה שגשתירה מתו בה מהן שבעים אלף. ורבנן אמרי אבישי בן צרויה נפל שהיה שקול כנגד שבעים אלף בישראל הה"ד (סס) ויאמר למלאך המשיחית בעם רב עתה הרף ירך רבה היא משכונתך נבך מיד (סס) ויבא גר אל דוד וגו' ויאמר לו עלה והקם לה' מזבח. לאחד שהיה מכה לבנו ולא היה יודע הבן למה הוא מכה אותו לאחר שהכתו אסר לו לך עשה דבר פלוגי שצויתך היום כמה ימים ולא השגת בו. כך כל אותן אלפים שנפלו בימי דוד לא נפלו אלא שלא תבעו בנין בית המקדש. והלא דברים ק"ו ומה אם אלו שלא נבנה בימיהם ולא חרב בימיהם. כך נעשה להם ונענשו על שלא תבעו בנין בית המקדש. אנו שחרב בימינו והיה בימינו ואין אנו מתאבלין ולא מבקשים רחמים על אחת ככה וכמה. לפיכך התקינו חסידים הראשונים שיהו ישראל מתפללין שלש הפלות בכל יום ויום, אנה השב שכינתך לציון וסדר עבודה לירושלים. ותקנו בונה ירושלים ה' ברכה בפני עצמה. בתפלה. וברכת המזון בצווי משה רבינו. כיון שראה דוד כך אמר אלו נפלתי ביד שונאי היו מכלין אותי אבל הקב"ה רחמיו רבים לכך נאמר מלפניך משפטי יצא. ד"א מלפניך משפטי יצא אמר רבי לוי אמר לו הקב"ה על חנם עשיתי סנהדרין לך ודון לפניך. אמר לו דוד רבש"ע כהבת בתורה (שמות כג) ושחרד לא תקח והן מתייראים ליקח שחרד ולדון אותי אבל אתה שאתה נוטל שחרד מן הרשעים בעולם הזה. תשובה ומעשים טובים וחפלה. מלפניך משפטי יצא. אמר הקב"ה לישראל בני עד ששערי תפלה פתוחים עשו תפלה ותשובה שאני נוטל שחרד בעולם הזה. אבל משאני יושב בדין לעוה"ב איני נוטל שחרד שנא' (משלי ו) לא ישא פני כל כפר ולא יאבה כי תרבה שחרד. לפיכך אמר (תהלים טו) תודיעני אורח חיים אלו עשרת ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים. כהו נעיסות בימיך גצת זה הלולב כמי שנוטל (ונוטל) ונוצח ובא, בנוהג שבעולם שני הגדיוסין רצין בהפרכוס מי שנוטל ובא הוא נוצח. כך בראש השנה עוברין לפנינו בבני

פירוש מהר"י הכהן

פסח זרע של זכר: [קמרינן] פי' ממנו ורודק נעם מלשון קטיגור כהפוך ר"ש גימ'ל: [פרוסמקוסרין] פי' בלוחים כנושאים כתב זיוי כמלך מלשון פרוסמקא: [כ' כדיוסין] פי' כ' יודעי לשער ולכוון כמרינה כרגלים או כמסופים שרונים יחד לגוף וס' אס' כנך אס' כ' כדיוסין ואוסו שנוטל כדיוסין כימינו והאחר כשמאלו ומטייל עמכם יודעים ככל שזכרנו נחם

כבני מרון ואין אדם יודע מי נוצח אם ישראל אם אומות העכו"ם. עבר ראש השנה כל ישראל באין ומתעניין ביה"כ לובשים לבנים ומתעטפים לבנים. עבר יום הכפורים ואין אדם יודע למי נמחל. כיון שהגיע יום הראשון של תג וכל ישראל יוצאין קטנים גדולים ופוענין לולביות בידם מיד הכל יודעין שנצחו ישראל ברין ונמחלו עונותם והם יודעין שנצחו שנאמר (ע"א טו) תם נצח ישראל לא ישקר. והוא שדוד אומר לישראל קיימתם מצות לולב שנקרא נעים שנאמר נעימות בימינך נצח. הרי את מבושר שנצחת לאומות העכו"ם (שנקרא נצח) שנאמר תם נצח ישראל. ד"א תודיעני אורח חיים זו תורה. שנאמר (תשלי ג) עץ חיים היא למחויקים בה. ומה שנאמר שובע שמחות. שבעתנו בה שמחות הרבה מקרא ומשנה ותלמוד הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים:

דבר אחר שמעה ה' צדק בשעה שאמר דוד לגלית (ע"א יו) אתה בא אלי בתרב ובתנית. שמעה ה' צדק. הקשיבה רנתי בשעה שברח דוד מפני שאול במערה. האוינה תפילתי במעגל שהיה מתירא מפני אבנר. בלא שפתי מרמה בזיפים. שנאמר (סס כג) ויעלו הזיפים אל שאול. ד"א תפלה לדוד כשאדם קם משנתו מתפלל ואומר ברוך סתיה המתיים. שמעה ה' צדק זו קריאת שמע. האוינה תפילתי זו תפלה. הקשיבה רנתי זו רינונה של תורה. בלא שפתי מרמה. זו תפלת המוספים. למה בלא שפתי מרמה שלא עמדנו בתפלה לא כתוך דברים במלים ולא כתוך שפתי מרמה. אלא כתוך דברי תורה ומעשים טובים. לפיכך מלפניך משפטי יצא שהוא יוצא ומזכה אותנו:

בתנת לבי פקדת לילה. לפי שאמר דוד (תהלים כו) בתנני ה' ונסני אמר לו הקב"ה אין אתה יכול לעמוד. אמר לו יכול אני לעמוד כיון שבחננו ולא עמד בא ליטות התחיל צוות תסוך אשורי במעגלותיך. אמר לו ולא אמרתי לך אין אתה יכול. לפיכך אני קראתיך כי תענני אל:

הפלה חסדיך מושיע חוסים. אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע תן לי מאותה היעור וישמרך. לכך שמרני כאישון בת עין. אמר ה' יודן בשם רבי אין בית רובע בחללו של עולם כולו שאין בו מ' קבץ מויקין אדם פושט ידו לתוך המויק והקב"ה משמרו. אמר רבי יהושע בן לוי בשעה שהולך בדרך איקוניא של מלאכים מהלכין לפניו וסבריון ואומרים תנו מקום לאיקוניה של הקב"ה. רבנן אמרי פראמא נתון לפני עיניהן של מויקין. כחמורים הללו של מחנין ובשעה שעונותיהן של אדם נורסין אותו הבסוי מתגלה והוא מביט באדם ומשתנות פניו שנא' (ליוט יד) משנה פניו ותשלחתו והוא מביט בו והוא ניווק מיד. לכך מסר הקב"ה כל המלאכים הללו שיהיו משמרין אותו אלף משמאל ודיבוא מימין. למה מימין יותר משל שמאל מפני שהימין שולטת בכל המצות לכך (תהלים לא) ורובה מימין אליך לא יגש. אבל השמאל אינה שולטת אלא במצות אחת ואיוו זו מצות תפילין שנאמר (דברים ו) וקשרתם לאות על ירך לכך נמסרו לשמאל אלף. ומהו אליך לא יגש. אמר הקב"ה בנוחג שבעולם מכך יוצא בדרך כל לגיונותיו יוצאין לשמרו והוא נזקק להם ליתן לכל אחד אחד פרנסתו אבל אני מסרתי לך אלף משמאל ורובה מימין שהן נזקקין לך לשמרך ואין אחד נוגש אותך ואין אוכר לך פרנסתי. אמר רבי תנינא לא אמר מסרו מצרך אלף אלא יפול שאם יבואו עליך מויקין אותם מלאכים מפילים אותם לפניך. דבר אחר מהו ופול שהקב"ה משלימן לך כענין שנאמר (דכ"א יב) וממנשה נפלו על דוד. וכל המלאכים הללו שנמסרו לאדם שיהיו משמרין אותו אימתי הוא משתמר בשעה שהוא משמר את התורה. אמר רבי אלעזר הקפר אמר לו הקב"ה לאדם תהא נרי בידך ונרך בידי. נרי בידך (תשלי ו) כי נר מצוה ותורה אור. א"ר יוחנן מצוה בפני תורה כנר בפני חמה שנאמר כי נר מצוה ותורה אור. נרך בידי (סס כ) נר אלהים נשמת אדם. אם אתה משמר את שלי אני משמר את שלך. אמר רבי חייא משל למה הרבה דומה לשני בני אדם שהיו להם כרמים לאחר היה לו בגליל. ולאחר היה לו ביהודה. וזה שבגליל היה כרמו ביהודה. וזה שביהודה היה כרמו בגליל. לימים הגיע זה אצל זה אמר אחד לחברו שמור כרמי שבגליל ואני אשמור כרמך שביהודה. ואם אתה אוברת את כרמי אני אובר את כרמך. כך אמר הקב"ה לישראל אם שמרת את התורה אני אשמור אותך שנא' (דברים יא) אם שמור תשמרון. אם שמרתם תשמרון:

קומה ה' קרמה פניו הכריעו. ר' פינחס בשם ר' אושעיא אמר חמש עמידות העמיד הקב"ה לדוד

פירוש מהר"י הכהן

ה' אף חננו וסדרנוסן לשון נעלי מדס ושעור לשון כדריסל: [ליוקניל]. פי' דיוקנל: [מחמלל]. פי' מסוס שחולין ליוס מכך של קור לו נגד לפני עיני מחמוריסל קלל יכנס כסס חכקת סקמח ויוקס: [נמלו על דוד]. שסענין סס פנכננו וססליוס פני (לכסענד)

לדוד בספר תהלים. ארבעה כנגד ארבעה מלכיות שראה אותן ברוח הקודש היאך הן עתידות לשעבר בישראל והוא מעמיד להקדוש ברוך הוא על כל אתת ואחת. וחמישית שראה מלכות של גוג שהוא בא אל ישראל בחזקה ואומר להקב"ה (תהלים י) קומה ה' אל נשא ירך. אמר לפניו רבש"ע אין זוג להודווג לה אלא אתה ומהו אומר קומה ה' אל נשא ירך משל לסה הדבר דומה לגבור אחד שהיה עובר בנהר ובנו עמו ואחו בירו להעבירו וכשהגיע לחצי הנהר נתגברה השבולת למעלה על ראש בנו מיד צעק בנו ואמר אבא ארים ירך דאנא מבע. כך ארבע מלכיות משולין במים שנאמר (ישעיה יז) הוי המון עמים רבים. וישראל מובעין בתוכו שנא' (תהלים סט) מבעתי ביון מצולה ואין מעכר. ואלמלא הקב"ה עמהם לא היו יכולין להנצל שנא' (ישעיה מג) כי תעבור במים אתך אני. וכיון שצפה דוד שפעמים שהחמא גורם והם מתגברין כשבולת של נהר לשמך את ישראל התחיל צווח (תהלים י) קומה ה' אל נשא ירך. ארים ירך דאנא מבעין וכן הוא אומר אל תשטפני שבולת מים. לפיכך הוא אומר קומה ה' זכור שבועתך. אסר לו חייך אני נושא שנאמר (דברים לז) כי אשא אל שמים ידי ואומר הנה אשא אל גוים ידי. דבר אחר קומה ה' זכור שבועתך שנשבע המלאך על שמך שנאמר (דניאל יג) וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחייה עולם וכתוב (ישעיה ל) לכן יחבה ה' לחננכם. ואין לכן אלא שבועה שנאמר (ס"ג ג) לכן נשבעתי לבית עלי. רבי יהושע דסבנין בשם רבי לוי אמר. אכר הקב"ה אני אמרתי בעצמי שבועה שאני מגלה את הקץ וגואל אתכם אף משיבא גוג ומגוג אני נלחם עמו שנאמר (זכריה יד) ויצא ה' ונלחם בגוים ההם לכך אמר דוד קומה ה' קרמיה לרשיעא מקמי דלא תקדמך. מהו הבריעהו. סבף זכות לכף חובה. דבר אחר שברחו כד"א (תהלים כ) הטה כרעו ונפלו. פלטה נפשי מרשע חרבך. שבא מכח אבותי ומכח התורה שנקראת חרב שנאמר (ס"ג קמט) רוממות אל בגרונם וחרב פיטות בידם. (דבר אחר פלטה נפשי מזה שבא עלי) מכח אותה החרב שאמר לו יצחק (בראשית כז) ועל חרבך תחיה. ד"א מאותה החרב שהיא חרבך ועתיד אתה לרדות בה עולםך. כמה דאמר (ישעיה י) הוי אשור שבמ אפי. רבי יהושע דסבנין בשם רבי לוי אמר פלטה נפשי מאותו רשע שאתה עתיד להפיל איתו בחרבך שנא' (ס"ג לד) כי רותה בשמים חרבי :

ממתיים ירך ה' כמתים מחלד. מדבר בנבוכדנצר. אמר דוד לפני הקב"ה מה גבורים הן שנמלו שלמון מתחת ירך והשלמת אותן בעולםך לשעבר בניך ואיזה זה נבוכדנצר ובלטצאר ואין כמתים אלא גבורים שנאמר (דברים כ) ההרם כל עיר מתים. כמתים מחלד שהשלמתם על הארץ ואין חלד אלא ארץ שנאמר (תהלים מט) האזינו כל יושבי חלד. חלקם בחיים. בעולם הזה שנתת להם שלוחה. וצפונך תמלא במנם שהעשירו מן ההקדשות הצפונות בבית המקדש שנאמר (מ"ז כד) כל אוצרות בית ה' ואוצרות בית המלך. ישבעו בניו זה אויל מרודך שנאמר (ירמיה כז) ועברו אותו כל הגוים ואת בנו. והניחו יתרם לעולליהם. יתומה אתה שנשתיירה זו ושתי ועשתה אנוסתא בשלכות שאינה שלה שנאמר (אסתר ח) גם ושתי המלכה. כמתים ירך. מה גבורים היו שהיו שלטין מתחת ירך. כמתים מחלד. שהשלמתם בעולם, חלקם בחיים. שנתת להם שלוחה. וצפונך תמלא במנם שהעשירו מן ההקדשות הצפונות בלשכות. ישבעו בניו זה אכסאינום וחביריו. והניחו יתרם אלו שני יתומין שנשתיירו מהם רומוס ורומירוס וזימנה להם זאבה אתה שהניסתם עד שהגדילו ונעשו כלכים גדולים :

דבר אחר מדבר בדורו של שמר מה גבורים הם שנתנו נפשם על קדושת השם ומהו תחת ירך. כמתים ירך. כמתים מחלד. כידך. כמתים מחלד אנו שהעלה גופן חלודה כגון ר' שמעון בן יוחאי ובנו שהיה טמון הוא ובנו י"ג שנה עד שהעלה גופן חלודה מה עשה הקב"ה ראה אותו שלטון שהיה יושב ודן את הצפירים והיו סהן נכנסות לפניו ונוטלות דיכום ויוצאות. ומהן היו נכנסות ונוטלות איטפוסין. כיון שראה ר' שמעון בן יוחאי כך אמר אפי' צפור מן בלעדי שמיא לא אהיא מה צפירין חוץ מדעת עליון אינן נתפסין אנו חוץ מדעת עליון נתפס ומיד יצא וסיהר את ארץ ישראל ופירש. אמר לו הקב"ה דוד הפסידו חלקם בחיים. וצפונם לא נאמר אלא וצפונך נתבשר שחלקו עמהם לעתיד לבא ואותן טיבות שבתוב כהן (תהלים לח) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. ישבעו בניו. (ס"ג לא) יראה אל עבדיך פעלך והדרך על בניהם. והניחו יתרם לעולליהם (ס"ג יח) ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של

פירוש מהר"י הכהן

להשפיע לו : [שכח חרבך]. פי' שזכו אף וחלון שלך שנקרא חרבך וכמו שכתב רמב"ם מקרא הוי אשור שנט אפי' שיהמר שאפי' הוא שנטו כלומר הרבו כי החרב יקרא שנט כדכתיב שנט כחל וכו' רמב"ם : [נפשים הרבין] וכתוב נחריה שנט על אדום חרב וגו' : [שהיה טמון וכו'] . מלכות השמד : [ונוטלות דיכום וכו'] . פיין כל הענין הזה ונראה בלשון דכא נשמוק

ד של עולם אלו באים מכת התורה ומכת מעשים טובים. אבל אני איני בא לפניך אלא בענין המבקש צדקה שנאמר אני בצדק וגו' אשבעה בהקין. עם אותן הצדיקים שנאמר (יטעיה כו) הקיצו ורגנו שוכני עפר. דבר אחר אשבעה בהקין שאמרת (שמות לג) כי לא יראני האדם וחי. אבל לעתיד לבא בשעת הקצת המתים אני שבע לראות שנאמר (יטעיה נה) ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה. (סס נב) כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון.

דבר אחר אני בצדק. ראה מה כחה של צדקה שפרוטה שאדם נותן לעני זוכה ומקבל פני שכינה. משל למה דומה לכטרונות אחת שהיא מבקשת להקביל פני המלך היא עושה עטרה לפי כבודה ועל ידי העטרה שהיא מכנסת לעטר את המלך היא רואה פני המלך. ראה כמה היא כוחה של צדקה שעל ידי צדקה הוא מקבל פני שכינה שנאמר אני בצדק אחוז סניך אשבעה בהקין תמונתך. מה ראה דוד לפרש זכות של צדקה בלבד. ללמדך שאפילו רשעים ואין בהם אלא זכות של צדקה בלבד זוכין ומקבלין פני שכינה שנאמר (סס ח) וגילה כבוד ה' הכל רואין צדיק ורשע. אם כן מה בין צדיק לרשע כדי שידעו הרשעים לפני כי הם מכעיסין וידעו הצדיקים לפני מי הם יגיעים. ד"א אני בצדק לפי שהרשעים יושבין בעולם הזה שלווין וכופרין בהקב"ה. וצדיקים מתיישרין בעה"ז ומתים על שם יוצרם. לכך אמר דוד אני איני מן המכעיסים לפניך אלא מאותם שהם יגיעים בתורה שכתוב בה (דברים יז) צדק צדק תרדוף. לכך נאמר אני בצדק אחוז פניך.

דבר אחר תפלה לדוד שמעה ה' צדק. הה"ד (סס לג) וזאת ליהודה ויאמר שמע ה' קול יהודה. חסן הנינו. הלל אומר מלא הין מים שאובין פוסלין את הכקוה שחייב אדם לומר בלשון רבו. שמאי אומר תשעת קבין. ותכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה עד שבאו שני גרדיים ששער האשפות והעירו מפי שמעיה ואבטליון שצלשת לונים מים שאובין פוסלין את הסקוה וקיימו חכמים את דבריהם. למה הזכיר שם המקום ושם אומנותם והלא אין אומנות שחתה מגרדי ואין לך מקום בזוי בירושלים משער האשפות. אלא ללמדך כשם שאבות העולם לא עמדו על דבריהם במקום שמועה. כך לא יעמוד אדם על דבריו במקום שמועה. למה מוזכרים דבריו ב"ש ודבריו ב"ה לבטלה. לומר לדורות הבאים שלא יהא אדם עומד על דבריו שהרי אבות העולם לא עמדו על דבריהם למה מוזכרין דבריו יחיד הואיל ואין הלכה כמותו אלא כדברי המרובין. שמא יראה יחיד דבריו ב"ד סתם ויסמך עליו שאין בית דין סתם יכול לבטל דבריו ב"ד תברו אלא א"כ יהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין. הא למדת שצריך אדם לסמוך על דברי הראשונים ולסדר את דבריו על דברי תורה. וכן מצינו ברוד שסמך על דברי משה רבו כשראה שנתפלל עליו ועל שבטו ואמר (דברים לג) וזאת ליהודה ויאמר שמע ה' קול יהודה. התחיל מתפלל על עצמו באותו לשון שמעה ה' צדק שאין קול האמור להלן אלא קול האמור ברוד כדכתיב (שמואל א' כו) ויכר שאול את קול דוד.

הקשיבה רנתי. אין הרנה כאן אלא כעין אותו רנה שנאמרה למעלה שנאמר (מלכים א' ח') לשמוע אל הרנה. התם כתיב (דברים לג) שמע ה' קול יהודה. וכתיב הבא שמעה ה' צדק מהו כן שהצדיקים רוצים מהשכינה וממעטין את עצמן כמה שנתן להם. (תהלים קנו) אשרי שיאחו ונפץ את עוללך כך אמר הקב"ה אני מנפץ את עוללך אל הסלע כשם שנפצת את עוללך ולא שמענו בחרבן הכית שנפצו את עוללנו אלא שהוציאום בקולרין. אלא כך אמר הקב"ה אתה חרבת את ביתי שבניתי בשביל שיקיימו ישראל תורתך שקבלו מכני עוללחם שנאמר (סס ח') מפי עוללים ויונקים יסדת עוז. על כן אני מנפץ את שלך. וכה"א (סס כ"ח) תן להם כפעלם וכרוע מעלליהם חן להם (סס י') יתפשו במזימות וזחשבו. (סס ט) בפועל כפיו נוקש רשע הגיון סלה כשיעשה הקב"ה נקמה ברשעים נגנן בנגינות לפניו. דרש ר' עקיבא (יטעיה כ) לכן הרחיבה שאול נפשה ופעה פיה לבלי חק. לבלי חקס אין כתיב כאן אלא לבלי חק. למי שאין בידו מצוה אחת שיכריע לכף זכות הדא לעולם הבא אבל בעולם הזה אפילו תתקצ"ט מלאכים מלכדים עליו חובה ואחד כלמד עליו זכות שנאמר (חייז לג) אם יש עליו מלאך מליץ אחד. (ס"ב כ"א) והגבעונים לא מבני ישראל המה ולמה ריחקס דוד על שם (סס) ויהי רעב שנה אחרי שנה. אמר דוד בעון ארבעה דברים גשמים נעצרים. בעון

פירוש מהר"י הכהן

נפסוק גם וספי ונענך ערך דיומם כשלישי: [ונגלה וגו'] ונחמך כחריש ואלו כל כשר יחדו: [כדי שידעו וכו']. פי' מדלי חילוק נפלא יש ביניהם ומה שזכות נדקס כולם רואים כוא כדי שידעו כו': [חמן חנינו]. כפ"ן דתענית: [במקום שמופס]. פי' שאף שלפי המקום שהאנשים משם לא הוסיף להם לחכמים להאמין ולהכניעם בגרדיים אלו ולחזור מדבריהם כיון שהיו ממקום כוזב ומספוא שקרין אפי"כ לא עמדו הכמים על דברי טעמים וחזרו בהם וקיימו את דברי הגרדיים כשמועם ששמעו: [לנפולס]. יאמר סתם מדברי הגרדיים ואל יזכיר כלל דברי כ"ס ונ"ס כיון שלנפולס הם שברי חזרו בהם: [אני מנפץ וכו']. פי' ואם ביאור

ע"ז וג' וש"ד ובעון הפוסקים צדקה ברבים ואינם נותנים. בעון ע"ז דכתיב (דברים יא) השפרו לכם פן יפתה לבבכם וכמ"ל לי' ועצר את השמים. גלוי עריות שנאמר (ירמיה ג) ותחניפי ארץ בזנותך וסמך ליה ויכנעו רביבים. שפיכות דמים שנאמר (נחמדכר לה) כי הדם הוא יחניף את הארץ. פוסקי צדקה ברבים ואין נותנים שנאמר (משלי כה) נשיאים ורוח וגשם אין איש מרהלל במתת שקר. בקש דוד בכל דורו ולא כצא אחד כהם. שאל באורים ותומים שנאמר (ס"ז כה) ויבקש דוד ויאמר ה' אל שאל ואל בית הדכים. אל שאל שלא עשיהם עמו חסד. ואל בית הדמים אשר הסית את הגבעונים. שלח דוד וקרא להם אמר להם מה לכם ולבית שאל אמרו לנו על שהכית ממנו שבעה אנשים שנים חוטבי עצים ושנים שואבי מים וחון וסופר ושמש. אמר להם מה אתון בעאן. כרון אכרין יתנון לנא שבעה גוברין מבנוהי. אמר להון מה הגייה לכן דאינון כתקטלין כבו לכם כסף ודדב. והוון אמרין (עס) אין לנו כסף וזהב עם שאל אמר דלמא בהתין אינון פלגין כפלג נסב לכל אחד ואחד באנפי גפשיה והוה כפיים מיניה והוה אמר ליה כה הגייה לכן דאינון כתקטלין כבו לכו כסף וזהב והוה אמר אין לי כסף וזהב עם שאל. באותה שעה אמר שלש כתנות טובות נתן הקב"ה בישראל ואלו הן רחמים ביישנן גובלי חסדים. רחמים שנאמר (דברים יג) ונתן לך רחמים ורחםך. ביישנים שנאמר (שמות כ) ובעבור ההיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו הרי סימן לביישן שאינו חוטא. וכל שאין לו בשת פנים ברי שלא עכדו אבותיו על הר סיני. גובלי חסדים שנאמר (דברים יז) ושפר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד. ואלו הגבעונים אין בהם אחת מכל אלו. עמר ורחקן שנאמר (שמואל ז כה) והגבעונים לא מבני ישראל המה. בוא וראה כמה חבב הקב"ה את הנרים שלא מל אברהם אבינו אלא בן צ"ט שנה שאלו מל בן ג' או ל' לא היה גר יכול להתגייר. פחות מל'. לפיכך גלגל הקב"ה עכו עד שהגיע לצ"ט שנה ברי שלא תנעול דלת בפני גרים הבאים. וליתן שכר ימים ושנים ולהרבות שכר עושי רצונו לקיים כה שנאמר (ישעיה מז) ה' חפץ לסען צדקו. וכן את סוצא בארבע כתות שהן עונות ואומרות לפני מי שאמר והיה העולם (סס מו) זה יאמר לה' אני. זה יקרא בשם יעקב. זה יכתוב ידו לה' ובשם ישראל יכנה. זה יאמר לה' אני ולא יתערב בי הטא. זה יקרא בשם יעקב. אלו גרי הצדק. זה יכתוב ידו לה'. אלו בעלי תשובה. ובשם ישראל יכנה אלו יראי שמים. והגבעונים שלא נקראו בשם יעקב. שנאמר בו (נחמיה טז) ואל שדי יתן לכם רחמים ולא רחמו עליהם. עכד דוד ורחקן לכך נאמר והגבעונים לא מבני ישראל המה. ואף עזרא רחקן שנאמר (נחמיה יא) והגתנים היו יושבים בעופל. ואף הקב"ה עתיד לרחקן לעתיד לבא שנאמר (יחזקאל מח) וחעובר העיר יציעברוהו ככל שבטי ישראל יאברוהו כתיב. א"ר אלעזר בנ' מקומות הופיע רוח הקודש. בבית דינו של שם שנאמר (נחמיה טז) ויכר יהודה ויאמר צדקה מבני. רילמא לא כי היכי דאזיל איהו אזיל אינש אחרינא בהדיה יצאת בת קול ואמרה מכני היו כבושין. בבית דינו של שמואל (ס"א י"ג) הנני ענו בי וגו' ויאמר עד ויאמרו מבעי ליה יצאת בת קול ואמרה אני עד בדבר זה. בבית דינו של שלמה דכתיב (מ"א ג) תנו לה את הילוד החי היא אמי. יצאת בת קול ואמרה היא אמי. דרש רבא תרי"ג כחות נאמרו למשה כסיני שלש מאות וששים והם כמנין ימות החכה. וכאתים וארבעים ושמונה כנגד אבריו של אדם. אמר רב המנונא כאי קראה (דברים לג) תורה צוה לנו משה. תורה בניכטריא הכי הוה שית כאה וחד סה הויין. אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שבענום. ואמר רב יהודה סילה ושבת קודם מתן תורה הוה בא דוד והעמידן על י"ג שנאמר (תהלים טו) כי יגור באהלך ומי ישכון בהר קרשך הולך תמים וגו'. הולך תמים ופועל צדק זה אברהם שנאמר (נחמיה טז) ההלך לפני והיה תמים. ודובר אכת בלבבו כגון רב ספרא. לא רגל על לעונו זה יעקב שנאמר (סס כו) אולי יבושני אבי. ולא עשה לרעהו רעה שלא ירד לאוכנות חברו. וחרפה לא נשא על קרובו זה המקרב את קרוביו. א"ר סימון בא וראה שלא ככרת הקב"ה כדת בשר ודם. ב"ז אם יש לו קרוב בזוי או עני או כופר בו אבל הקב"ה הוציא את ישראל כמצרים מכור הברזל וקראם לבני ישראל עם קרובו. נבזה בעיניו זה חזקיהו כלך יהודה שגרר עצמות אביו במטה של חבלים. ואת

פירוש מהר"י כהן

ביאור אל כסלפ כוא כמו כשניל כסלפ כלומר ניטול כחורס דכתיב כה וכפטיש יפוצץ פלפ : [נכחון אינון וכו'] . סי' שמא מתכיישין כס : זה כפניו זה מלכתרוות כסכף וזה חלקם זה חס ואלהם לרעות כל אחד לבדו . ועס כן ולא נסרעו לך רחמס כדמפרש ואזיל : [וס יאמר וכו'] . סי' פסוק כוא כיכפס מ"ד ומזכיר ד' כחות כדמפרש ואזיל ומביא מזה ראיה כגס מלאן עסס למס רוחק אח כנענוס כדמפרש : [כגון רב ספרא] . סי' כדאי' בשאלות כמעס ככחורמו ומייסי לוי כס' כמפסחא מכות דף כ"ד וכו' כ"ס ע"ס : [ר' ישמעאל בר' יוסף] . כדאי' כמלאן שלא רלס לדין אריכו על שהניח כלכלס של פירות אל"ס

יראי ה' יכבד זה יהושפט שבשעה שהיה רואה תלמיד חכם עימר מכסאו ומחבקו ומנשקו וקורא לו רבי ומורי. נשבע להרע ולא ימיר ברבי יוחנן דאמר אהא בתעניתא עד שאסיים פרשתי. כספו לא נתן בנשך אפילו רבית דנכרי ושחד על נקי לא לקח כגון ר' ישמעאל ברבי יוסי. עושה אלה לא יכום לעולם כאן דעבר לכלהו לא ימוט חד מנייהו ימוט אחמהה. עושה כל אלה לא נאמר אלא עושה אלה אחד מאלה. למעלה במומזר יג. בא ישעיה והעמידן על שש (יספיק לג) הולך צדקות זה אברהם. ודובר מישרים זה שאינו מקניט את חבירו בדברים. (סס) אומם אונן ששמוע דלא שמע זילותא דרבנן ושתיק. (סס) עוצם עיניו מראות ברע זה שאינו כסתכל בנשים בשעה שעוכרות על הכביסה. בא מיכה והעמידן על שלש דכתיב (מיכה ו) כי אם עשות בשפט זה הדין. (סס) ואהבת חסד זה גמילות חסדים. (סס) והצנע לכת דברים שדרך לעשות בפרהסיא כמו הכנסת חתן וכלה אמרה תורה והצנע לכת דברים שדרך לעשות בצנעא עאכ"ו. חזר ישעיה והעמידן על שהים שנאמר (ישעיה נ) שברו משפט ועשו צדקה. בא עמוס והעמידן על אחת שנאמר (עמוס ה) דרשוני וחיו. בא חבקוק גם כן והעמידן על אחת שנאמר (חבקוק נ) וצדיק באמונתו יחיה :

מומזר יח

למנצח לעבר ה' זש"ה (תהלים עד) לך יום אף לך לילה. ה' יודן בשם ר' יהודה אמר כל מה שאמר דוד בספרו כנגדו וכנגד כל ישראל וכנגד כל העתים אמרו. אמר לפניו רבונו של עולם עשיה לנו נסים בלילה ואמרנו שירה בלילה. שנאמר (סס מנ) ובלילה שירה עמי. ואוכר (יסעיה ל) השיר יהיה לכם כליל ההקדש חג. עשית לנו נסים ביום ואמרנו לך שירה ביום שנאמר ביום הציל ה' אותי. דבר אחר ביום הציל ה' אותי. זש"ה (תהלים עח) פי יספר צדקתך. את מוצא שלא הניח דוד אבר בכל איבריו שלא קלם להקב"ה בו. קלמו בראשו שנאמר (סס כג) דשנת בשמן ראשי. קלמו בעיניו (סס כה) עיני תמיד אל ה'. בפיו פי יספר צדקתך. בלשונו (סס לה) ולשוני תהנה צדקתך. בגרונו (סס סט) יגעתי בקראי נתר גרוני. בשפתיו (סס עח) תרננה שפתי. בלבו (סס פד) לבי ובשרי. סוף דבר קלמו בכל עצמותיו שנאמר (סס לה) כל עצמותי תאמרנה. בנפשו (סס קד) ברכי נפשי את ה'. בגשמתו (סס קנ) כל הגשמה תהלל יה. אמר דוד אעפ"י שקלסתי בכל אלה עדיין איני יודע לקלמו פי יספר צדקתך. דבר אחר למנצח לעבר ה'. מה ראה דוד לומר לעבר ה' ללמדך שכל העושה תשובה מעבירה שבדיו הקב"ה מוסיף לו כבוד וקורא לו שם חביב. בא וראה בבני קרח שעד שלא עשו תשובה לא נקראו חביבים ומשעשו תשובה נקראו חביבים. (תהלים מה) למנצח על שושנים. משעשו תשובה נקראו ידידים שנאמר (סס) למנצח אל שושנים לבני קרח משכיל שיר ידירות. וכן את מוצא ברוד שעד שלא עשה תשובה לא נכתב באיסרטיא של מעלה. משעשה תשובה נכתב באיסרטיא של מעלה ונקרא עבר ה' למנצח לעבר ה'. את מוצא שכל מי שהוא קורא עצמו עבר קראו הקב"ה עבר. אברהם קרא עצמו עבר (נראות יח) אל נא תעבור מעל עבדך. והקב"ה קראו עבר (סס כו) בעבור אברהם עברי. יעקב קרא עצמו עבר (סס לג) אשר עשית את עבדך. והקב"ה קראו עבר (יסעיה מד) אל תירא עברי יעקב. משה קרא עצמו עבר (דברים ג) להראות את עבדך. והקב"ה קראו עבר (דברים יב) לא כן עברי משה. דוד קרא עצמו עבר (תהלים קטו) אני עבדך בן אמתך והקב"ה קראו עבר (סמואל ג) ביד דוד עברי הושיע. ויש שלא קראו עצמן עבר. והקב"ה קראן עבר. יצחק לא קרא עצמו עבר והקב"ה קראו עבר (שמות לג) וזכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך. יהושע לא קרא עצמו עבר ונקרא עבר (יהושע כד) וימת יהושע בן נון עבר ה' :

אשר דבר ה' וגו'. מהו השירה הזאת. אמר ר' יודן זש"ה (תהלים עח) כמופת הייתי לרבים. אמר דוד מה אני לא אמרתי שירה עד שנתחרפתי ועד שנפלו בידי ארבעה. ועד שנפלו בידי בעל אצבעות. כך ישראל אין אומרים שירה עד שיתחרפו ועד שיפלו בידם ארבעה ובעל אצבעות. וזהו כמופת הייתי לרבים ואני סימן טוב לישראל. כיצד נתחרף סגלית הפלשתי (ס"א ח) וחירף לישראל וקילל את דוד ונפל הוא בידו ובעל אצבעות (ס"א כה) ויהי איש מרתן וגו' ואצבעות רגליו שש ושש ונפלו לפניו ארבעה (סס) את ארבעת אלה יולדו להרפה בנת סמך ליה (סס כג) וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת. כך כשיבא משיח במהרה בימינו אין אומרים שירה עד שיתחרף המשיח שנאמר (תהלים פט) אשר חרפו עקבות משיחך. ועד שיפלו מרגליו :

פירוש מדרש הכהן

שם מדרש שני: [נאמרטיא של מלך]. פי' כמורה של מלך וכפ' כמלכיים כנקללים פנדי כסס :
ואלכ

שיפלו לפניו בעל אצבעות וז' עכו"ם הרשעה שנאמר (דניאל כ) ואצבעת רגליא מנהק ברזל וגו'. ועד שיפלו לפניו ארבע מלכיות שנאמר (זכריה יד) ואספתי את כל הגוים אל ירושלים מיד ויצא ה' ונלחם. באותה שעה אומר שירה שנאמר (תהלים נח) מוסר שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה. ד"א את דברי השירה הזאת אמר רבי סימון לא כל מי שהוא אומר שירה אומר. אלא כל מי שנעשה לו גם ואומר שירה בידוע שמוהלך לו כל עונותיו ונעשה בריה חדשה וישראל כשנעשה להם גם ואמרו שירה נמחלו כל עונותיהם שנאמר (שמות טו) ויסע משה את ישראל מים סוף שהסיען מהחמאים שלהם. מים סוף שנאמר (תהלים קו) וימרו על ים בים סוף. וכן את מוצא בימי דבורה וברק שנעשה להם גם ואמרו שירה שנאמר (סופטים ה) ותשר דבורה. ומנין שנמחל להם רכסין בחר שירתא (ס"ו) ויעשו בני ישראל הרע בעיני ה'. א"ר אבהו בשם רבי אבא בכל מקום כתיב ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע. ואחר שירת דבורה כתיב עוד ויעשו בני ישראל תהלת עשייה והיכן הן מה שעשו לשעבר אלא מחל להן הקב"ה בשעה שאמרו שירה. וכן את מוצא בדוד שנעשה לו גם ואמר שירה ומנין שנמחל לו עונותיו דכתיב בחר הדא שירתא (ס"ז כג) ואלה דברי דוד האחרונים. ואלה הן הראשונים אלא כלמד שמחל לו הקב"ה לשעבר:

ביום הציל ה' אותי. וכי ביום אתה הציל אותי מאויביו וכשאל אלא שהיה שקול עליו כנגד כל אויביו. דכל מאן דתבע ליה בר ישראל חבריה קשה עליה מכל שונאי אימות העולם וכן שסזון אומר להן (סופטים טו) השבעו לי פן תפגעון בי אתם ושבקו יתיה וכן שלמה אומר (תהלים יח) את נפשע מקרית עז:

ויאמר ארחמך ה' חוקי. רחמית יתך כמח דאמר (דברים ו) ואהבת את ה' אלהיך ומתרגמנן. ותרחה. דבר אחר אקראך רחום וחנן. דבר אחר אמלא יתך רחמים על בריוחך דבר אחר אחבבך על בריוחך. ר' נחמיה בשם ריש לקיש אמר אמר דוד מילת דמהפרש לכל אילין ורוח הקדש אומר לו חוקי ה' סלעי ומצודתי סלעי מתונה ומצודתי בשכך אני צד את הרשעים. ומה ראה דוד לקלם בסלע על שנעשה לו גם בסלע שנאמר (ס"ח כג) ויהי דוד נתפס ללכת מפני שאול כיון שראה דוד עצמו מצומצם ביד שאול התחיל אומר על חנם משה איתן שמואל ואמר לי משחק ה' למלך היכן היא אותה ההבטחה שהבטיח אותי. ומנין שאמר כן (תהלים קטו) אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב. מיד אמר לו הקב"ה שמואל כוזב. מעיד אני עליו שהוא נאמן שנאמר (ס"ח ג) וידעו כל ישראל כי נאמן שמואל. מיד ומלאך בא אל שאול. רבי אומר מלאך מן השמים היה שנאמר ישלח משרום יקחני. רבי יודן אמר מלאך שליח היה. אמר לו ר' פינחס וכי השליח יועץ הוא שאמר לו (ס"ח כג) מהרה. אלא מלאך היה (נקרא) שנאמר (ס"ט) על כן קראו למקום ההוא סלע המחלקות. ולמה נקרא שמה סלע המחלקות. א"ר שמואל בר נחמני ששם נחלקו גבורי שאול על דוד. מהן היו אומרים עד שבן ישי בדינו לא נפנה ממנו. מהן היו אומרים מלחמת ישראל קודמת אבל בן ישי מצוי הוא אצלנו בכל שעה. רבי אלעזר אומר נחלק הסלע מכאן ומכאן ונסצאו שאול וגבוריו עומדין בצד זה ודוד וגבוריו מצד זה. והוא שדוד אומר (תהלים קמד) הנותן תשועה למלכים אלו דוד ושאל. שאול שניצל משפיכות דמים דוד שניצל מחרב שאול שנאמר (איוב ה) ויושע מחרב כפיהם. הפתה את דוד עברו מחרב רעה. שלא הרגו לשאל שנאמר (שמואל א כו) מי שלח ידו במשיח ה' וגכה. ד"א מהו סלע המחלקות שבשעה שהיה דוד וחילותיו עוברין על אותו מקום שנעשה לו גם היה מתחלק מחילותיו. הוא ושש מאות האנשים שהיו עמו באותה שעה הוא והן יורדין מעל סוסיהן ומשחמתיין על פניהם ונופלין על פניהם ואומרים ברוך שעשה לנו גם במקום הזה. וכשהיה המחנה שלו מתחלק באותו מקום מקצתן עומדין ומברכין ומקצתן עומדין ואין מברכין לפי שלא היו עמו באותה שעה לפיכך נקרא סלע המחלקות. אלהי צורי אחסה בו רבנן אמרי כלפי שנפלו לפני דוד עשרה שונאים שאול ודואג ואחיתופל שבע בן בכרי ושמע' בן גרא שובך וגלית ושלשת אחיו שנאמר (שמואל ב כ) את ארבעת אלה יולדו להרפה. חמשה מישראל וחמשה מאומות העכו"ם. וכנגדן אמר דוד עשרה מיני קלוסין ואלו הן חוקי וסלעי. ומצודתי ומפלטי. אלהי צורי אחסה בו. סגני וקרן ישעי משגבי ומנוסי. רבי יהודה אומר לפי שקלטו בעשרה קלוסין לפיכך קלטו בסוף הספר בעשרה הלולין (תהלים קנ) הללו אל בקדשו וכל הפרשה שהן עשרה. וקרן ישעי. מה שמן

פירוש מדרש הכהן

[ואלכ דברי דוד וכו']. ע' בילקוט בשלח: [כשנעו לו וכו']. ס' שאמר כך לאנשי יהודה שרנו לאוסרנו בעלמם: [נהפז ללכת]. וכתיב [לעיל מניח וינידו לדוד וירד בסלע]: [ומלאך בא וכו']. פ' שעל ידו סביחו הקב"ה לנטות מפל דוד באמר לו המלאך מכרה ולכה

מדרש : מוסר יה : תהלים : כה 49

שמן המשתה סבעבע ויורד עליו : מהלל אקרא ה' : משובח אקרא יהך . ומאויבי אושע : רבי יודן : אמר סרס המקרא ודרשה : אושע מן אויבי אקרא ה' משובח . כשתושיעני מאויבי אהלל : יתך . ר' הונא בשם רבי אחא : אמר כלפי יהושפט אמרו (דכ"ז כ) ובעת החלו ברנה ותהללה נתן ה' מארבים . שעד שלא היו שונאים באין עליו היה אומר שירה והיו השונאים נוסלים לפניו : **אפסוני חבלי מות** . כהו אפסוני הגיעו הצרות עד האף : דבר אחר אל תקרי אפסוני אלא עפסוני הצרות מסות ובאות עליו כעוף : שנאמר (זרעיה ח) ועוף יעופף על הארץ . ד"א מהגלגלות ובאות עלי כאופן וגלגל . ד"א פניא אני בן עקיא ורבי אחא אמר נפגיתי לכאן ולכאן ואין גואל אלא אהה . ד"א כשאשה אירנת כתרי חומין כפולין הן נקראן אפסין . כך אמר דוד אפסוני צרות ובאות עלי כפולות מדבר בארבעה מלכיות . אפסוני חבלי מות בבבל . ונחלי בליעל יבעתוני במדי . חבלי שאלו כבבוני ביון . קרכוני מוקשי מות באדום . אפסוני יבעתוני סבבוני קרמוני . חבלי מות נחלי בליעל חבלי שאלו מוקשי מות . רבנן אמרי למה כתב בראשונה וברביעית : מות : שזו החריבה בית ראשון וזו החריבה בית שני . ר' אבא בר כהנא אמר : זו גזירה שמה : זו גזירה שמה . בצר לי אקרא ה' בבבל . ואל אלהי אושע בכדי . וישמע מהיכלו קולי : ביון . ושוועתי לפני חבא באוני באדום . רבי פנחס בשם רבי חסא בר חנינא : אמר למה (היה) מוכיר בשלישית היכל שכל ימיה של יון ההיכל קיים . אמר בצר לי ולא אמר בצרות לפי שכל הנביאים כיחדין צרותיהן של ישראל ומסמטין אותן שנאמר (דברים ז) בצר לך ומצאוך . (זכריה ח) ראה ה' כי צר לי . רבי יהודה אומר כמעט אחר ביון שלא היה היכל חרב בימיהם (עמוס כ) כאשר ינום איש מפני הארי וזו בבל . ופגעו הדוב וזו מדי . ובא הבית וזו יון . שהיה בית המקדש קיים בימיה ולא היה עליהן בעם שהיו רואין שבעון הצדיק ועומדין לפניו . ומסך ירו על הקיר ונשכו הנחש וזו אדום . שנאמר (ירמיה מ) קולה כנחש ילך . רבי יהודה כייתי לה כמעט אחר (ספ"ג כ) פתחי לי אחותי רעיתי : אחותי זו בבל . רעיתי זו מדי . יונתי ביון . ולמה קורין אותה יונתי : שהיו מקריבין תורין ובני יונה בימיה . תמתי באדום . ולמה קורין אותה תמתי : לפי שהיו ישראל מוכתין עמה ונותנין נפשותם על קדושת השם . שכמה שמדין נזרו עלינו בימיה :

ותגעש ותרעש הארץ . א"ר שמואל בר נחמני למה הויעות באות על הפסק בין מלכות למלכות הה"ה (ירמיה נה) . ותרעש הארץ ותחול כי קמה על בבל : אליהו ז"ל שאל את ר' נהוראי על מה הויעות באות לעולם אמר לו על חלול מעשרות שאין מפרשין אותן כחקנן אמר לו חייך כך היא סברא דמילתא : אלא זהו עיקרו של דבר בשעה שהקדוש ברוך הוא מביט בעולמו ורואה בתי טרטיסאות ובתי קרקסאות ואומות העכו"ם יושבין בהשקט ובבטחה ובית המקדש חרב ובניו בצער מחרה אפו בעולמו להתריבו הה"ה (ספ"ג כה) ישאג על נהו בשביל נהו לפיכך ותרעש הארץ . רבי אחא אמר על משכב זכור . אמר הקב"ה אתה הודעית איברך על דבר שאינו ראוי לך : אף אני אזדעזע בשבילך העליונים והתחתונים . ורבנן אמרי על הכחלוקת שנאמר (זכריה יד) ונפתח גיא הרי כי יניע גי הרים אל אצל : א"ר שמואל בר נחמני אין הרעש בא אלא על הפסק מלכות שנאמר (ירמיה נה) ותרעש הארץ ותחול למה כי קמה על בבל מחשבות ה' . אליהו זכור לטוב שאל את ר' נהוראי מפני מה ברא הקב"ה שקצים ורמשים . אמר לו לצורך נבראו שבשעה שהבריות חוטאין הוא מביט בהן ואומר מה אלו שאין בהן צורך אני מקיים : אלו שיש בהן צורך על אמת כסה : וכמה . אמר לו עוד יש בהן צורך זבוב לצרעה . פשפש לעלוקה : נחש לחספית שבלול לחזיות . סמית לעקרב . ד"א ותגעש ותרעש את מוצא בשעת שעלה משה למרום ונשתהה שם ועשו ישראל אותו מעשה . נזדונו לו חמשה מלאכי חבלה נתיירא משה התחיל ומתפלל על ישראל עד שהשיב את האף : מהן שנאמר (מזמור לג) ויפן וירד משה אמר רבי יצחק לא זו כשם עד שפנה מעם כל ישראל ופנה כל הפנים הזעומות שכתוב בספר תהלים ותגעש ותרעש . עלה עשן באפו איכהי ויש שמים וירד ויפן וירד משה כתוב אחר אומר (דברים ז) מן השמים השמיעך את קולו ליכרך . ואומר (שמות כ) כי מן השמים דברתי עמכם . וכתוב אחד אומר ויש שמים וירד . ובא השלישי והכריע ביניהם מן השמים השמיעך אימתי מן השמים . וירכב על כרוב . בשעה שיצא פרעה לרדוף אחרי ישראל אמר פרעה תגו לי סוס זכר שארכב עליו שהוא קל מה עשה הקב"ה היה מרמה

פירוש מדר"י הכהן

כי מסתו פלשמים : [וממעתין אומן] . סי' שמוכרין אומן . כלשון יחיד וכו' מיוחדין : [כי קמה וכו'] . סי' וכתיב נחמיה לבוס אפ' ארץ כלל לשמם וגו' כדלקמן : [ותרעש הארץ] . סי' דהיינו דכתיב אחר ישאג על נוסו נח שאלון כל כחך ומרגמו מטא אהרנוס : כסולא רעש : [מהשנות וכו'] . סי' וגו' כמו שכתבנו לעיל : [זכור וכו'] . סי' שכל אלס מין כחמד : כול מוזן ומאכל סכס מעיטת

77

בתיב (ס) ויסתר משה פניו . וכשכא בתמימות אף הקב"ה כן ואיכתי בשעה . שאמר לו (ס) ואמרו לי כה שמו . אמר לו זו עכשיו לשעה אהיה אשר אהיה . ואיכתי בא עמו בעקמנות בשעה שאמר לו (ס) שלח נא ביד תשלח . מה כתוב תמן ודבר הוא לך אל העם . ואיכתי נתברר על עסקיו . בשעה שאמר (ס) הראני נא את כבודך מה כתוב תמן אני אעביר כל טובי על פניך . א"ר שמואל לפי שהיה הקב"ה מפתה את משה כל שבעת ימי הסנה שילך בשליחותו שנאמר (ס) ויאמר משה אל ה' בי ארוני לא איש דברים אנכי גם . אחר . תכול ימים . מתמול שלשה . שלשום ארבעה . משלשום חמשה . גם ששה . כאז שבעה . בשביעי אמר לו (ס) שלח נא ביד תשלח והיה מסרב ואמר להקב"ה רבון העולם כבר חשבתי מה שאברת לאברהם אבינו בין הבתרים (נראשית טו) ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה ועדיין לא נשלמו ולא עשו שם אלא מאתים ועשר . אמר לו הקב"ה לא כמו שאתה מחשב לעצמך שמיום שנולד יצחק הקדמתי להם הקץ ודלנתי אותו וכן אומר (ס) מרלג על ההרים וגו' וכבר נשלם והיינו דכתיב (תהלים קג) יודיע דרכיו למשה לבני ישראל עלילותיו עלילה שעשה לבני ישראל . אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך שאני צוררה לך בכנפיך . ואיכתי פרע לו א"ר ברכיה כל שבעת ימי אדר היה משה מבקש תפלה ותחנונים שיכנס לארץ בשביעי אמר לו (דברים ח) כי לא תעבור את הירדן . ר' חלבו אמר כל שבעת ימי המלואים היה משה מבקש לשמש בכהונה גדולה דכתיב (ויקרא ט) ויהי ביום השמיני :

כי אתה עם עני תושיע . אלו ישראל ועינים רמות תשפיל עיניך על רמים להשפילם . כי אתה תאיר נרי במרדכי . ה' אלהי יגיה חשבי באסתר . ד"א כי אתה תאיר נרי בינאש . ה' אלהי יגיה חשבי ביהודע . ר' אליעזר אומר בעליית בית המקדש היה מסון . א"ר שמואל בר נחמני בתאין היה מסון . א"ר סימון נראין דברי ר' אליעזר בעליית בית המקדש בימות החמה . ודברי ר' שמואל בימות הגשמים וסי שמואל יהודע הכהן ויהושבעת אשתו הוי אומר כי אתה תאיר נרי . ד"א כי אתה תאיר נרי . בנדרתי עמלק . א"ר יהושע בן לוי גיים גדול של עמלק בא אל דוד והיה דוד עושה מלחמה עמו שתי לילות ויום אחד שנאמר (ס) ויכס דוד מהנשף ועד הערב לסחרתם . וסי האיר לו באותן הלילות . א"ר יהושע בן לוי הקב"ה מאיר לו הוי כי אתה תאיר נרי . בר קפרא אמר . אמר לו הקב"ה נרי בדרך ונרך בידי אם אתה תאיר נרי רוצה לומר אם אתה תשמור את נרי אני אשמור את שלך . וכו' (במוסור ט"ז) : כי בך ארוץ גדוד . ר' חייא בשם ר' לוי אמר בשעה שאמר דוד לישראל לעשות מלחמה עם אנשי יבוס החחיל אומר (ד"ס ז יג) כל ככה יבוס בראשונה יהיה לראש ולשה . מה עשה יואב הביא ברוש אחד רענן וקבעו בצד החומה וכפף ראשו שהיה רך ואחז בו דוד וקפץ יואב על ראש דוד ונתלה בברוש ודילג על החומה אמה דוד (תהלים קמח) יהלמני צדיק חסד ויוביחני . מה עשה הקב"ה קיצר את החומה ועלה דוד . אחריו שנאמר ובאלהי אדלג שור . האל תמים דרכו . אמר רב לא נתן הקב"ה את המצות לישראל אלא כדי לצרף אותן שנאמר אכרת ה' צרופה . האל תמים דרכו . דרכו של אלהים תמים אתה על אחת כמה וכמה וכי מה איכפת ליה להקב"ה שוחט מן הקנה ואוכל או מן הזנב . רבי ברכיה בשם רבי יעקב כתיב (ויקרא י) וחלב נבלה וחלב שרפה וגו' אם לא אכלתם אותם בעולם הזה תיכס שאריסמין גדול מתוקן לכם לעולם הבא שנאמר (ויאל ז) ואכלתם אכול ושבע . ד"א האל תמים דרכו זה אברהם שנאמר (נראשית יז) התהלך לפני והיה תמים . אמרת ה' צרופה . שצרפו הקב"ה בעשר נסיונות . ואלו הן כשירד לתוך כבשן האש שנאמר (ס) אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים שנים בשאמר לו לך ושלשים בשרה בהגר (ס) בא נא אל שפחתי . ובישמעאל (ס) גרש האמה הזאת . ובמלכים (ס) וירק את חניכיו . ובמילה שאמר לו הקב"ה (ס) התהלך לפני והיה תמים . ובין הבתרים כשראה המלכיות משעברות לבניו . (ס) וביצחק קח נא את בנך את יחידך הוי אמרת ה' צרופה כגן הוא . ואוסות העכו"ם אומרים למה הקב"ה מתבב לאברהם הצילו מכבשן האש ומן תשעה מלכים ואוכלוסין ומכל הצרות שעברו עליו . אמר להן הקב"ה הריני אומר לו שיקריב את בנו והוא שומע . לי וחומה בי לפיכך אני מנינו הוי מנן הוא לכל החוסים בו ולמחר מברכין בניו בתפלה ברוך מנן אברהם . מנני וקרן ישעי משנבי . אמר דוד לפני הקב"ה מנני מה אומרים מנן אברהם ולא מנן דוד אמר לו בהגתיו בעשרה נסיונות . אמר לפניו (תהלים כו) בחנני ה' וגמני כיון שנסה אותי

פירוש מהר"י הבהן

ומה ענק וכו' . גם את זה פיין סס : [לנרף] . פיין כס' כלומתם לרצות סס מנן כן סס וכל ענין כס' סס : [נכונות] . פיין כס' כמננס לר' נאקעסרס מאמרוס :

קנינא

אותו בבת שבע ולא עמד בו מיד התפלל דוד שיאמרו מן דוד בברכת ההפסדה כי בשם קדשך נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד בא"י מן דוד. הה"ד ותתן לי מן ישעך כי מי אלוה מבלעדי ה'. אמרה חנה (ט"ז ג) אין קדוש כה' ואין צור כאלהינו. אין צייר כאלהינו. הצייר הזה אינו יכול לצייר בסים והקב"ה צר בטים שנאמר (בראשית ו) ישרצו המים. צייר זה אינו צר באפלה והקב"ה צר באפלה שנאמר (תהלים קלט) אשר עושיתי בסתר רוקמתי. הצייר הזה צר צורה מתוך צורה ומתוך סממני הרבה אדום שחור לבן וירוק. והקב"ה כמפה אחת של לובן וכמפה של אדום צר את האדם. צייר זה אינו יכול לצור כל הצורה בבת אחת אלא קיסעא קיסעא עד שהוא נזמר כל הצורה. אבל הקב"ה צר אותה בבת אחת שנאמר (ירמיה י) כי יצר הכל הוא. בשר ודם הוא משבח את צורתו והקב"ה צורתו משבחת אותו. בשר ודם אינו יכול להשיל בו רוח ונשמה קרבן ובני מעים. והקדוש ברוך הוא צר צורה ומשיל בה רוח ונשמה קרבן. ובני מעים. שנאמר (תהלים קד) ברכי נפשי את ה'. הוי אומר

מלמד ירי למלחמה ונחתה קשת נחושה ורועותי. מלמד שהיה נוטל דוד קשת נחושה וכוונתו. ד"א נוטל לאדם לכוף קשת נחושה ולא לכוף ורועותיו של דוד. דבר אחר קשת נחושה שהוא בא כזרעו של נחשון. ותתן לי מן ישעך. שלשה דברים נתנו מתנה לעולם ואלו הן התורה והנשמים והמאורות. תורה שנאמר (שמות לג) ויתן אל משה. הנשמים שנאמר (דברים יא) ונתתי ספר ארצכם. מאורות שנאמר (בראשית ו) ויתן אותם אלהים ברקיע השמים. רבי ועירא בשם ריש לקיש אמר אף השלום שנאמר (ויקרא כו) ונתתי שלום בארץ. ורבנן אמרי אף הנקמה שנאמר (יחזקאל כב) ונתתי את נקמתי באדם. ר' יהושע אמר אף הישועה שנאמר ותתן לי מן ישעך. ובזכות מה. בזכות התורה. וימינך תסעדי. וזו התורה שנאמר (דברים לג) מימינו אש דת לנו. ד"א ותתן לי מן ישעך מדבר באברהם שהיה יושב והשכינה עומדת. רבי ברכיה אמר בשם רבי לוי אמר ביקש אברהם לעמיד אמר לו הקב"ה שב. סימן טוב הוא לבניך שהן יושבין ואני עומד שנא' (תהלים כב) אלהים נצב בעדת אל. ה' שמואל בר חייא ור' יודן בשם רבי חנינא על כל שבח ושבח שישיראל משבחין להקב"ה הוא משרה שכינתו עליהם מה מעם (טז כב) ואהה קדוש יושב תהלות. אמר רבי סימן בשעה שנגלה הקב"ה על אברהם היה מצטער על סילתו. אמר הקב"ה למלאכים לכו אצלו ונמפל עמהם השכינה ומעב לו עד שהלכו המלאכים שנאמר (בראשית יב) ויפנו משם. אמר רבי סימן תיקון סוברים הוא שהשכינה עומדת ומסתנת לו הוי וענותך תרבני. אמר רבי חייא תלמיד הולך לפני רבו בלילה מי נוטל לו הפנס לא התלמיד והקב"ה נוטל את הפנס לפני ישראל. שנאמר (שמות טז) וה' הולך לפניהם יום ויום וענותך תרבני. רבי לוליאני בשם רבי. ישמעאל אמר בנוהג שבעולם הרב אומר והתלמיד עונה. אבל הקב"ה אינו כן. (שמות יט) משה דבר והאלהים יענו בקול הוי וענותך תרבני. אמר בן עזאי מלך בשר ודם כשהוא מזכיר מזכיר שמו ואחר כך קטיגמא שלו. והקב"ה אינו כן מזכיר קטיגמא שלו ואחר כך שמו שנאמר (בראשית ו) בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ הוי וענותך תרבני. אמר ר' אבא ראית מימך הרב והתלמיד עוסקין בתורה והרב אומר לתלמיד הונעתך רב לך. והקב"ה לימד תורה לישראל ארבעים יום ובסוף אמר להן הונעתי אתכם וציערתי שנא' (דברים ו) ה' אלהינו דבר אלינו בחורב לאמר. אמר ר' שמעון בנוהג שבעולם התלמיד והרב עוסקין הרב אומר לתלמיד לך והמתן לי במקום פלוני והתלמיד הולך ומסתין לו. והקדוש ברוך הוא אומר ליחזקאל (יחזקאל ג) קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך. ובתיב (טז) ואצא אל הבקעה. הוי וענותך תרבני. רבי יודן בשם רבי תמא אמר לעתיד לבא הקב"ה מושב מלך המשיח לימינו שנאמר (תהלים קי) נאם ה' לאדוני שב לימיני ואברהם לשמאלו לפני מתכרכמין ואומר בן בני יושב על היסין ואני על השמאל והקב"ה משיב ואומר בן בןך לימיני ואני על ימינך כביכול (טז) ה' על ימינך. הוי וענותך תרבני.

תרחיב צעדי תחתיו ולא מערו. לא ירחיב ולא ירחיב ולא יתערפלן. רבי יהושע בן לוי אמר מכח החרב שהניף ישיב דחה את דוד וי"ת אמה ונפל לארץ היו שניהם סתיראין זה מזה ודוד מקלם להקב"ה תרחיב צעדי תחתיו מיד הצמיח הקב"ה לאבישי שנא' (ז"ג כה) ויעזור לו אבישי בן צרויה. אמר להם ישיב שנים על אחד אחרין ליה הא אנן קטלין לך עול

[קטיגמא פלו]. ה' שבו ונלחם מקומות כחזק ונלחם קטיגמא וסל אחד: [דבר אלנו] וכמיני נחרים רח

לכם פנה נסר האם: [יתערעלן]. כן הוא בילקוט שמואל קודם רח קס"ג:

אימא בקרתא עשרה קמלן לך. אמר רבי שמואל בר נחמני בשעה שראה דוד את המלאך נצטנן דמו של דוד מיראתו. שנאמר (תלכים ח א) ויכסוהו בגדים ולא יחס לו מלכד שהיה ירא ונצטנן דמו:

אדרוף אויבי... בגדוד עמלק שנאמר (ס"ז ל) האדרוף אחרי הגדוד הזה האשיגנו. ולא אשוב עד כלותם שנאמר (סס) ויכס דוד מהנשף ועד הערב למחרתם. אמחצם ולא יכלו קום. סבת מחיצה. ותאורני חיל למלחמה על ידי שתחלת ברייתו לחיל לפיכך חבריע קמי תחתיו. ואויבי נתת לי עורף: הפסוק הזה מדבר ביהודה: אמר רבי יהושע בן לוי בשם רבי יהודה בר אלעאי מסורת אגדה היא יהודה הרג לעשו אימתי בשעה שבת יצחק הלכו יעקב ועשו וכל השבטים לקבור אותו דכתיב (בראשית לה) ויקברו אותו עשו ויעקב בניו והיו הולכין במערה ועומדין ובוכין והשבטים עומדין והולקין כבוד ליעקב ויצאו חוץ למערה כדי שלא יהא יעקב נסאם ומחבזה לפנייהם השחיל עצמו עשו ונכנס למערה. נכנס יהודה אחריו אמר שמא הוא הורג לאבא בפנים השחיל עצמו ונכנס וסצא את עשו שהיה מבקש להרוג את אביו מיד עמד יהודה והרגו מאחריו. ולמה לא הרגו כנגד פניו שהיה קלסתר פניו דומות ליעקב לכך חלק לו כבוד והרגו מאחריו והוא שאביו סברכו (ס"ז מט) ידרך בעורף אויביך. ולמה בירכו בעורף כמה נחבט יהושע לפני הקדוש ברוך הוא שיתן לו את העורף ולא נתן לו. שכן כתיב (יחזקאל י) בי אדוני מה אומר אחרי אשר הפך ישראל עורף ואף על פי כן לא הועיל כלום. ולמי נתן את העורף ליטבמו של יהודה שנאמר ירך בעורף אויביך. וכן דוד אומר ואויבי נתת לי עורף אמר פיזמריקן שלי הוא שנאמר (דברים לג) וזאת ליהודה ויאמר וסמי את למה ידיו רב לו מגלית שנאמר (ס"ז יז) וחטבע האבן בכצחו ויפול על פניו. לא היה צריך ליפול אלא לאחריו ולמה נפל על פניו אלא המלאך רחפו על פניו. אמר הקב"ה הפה שחירף וגידף (יהא תלוי באויר) יסבר בעפר שנאמר (לוי כ) טמנס בעפר יחד פניהם חבוש בטמון. דבר אחר ולמה על פניו כדי שלא יצטער דוד וילך ויחזק את ראשו נשתברה י"ב אמה וזרתיים (מן הצד): מלא קומתו לפניו ומלא קומתו לאחריו שש אמות וזרת לכך נפל על פניו בין רגליו של דוד שנאמר (תלמי ק') נאם ה' לאדני שב לסיני. דבר אחר למה על פניו שהיה דנון אלוהו צה על לבו לקיים מה שנאמר (ויקרא כו) ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם. דבר אחר למה על פניו לקיים מה שנאמר ואויבי נתת לי עורף. אצמיהם אתליטם במיתה משונה כמה דאמר (ויקרא כה) לצפיתות לחלוטין:

תפלטני מיריבי עם... שלא יהא לי דין בפניהם. אמר בן עזאי אמר דוד נות לי למלוך על כל העולם כולו ולא למלוך על שני עממי מדינא אמר לו הקב"ה דוד אשילם. אמר לפניו רבן העולמים תשימני לראש גוים. מפלטי מאויביי. מבבל. אף מקמי ממדי. תרוכמני ביון. מאיש חסם חצילני באדום. על כן אורך בגוים ה'. מגדיל ישועות מלכו. ועושה חסד למשיחו לדוד. מה כתיב אחריו השמים מספרים כבוד אל. וכן בשעה שהקב"ה מבין כסאו של דוד הכל שמתין שנאמר (תלמי פט) עד עולם אבין ורעך מה כתיב אחריו (סס) ויודו שמים פלאך ה'. כתוב אחד אומר מגדיל וכתוב אחד אומר מגדול. א"ר יודן לפי שאין הגאולה של אומה זו באה בבית אחת אלא קיסעא קיסעא ומהו מגדיל שהיא מתגדלת והולכת לפני ישראל לפי שהן עכשיו שרויין בצרות גדולות ואסתבא הגאולה בבית אחת אינן יכולין לסבול ישועה גדולה שהיא בא מתוך צרות גדולות לכך היא באה קיסעא קיסעא ומתגדלת והולכת. ולכך היא משולה הגאולה כשחר שנאמר (ישעיה נה) אני יבקע כשחר אורך. ולמה נמשלה כשחר שאין לך אפלה גדולה מאותה שעה הסמוכה לבקר. ואם יעלה גלגל חמה באותה שעה כל הבריות נלכדין אלא עמוד השחר עולה וסאיר לעולם תחלה ואחר כך גלגל חמה עולה וסאיר ואין בריה נלכדת שנא' (משלי ד) ואורח צדיקים באור נוגה הולך ואור עד נכון היום. ומהו מגדול שנעשה להם מלך המשיח כמגדל שנאמר מגדול ישועות מלכו. וכתוב (סס"ח) מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב:

למנצח

פירוש מדרשי הכהן

[בשעה שראה דוד את המלאך נצטנן דמו של דוד מיראתו. אמר רבי שמואל בר נחמני בשעה שראה דוד את המלאך נצטנן דמו של דוד מיראתו. שנאמר (תלכים ח א) ויכסוהו בגדים ולא יחס לו מלכד שהיה ירא ונצטנן דמו:]

[בשעה שראה דוד את המלאך נצטנן דמו של דוד מיראתו. אמר רבי שמואל בר נחמני בשעה שראה דוד את המלאך נצטנן דמו של דוד מיראתו. שנאמר (תלכים ח א) ויכסוהו בגדים ולא יחס לו מלכד שהיה ירא ונצטנן דמו:]

[בשעה שראה דוד את המלאך נצטנן דמו של דוד מיראתו. אמר רבי שמואל בר נחמני בשעה שראה דוד את המלאך נצטנן דמו של דוד מיראתו. שנאמר (תלכים ח א) ויכסוהו בגדים ולא יחס לו מלכד שהיה ירא ונצטנן דמו:]

מלכות